

“NIET VOOR NIKS”

**VORMEN VAN RUILSEKS ONDER
JONGEREN**

“NIET VOOR NIKS”
VORMEN VAN RUILSEKS ONDER
JONGEREN

Utrecht/Amsterdam

Auteurs: Robert van de Walle, Willy van Berlo, Charles Picavet, Arnoud Verhoeff
Projectnummer: 540 SG

© 2010 Rutgers Nisso Groep/GGD Amsterdam

Voorwoord

Een aantal jaar geleden werd in de media melding gemaakt van het fenomeen 'breezerseks'. Er waren verschillende geluiden dat jongeren tegenwoordig al seks hebben in ruil voor een drankje of een spijkerbroek. Dit fenomeen werd niet alleen door de media geconstateerd, maar ook gesignaleerd door hulpverleners. De vraag deed zich voor wat de achtergronden zijn van dergelijk gedrag, en hoe dit door de jongeren wordt beleefd. Is het werkelijk zo dat jongeren er geen probleem in zien om seksuele contacten aan te gaan in ruil voor een materiële beloning?

In dit rapport wordt verslag gedaan van een kwalitatief onderzoek naar achtergrond en beleving van ruilseks. Dit onderzoek is in eerste instantie geïnstigeerd door de GGD Amsterdam, en is in tweede instantie in samenwerking met de Rutgers Nisso Groep afgerond.

We willen graag een aantal mensen danken voor hun bijdrage. Allereerst de 30 jongeren die aan dit onderzoek hebben meegewerkt. Zonder hun openhartigheid hadden we dit onderzoek niet kunnen doen.

De interviews zijn uitgevoerd door John Schuster, Urmy MacNack, Judith Meijer, Ellin Robles, Esma Linnemann en Karin Wesselink; onze dank gaat uit naar hun inzet en betrokkenheid. Datzelfde geldt voor de anonieme veldwerkers, die in het eerste deel van het onderzoek bij nacht en ontij de straat opgingen om jongeren te werven. Tenslotte dank aan Hanneke de Graaf, Miranda van Reeuwijk en Ine Vanwesenbeeck van de Rutgers Nisso Groep voor hun deskundige inbreng op het gebied van ruilseks.

Robert van de Walle
Willy van Berlo
Charles Picavet
Arnoud Verhoeff

Samenvatting

In dit rapport wordt verslag gedaan van een kwalitatief onderzoek naar vormen van ruilseks onder jongeren, en hoe ruilseks door jongeren wordt beleefd. Ruilseks is gebruikt als overkoepelende term voor het uitvoeren van seksuele handelingen in ruil voor een geldelijke of materiële beloning. Het onderzoek is uitgevoerd door de GGD Amsterdam en de Rutgers Nisso Groep.

Respondenten voor dit onderzoek zijn op twee manieren geworven: in Amsterdam door middel van *peer group* veldwerkers die in het uitgaansleven jongeren hebben opgespoord die aan ruilseks deden, en landelijk via oproepen op websites. In totaal zijn 30 jongeren tussen de 14 en 24 jaar geïnterviewd.

Uit het onderzoek blijkt dat ruilseks niet vanzelfsprekend is voor jongeren. Het kostte moeite om voor het onderzoek jongeren te vinden, en het bleek zeker niet gebruikelijk te zijn onder leeftijdsgenoten. In eerder Nederlands en internationaal onderzoek naar het voorkomen van ruilseks werden percentages gevonden van rond de 1 à 2% van alle jongeren.

Op basis van de ervaringen van de geïnterviewde jongeren zijn vier vormen van ruilseks te onderscheiden:

1. *Instrumentele seks*: de beloning staat centraal, bijvoorbeeld geld, dure spullen, voedsel of onderdak. Ruilseks is echter niet de enige bron van inkomsten; de jongeren hebben werk of wonen bij hun ouders, en zien ruilseks als een middel om op incidentele basis geld of zaken te krijgen waar ze anders meer moeite voor zouden moeten doen. Plezier in seks of de aantrekkelijkheid van de partner spelen geen rol of zijn van secundair belang.
2. *Thrillseeking*: hierbij gaat het vooral om de spanning. Naast de beloning spelen ook andere redenen mee: de partner is aantrekkelijk, of de hele situatie van afspreken met een onbekende om betaalde seks te hebben is opwindend. De jongeren houden de regie in eigen hand. Het blijft bij één of een paar keer. Als ze er geen zin meer in hebben, gaan ze niet meer in op verzoeken of gaan niet meer actief op zoek.
3. *Misbruik/dwang*: in deze situaties is er sprake van (ernstige) dwang. Iemand zet een jongere onder druk om seks te hebben en geeft daar achteraf wat voor. De jongeren hebben zelf geen zin in seks, en er is van tevoren geen afspraak gemaakt over het ruilen van seks voor een beloning. De 'beloning' fungeert vooral als rechtvaardiging voor het gedrag van de dader.
4. *Prostitutie*: seks in ruil voor een beloning (meestal geld) is de belangrijkste of enige bron van inkomsten. De frequentie van seksuele contacten is hoog, meestal meerdere keren per maand. Het verschil tussen ruilseks en prostitutie is hier moeilijk vast te stellen.

Ruilseks komt voor onder jongeren met verschillende achtergronden qua etniciteit, geslacht, opleidingsniveau en seksuele voorkeur. De vormen 'misbruik/dwang' en 'prostitutie' komen vooral voor bij jongeren die laagopgeleid zijn en geen of nauwelijks andere bronnen van inkomsten hebben. 'Instrumentele seks' en 'thrillseeking' komen meer voor bij hoger opgeleide jongeren die vaak een andere bron van inkomsten hebben of nog bij hun ouders wonen. Zij komen minder snel terecht in situaties van dwang en afhankelijkheid.

Bijna alle jongeren hadden problemen met zichzelf of binnen hun gezin in de periode dat ze ruilseks hadden, zoals depressieve klachten of andere psychische problematiek, of problemen tussen hen en hun ouders of broers en zussen.

De jongeren hebben gemengde gevoelens over hun ervaringen met ruilseks, waarbij de negatieve gevoelens domineren. De meesten hebben achteraf spijt en gevoelens van schaamte. Een belangrijke reden voor hun negatieve gevoelens is dat het in de meeste gevallen niet gaat om prettige seks. Gemotiveerd door de beloning hebben de jongeren seks met partners die ze eigenlijk helemaal niet aantrekkelijk vinden, of verrichten ze seksuele handelingen die ze anders liever niet zouden doen. De onprettige seksuele ervaringen zijn voor de jongeren geen kleinigheid waar ze makkelijk overheen stappen.

Bij de gevoelens van schaamte speelde ook de negatieve betekenis van de term prostituee/hoer mee. De meeste jongeren, ook degenen die leefden van ruilseks, beschouwden wat ze deden dan ook niet als prostitutie.

Gezien de negatieve emoties die ruilseks achteraf bij jongeren oproept, wordt aanbevolen dat hieraan aandacht wordt besteed in seksuele voorlichting. Ruilseks is een moeilijk bespreekbaar onderwerp voor de jongeren die eraan doen. Hulpverleners zullen zelf het initiatief moeten nemen om erachter te komen of een jongere aan ruilseks doet. Ook moet er aandacht zijn voor de vaak bredere problematiek van jongeren die aan ruilseks doen.

Summary

This report contains the results of qualitative research into transactional sex among young people and how young people feel about this. Transactional sex is an umbrella term that covers sexual acts in exchange for money or other material goods. The survey has been carried out by the Municipal Health Centre of Amsterdam together with Rutgers Nisso Groep.

Respondents in this survey have been recruited in two ways: peer group field workers in Amsterdam tracked down young people who had transactional sex and we launched a national appeal on the Internet. A total of 30 youngsters between 14 and 24 years of age were interviewed.

The study showed that young people do not see transactional sex as a matter of course. It was difficult to find young respondents to our survey, and transactional sex was certainly not customary among their peers. Former Dutch and international research showed that transactional sex occurred among one to two percent of all young people.

Based on the experiences of the interviewed youngsters we distinguished four forms of transactional sex:

1. *Instrumental sex*: a reward, such as money, expensive things, food or a place to live was central. Sex for money, however, was not their only source of income. The youngsters had work or lived with their parents and regarded transactional sex as a means to lay their hands on easy money. Sexual gratification or a partner's sexual attractiveness did not play a role or were of minor importance.
2. *Thrill seeking*: a sense of excitement was what these youngsters were looking for. Apart from a reward, other factors such as the other person's attractiveness or just having a date for money with a total stranger was exciting. They kept control and they had this kind of sex only once or just a few times. If they did not like it any longer, they either would just decline an offer of sex or stop actively looking for it.
3. *Abuse/coercion*: in this case it was a matter of (serious) coercion. Somebody forced a youngster to having sex while giving a reward afterwards. The youngsters did not want having sex and had not agreed on any rewards. Reward or money merely served as a justification for the perpetrator's behaviour.
4. *Prostitution*: in this case offering sex in exchange for payment was the most important source of income. Frequency of sexual contacts was high, usually several times a month. In this case it was hard to distinguish between transactional sex and prostitution.

Transactional sex happens among young people from different ethnic backgrounds, sex, level of education and sexual orientation. The categories 'abuse/coercion' and 'prostitution' occur predominantly among youngsters who have little education and hardly any source of income. 'Instrumental sex' and 'thrill seeking' predominate among highly educated young people, who have other means or who still live with their parents. They end up in situations of coercion and dependence less frequently.

Nearly all young people had problems with themselves or with their families during the time they had transactional sex, such as feeling depressed or other mental problems, or problems with their parents or siblings. These young people had predominantly negative feelings about having had sex for money. Retrospectively, most of them had feelings of regret and shame. Main reason for these negative feelings was that the sex did not feel

good. Motivated by the reward these youngsters had had sex with partners they did not feel attracted to or had performed sexual acts with that they would have liked to do without. The youngsters did not take these disagreeable sexual experiences lightly. While having feelings of shame the negative connotation of terms such as prostitute or whore had its influence as well. Most young people, including those who made a living with transactional sex, did not consider this as prostitution.

Given the negative emotions that transactional sex appears to evoke for young people, it is recommended that the issue is taken notice of in sex education. Transactional sex is hard to discuss for youngsters who are involved in it. Counsellors will have to find out for themselves whether their young client is involved in transactional sex. Moreover, we will have to pay more attention to the more complex problems of young people who are involved in transactional sex.

Inhoudsopgave

Voorwoord	5
Samenvatting	7
Summary	9
1 Aanleiding en voorgeschiedenis van het onderzoek	13
1.1 2005-2006: Signalering en quick scan	13
1.2 2006-2007: Conferentie en begin kwalitatief onderzoek	14
1.3 2009-2010: Vervolgonderzoek	15
2 Vraagstelling, onderzoeksopzet en methode	17
2.1 Onderzoeksvragen	17
2.2 Dataverzameling fase I (2006)	18
2.3 Dataverzameling fase II (2009)	19
2.4 Twee wervingsfasen, twee groepen respondenten, één onderzoek?	20
2.5 Analyse en rapportage van de data	21
2.6 Wat is niet onderzocht?	22
3 Literatuuroverzicht	25
3.1 Ruilseks (transactional sex) in de Verenigde Staten en West-Europa	25
3.2 Ruilseks (transactional sex) in Afrika	28
3.3 Survival sex	29
3.4 Prostitutie	30
4 Vormen van ruilseks	33
4.1 Instrumentele seks	33
4.2 Thrillseeking	37
4.3 Misbruik/dwang	40
4.4 Prostitutie	43
5 Mogelijke risicofactoren voor ruilseks: persoonlijke en sociale achtergronden van de jongeren	45
5.1 Problemen in en met de familie	45
5.2 Respect en geheimhouding: moslimrespondenten	48
5.3 Ervaring met seks	50
5.4 Geld nodig	53
5.5 Verslaving en psychische problemen	54
5.6 Vrienden doen ook aan ruilseks	57
5.7 Initiatieven van anderen als risicofactor: directe verzoeken en tussenpersonen	59
5.8 Wantrouwen hulpverlening	59
6 De beleving van de jongeren op het moment zelf en achteraf	63
6.1 Negatieve belevingen	63
6.2 Is het prostitutie?	68
6.3 Positieve belevingen	72
7 Conclusies en aanbevelingen	75
7.1 Conclusies	75
7.2 Aanbevelingen	78
Referenties	79

1 Aanleiding en voorgeschiedenis van het onderzoek

Dit rapport is het eindverslag van een onderzoek dat een lange aanloop heeft gekend. Vanaf de signalering van een probleem en de reactie daarop vanuit de Amsterdamse politiek in 2005 is er op verschillende manieren onderzoek gedaan naar tienerprostitutie en ruilseks. Een deel van dit onderzoek was tot nu toe nog onafgerond gebleven. Het huidige rapport is gebaseerd op dit eerdere onderzoek, aangevuld met nieuw verzamelde gegevens. Het vormt daarmee een voorlopige afsluiting van een periode van vijf jaar waarin er meerdere initiatieven zijn genomen om het fenomeen van beloonde of betaalde seks onder jongeren in kaart te brengen. In dit hoofdstuk geven we een chronologisch overzicht van het tot stand komen van de huidige studie.

1.1 2005-2006: Signalering en quick scan

Naar aanleiding van de sluiting van de tippelzone aan de Theemsweg in december 2003 kreeg het Bonger Instituut voor Criminologie van de Universiteit van Amsterdam opdracht van de gemeente Amsterdam om onderzoek te doen naar straat- en verborgen prostitutie in Amsterdam (Binnenstad, Zuidoost, West). Het onderzoeksrapport kwam in 2005 uit onder de titel *Tippelen na de zone* (Korf, 2005). In stadsdeel Zuidoost kwamen de onderzoekers jonge meiden tegen die actief waren in de prostitutie:

Deze jonge meiden zijn doorgaans tussen de 15 en 20 jaar, soms jonger, soms wat ouder. Ze zijn meestal niet verslaafd aan (hard)drugs en wonen vaak nog thuis... Ze hebben diverse etnische achtergronden... De jonge meiden zijn zowel in de straatprostitutie actief als in de escort... Ze noemen dit geen prostitutie maar 'zaken doen'... Vooral orale sex is in. Het is gemakkelijk en snel en je hoeft zelf niet uit de kleren... Het feit dat we veel moeite hebben moeten doen om deze meiden te traceren, zegt natuurlijk veel over het verborgen karakter van prostitutie binnen deze groep (Korf 2005: p. 57).

Deze bevinding uit het rapport vond de toenmalige wethouder Zorg van de Gemeente Amsterdam, Hannah Belliot, dermate alarmerend dat ze de GGD Amsterdam opdracht gaf een nadere verkenning naar dit verschijnsel uit te voeren. Het besluit opdracht te geven tot het onderzoek leidde tot een stroom van negatieve berichten in de Amsterdamse pers over tienerprostitutie in Zuidoost. Het stadsdeel Zuidoost organiseerde daarom een voorlichtingsbijeenkomst waar stadsdeelbestuurders en de onderzoekers van *Tippelen na de zone* het publiek geruststelden: tienerprostitutie kwam maar op heel beperkte schaal voor.

Het verkennende onderzoek vond plaats in het najaar van 2005 en resulteerde in de rapportage *Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuidoost: rapportage van een quick scan* (GGD Amsterdam, 2006a). De onderzoeksvraag van deze verkenning luidde: Komt prostitutie van meiden van 15 tot 20 jaar, soms jonger, in Zuidoost meer dan incidenteel voor? Voor het onderzoek werd gebruik gemaakt van peergroep veldwerkers, jongeren die goed thuis waren in de jongerencultuur in Zuidoost, ondersteund door het Bonger Instituut voor Criminologie.

De rapportage kwam uit in februari 2006 en concludeerde dat 'tienerseks als tegenprestatie, voor een beloning of voor geld' meer dan incidenteel voorkomt in Amsterdam Zuidoost, maar ook daarbuiten. Het verschijnsel werd door jongeren niet afkeurenswaardig gevonden. In de rapportage koos men er bewust voor het woord tienerprostitutie niet te gebruiken. Het ging vaak niet om prostitutie in de engere juridische zin, maar om een idee van wederkerigheid: voor seks een beloning of

tegenprestatie krijgen of geven. Het ging meestal niet om geld en werd door de betrokkenen niet ervaren als prostitutie. Vaak waren het volwassenen die tieners (12-17) beloonden voor seks.

1.2 2006-2007: Conferentie en begin kwalitatief onderzoek

In 2006 werd het dossier overgenomen door de nieuwe wethouder Zorg, Marijke Vos. Naar aanleiding van de quick scan werd tijdens de Raadscommissievergadering van 7 juni 2006 besloten om op twee manieren meer informatie te verzamelen over de aard en aanpak van het fenomeen. Ten eerste door een conferentie te organiseren met hulpverleners die in aanraking kwamen met tieners die seks hebben voor een beloning; ten tweede door een kwalitatief wetenschappelijk onderzoek te laten uitvoeren waarin minderjarige tieners zelf vertellen over hun ervaringen met seks in ruil voor geld of een beloning.

De conferentie werd door de GGD Amsterdam gehouden op 11 september 2006; er werd verslag van gedaan in een rapportage (GGD Amsterdam, 2006b). Tijdens de conferentie bespraken hulpverleners en andere professionals casussen uit hun praktijk van tieners die zich lieten betalen/belonen voor seks. Het ging daarbij niet specifiek om Zuidoost, maar om heel Amsterdam en ook daarbuiten. Doel was vooral om meer te weten te komen over de achtergronden van de tieners en in hoeverre zij door de hulpverlening geholpen werden.

De deelnemers zagen peergroep beïnvloeding als de belangrijkste verklaring voor het gedrag van de jongeren. Daarnaast werden ook andere verklaringen gesuggereerd: een negatief zelfbeeld, emotionele verwaarlozing door ouders, het beeld van seks in de media ('alles mag'), situaties van misbruik abusievelijk aanzien voor 'ware liefde', een gewelddadige eerste seksuele ervaring en een gering maatschappelijk perspectief. Er werden een aantal aanbevelingen gedaan, waaronder intensievere voorlichting over negatieve vormen van seksualiteit. Geconcludeerd werd dat betaalde seks vaak niet wordt gesignaleerd; als het al wordt gesignaleerd, wordt het gezien als een nevenprobleem. Door het ontbreken van vroegtijdige signalering en omdat het niet altijd gaat om strafbare feiten is het moeilijk om op tijd in te grijpen.

Het uiteindelijke doel was om de uitkomsten van de conferentie te vergelijken met de uitkomsten van een kwalitatief onderzoek onder tieners (toen nog genaamd *Tieners zelf aan het woord*). Zo zou men kunnen zien of de verklaringen van minderjarige tieners voor hun gedrag afwijken van de verklaringsmodellen van de hulpverleners, wat zorgelijk zou zijn omdat de hulpverleners op basis van hun eigen modellen het meest geschikte hulpaanbod bepalen.

Het kwalitatieve onderzoek *Tieners zelf aan het woord* ging in 2006 van start (zie verslag veldwerk, GGD Amsterdam 2007). Vijftien *streetwise* jongeren van rond de 22 jaar werden getraind als veldwerkers, met de nadruk op onderzoeksethiek. Hun opdracht was het vinden van minderjarige tienerprostituees die bereid waren mee te werken aan het onderzoek. Jongeren tot en met 23 jaar mochten geworven worden, zolang zij daadwerkelijk als minderjarigen aan prostitutie hadden gedaan.

Door de hoge kosten van het werven via veldwerkers werd in 2007 besloten – in overleg met de wethouder Zorg – om het veldwerk stop te zetten. Er werd besloten om de resultaten van een literatuuronderzoek rond dit onderwerp van de Rutgers Nisso Groep in opdracht van het ministerie van Justitie af te wachten, om mogelijk ook middelen vanuit het rijk beschikbaar te krijgen voor dit onderzoek. Wel werden de 17 respondenten die inmiddels via de veldwerkers geworven waren geïnterviewd zoals in het oorspronkelijke projectplan stond aangegeven. Dit gebeurde door professionele interviewers, op locaties ver van de persoonlijke woonplek/omgeving van de respondenten.

Bij dit onderzoek werd omwille van de duidelijkheid wél het begrip tienerprostitutie gehanteerd. De interviews betroffen ook steeds minderjarige tieners die betaald waren voor seksuele diensten. In de interviews werd prostitutie ook expliciet genoemd en werd de tieners gevraagd of zij zich ervan bewust waren dat zij met prostitutie bezig waren.

1.3 2009-2010: Vervolgonderzoek

In 2008 werd besloten om het kwalitatieve onderzoek af te maken, in samenwerking met de Rutgers Nisso Groep. De Rutgers Nisso Groep had inmiddels het rapport *Tienerseks: Vormen van instrumentele seks onder jongeren* (De Graaf, Höing, Zaagsma & Vanwesenbeeck, 2007) uitgebracht. Hierin werd verslag gedaan van een onderzoek naar instrumentele seks onder jongeren, gebaseerd op literatuuronderzoek, een expertmeeting met veldexperts en secundaire analyses op het databestand van het eerdere onderzoek *Seks onder je 25ste* (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). Instrumentele seks was gedefinieerd als 'vormen van seksueel gedrag waarbij niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie zijn, maar lustbeleving of materieel gewin. Seksueel gedrag dat hieronder kan vallen is seks met een onbekende, seks in ruil voor geld of iets anders, deelname aan seksfeesten of seks op Internet.' Het rapport concludeerde dat er nog heel veel onbekend was over instrumentele seks onder jongeren, met name hoe deze vormen van seks worden beleefd. Het bestaande onderzoek was vooral kwantitatief van aard, terwijl juist kwalitatief onderzoek meer inzicht zou kunnen verschaffen in de beleving. Daardoor was het ook onduidelijk of instrumentele seks, en meer specifiek seks in ruil voor geld of een beloning, schadelijk of onvrijwillig is, en of preventie noodzakelijk is. Dit bevestigde nog eens het belang van het afmaken van het kwalitatieve onderzoek naar de beleving van ruilseks door jongeren zoals dat in 2006 gestart was.

Omdat de werving door middel van peergroup veldwerkers - zoals die plaatsvond tijdens het eerdere deel van het onderzoek - erg kostbaar bleek, werd voor het vervolgonderzoek gekozen voor een andere methode. Op sites die veel door jongeren bezocht worden zouden oproepen geplaatst worden om deel te nemen aan een korte vragenlijst. Als uit het vragenlijstje bleek dat jongeren in aanmerking kwamen als respondent en zij bereid waren mee te werken, werd contact gezocht en een afspraak gemaakt voor een interview. Het streven was een onderzoekspopulatie van in totaal 40 respondenten, inclusief de respondenten uit de eerdere fase van het onderzoek. Verdere details over de opzet en uitvoering van het onderzoek worden in het volgende hoofdstuk beschreven.

Het projectleiderschap en penvoerderschap berustte bij de GGD Amsterdam. Ook verstrekke de GGD Amsterdam de eerder afgenomen interviews. De Rutgers Nisso Groep was verantwoordelijk voor het werven van nieuwe respondenten, het trainen van de interviewers en het opstellen van de vragenlijst voor de nieuwe interviews, het analyseren van zowel de oude als de nieuwe interviews, en de rapportage. Het rapport dat nu voor u ligt bevat die uiteindelijke rapportage.

2 Vraagstelling, onderzoeksopzet en methode

Doordat het onderzoek al in een eerdere vorm gestart was en het een paar jaar later in iets andere vorm weer opgepakt werd, is er sprake van een tweedeling in de onderzoeksopzet: de eerste interviews vonden plaats in 2006, later volgde een tweede ronde in 2009. Het verzamelen van de data in 2006 en 2009 verliep op verschillende manieren; er waren verschillen in werving, onderzoekspopulatie en vraagstelling. Voor de duidelijkheid zullen wij hier dan ook steeds verwijzen naar de eerste (2006) en de tweede (2009) fase van de dataverzameling. In dit hoofdstuk lichten we de onderzoeksopzet van het hele project toe, met bijzondere aandacht voor de beide ronden van dataverzameling.

Vanwege het verkennende karakter van de onderzoeksvragen, met nadruk op de persoonlijke beleving, lag een kwalitatieve aanpak voor de hand. Bij kwalitatief onderzoek is het mogelijk de persoonlijke beleving van een individuele respondent gedetailleerd in kaart te brengen. Er is veel ruimte voor de respondent om zelf informatie aan te dragen waar de onderzoeker misschien zelf nog niet aan had gedacht, anders dan bij bijvoorbeeld een schriftelijke vragenlijst met een beperkt aantal vooraf bepaalde keuzemogelijkheden. Dit past bij het exploratieve en hypothesegenerende karakter van het onderzoek. Als methode is gekozen voor het houden van semigestructureerde interviews. Andere kwalitatieve onderzoeksmethoden zoals observatie of focusgroepen waren niet of nauwelijks geschikt vanwege het incidentele en gevoelige karakter van het onderwerp.

2.1 Onderzoeksvragen

De doelstelling van het uiteindelijke onderzoek, zoals in 2008 vastgelegd, was antwoord geven op de volgende vragen:

- Welke persoonlijke en sociale achtergronden hebben tieners die seks hebben voor beloningen en/of geld?
- Welke belangrijke risicofactoren zijn er in het leven van tieners bij hun seksuele ontwikkeling die (kunnen) leiden tot ruilseks (levensloopbenadering)?
- Welke rol speelt ruilseks in de emotionele en seksuele ontwikkeling van tieners?
- Hoe beleven tieners ruilseks?

Antwoord op deze vragen was noodzakelijk om te weten of de bestaande preventie gericht op seksuele gezondheid van jongeren moest worden aangepast ten aanzien van het onderwerp ruilseks.¹

In dit onderzoek kiezen wij ervoor om de term 'ruilseks' te gebruiken als een brede overkoepelende term voor seksuele contacten waarbij een materiële beloning een belangrijke rol speelt. Het woord 'ruilseks' is een goede vertaling van *transactional sex*, hetgeen in de Engelstalige literatuur de gangbare overkoepelende term is voor seksuele contacten voor een beloning (zie hoofdstuk 3); daarnaast lijkt de term 'ruilseks' enigszins te zijn ingeburgerd in het Nederlandse taalgebruik.

---

¹ In het oorspronkelijke document wordt nog gewag gemaakt van de term 'instrumentele seks', waar in brede zin seks in ruil voor geld of een beloning wordt bedoeld. De term 'instrumentele seks' hebben we gereserveerd voor een specifieke vorm van ruilseks, zie hoofdstuk 4.

2.2 Dataverzameling fase I (2006)

Opzet en verloop van de eerste dataverzameling in 2006, die voortijdig moest worden afgebroken omdat de kosten uit de hand liepen, staan beschreven in het rapport van de GGD (GGD, 2007). De informatie in deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op deze beschrijving. Bij deze eerste fase van de dataverzameling werd gebruik gemaakt van *peergroup* veldwerkers. Doel was dat zij in Amsterdam 40 respondenten zouden werven. Er waren 15 veldwerkers van gemiddeld 22 jaar – allemaal *streetwise* en goed thuis in het Amsterdamse uitgaansleven. Zij kregen een grondige training, gericht op vijf onderwerpen:

- contacten leggen en opbouwen
- vertrouwen winnen, duidelijk maken dat het om een wetenschappelijk onderzoek gaat
- anonimiteit verzekeren
- het opgebouwde vertrouwen verdiepen
- verzekeren dat de respondent uit vrije wil aan het onderzoek meedoet

De veldwerkers werkten in duo's. Hun doel was om minderjarige tienerprostituees te vinden die mee wilden doen aan het onderzoek. Jongeren tot 23 jaar mochten geworven worden, zolang zij als minderjarige aan prostitutie gedaan hadden.

Als een jongere instemde om aan het onderzoek mee te werken vond een intakegesprek van 45 minuten plaats met de projectleider. Dit gesprek vond plaats op een locatie ver van de woonomgeving van de respondent; ook kreeg elke respondent een *nickname*, zodat bij de interviews hun echte naam niet vermeld hoefde te worden. Tijdens het intakegesprek moest de projectleider duidelijk krijgen of de respondent echt uit vrije wil deelnam, of er daadwerkelijk sprake was geweest van het zich meer dan incidenteel laten betalen voor seks als minderjarige, en of er acute problemen waren waarvoor de respondent direct hulp nodig had. Om de anonimiteit te waarborgen gaf de projectleider de respondenten haar telefoonnummer in plaats van hun om hun telefoonnummers te vragen. Respondenten moesten op een afgesproken dag/tijd naar de projectleider bellen en kregen dan te horen wanneer het interview zou plaatsvinden. Bij twee kandidaat-respondenten bleek tijdens het intakegesprek dat er geen sprake was van betaalde seks (wel van seksueel geweld).

Op basis van de intakegesprekken vonden er uiteindelijk 15 interviews plaats met in totaal 17 respondenten; er waren twee interviews waarbij twee respondenten tegelijk bevestigd werden. Bij de interviews waren de volgende onderwerpen van belang:

- *Informatie over de respondent*: Leeftijd, etniciteit, in Nederland of elders geboren, schoolopleiding, werk, vrijetijdsbesteding, *peergroup* of niet.
- *Gezinssituatie*: Ouders, hun beroep, opvoedingsstijl, andere kinderen, de positie van respondent in het gezin, andere familieverbanden.
- *De seks*: Wanneer begonnen met seks? Hoe is het overgaan naar betaalde seks, hoe was het met de betaalde seks op het moment van het interview, wat vindt en voelt de respondent van de betaalde seks, vindt de respondent dat wat hij/zij doet prostitutie is, hoe ziet de toekomst eruit?
- *Hulpverlening*: Is er hulpverlening (geweest)? Hoe is/was dat? Heeft respondent behoefte aan hulpverlening? Welke? Als respondent terugkijkt naar hoe zijn/haar leven gelopen is, wat voor hulp had verleend moeten worden en op welk moment?

De interviews duurden anderhalf tot twee uur en vonden plaats op anonieme locaties ver van de leefomgeving van de respondent. Ze werden uitgevoerd door drie personen met ruime ervaring met interviewtechnieken. Van de interviews werden geluidsopnames gemaakt die later getranscribeerd werden.

De 17 respondenten uit deze fase van het onderzoek komen overeen op een aantal kenmerken. Zij zijn allemaal laagopgeleid (vmbo, mbo; vaak niet afgemaakt). Er is in de meeste gevallen sprake van zeer ernstige problematiek, vooral binnen het gezin. De meeste respondenten zijn heteroseksuele vrouwen. Daarnaast zijn er onder de respondenten drie heteroseksuele mannen en verder nog een biseksuele en een homoseksuele man. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 19 jaar; de jongste was ten tijde van het interview 14, de oudste 24.

2.3 Dataverzameling fase II (2009)

Omdat de werving via *peer group* veldwerkers uit de eerste fase kostbaar bleek en vooral tot respondenten uit de 'zwaardere' categorie had geleid, koos men voor het voltooien van het onderzoek een andere methode van werving. Bij de tweede fase van de dataverzameling, in 2009, werden op relevante websites die goed bezocht worden door jongeren oproepen geplaatst. Het ging hier onder andere om de sites sexwoordenboek.nl, studenten.net, partyflock.nl, seksualiteit.nl, youxme.nl, sense.info, expreszo.nl, marokko.nl en de website van de GGD Amsterdam. De oproepen leidden geïnteresseerden naar een korte selectievragenlijst, waarin gevraagd werd of de jongere wel eens geld of iets anders had gekregen in ruil voor seksuele handelingen. Alleen jongeren die uitsluitend voor de beloning seksueel contact hadden werden geïnccludeerd. Qua leeftijd besloot men om respondenten tot en met 24 jaar te werven.

In totaal waren 2730 respondenten begonnen aan de selectievragenlijst. Van alle invullers kwamen 88 jongeren (3%) in aanmerking om mee te doen aan een interview; van deze groep hadden 26 jongeren hun naam en telefoonnummer achtergelaten. Deze werden allemaal benaderd, maar bleken niet altijd bereikbaar of bereid om aan het onderzoek mee te doen. Sommigen waren het slachtoffer van een 'grap'.

Uiteindelijk zijn er 14 jongeren geïnterviewd. Bij een van hen bleek tijdens het interview dat er geen sprake was van ruilseks; zij had aan een jongen met wie ze een seksuele relatie had geld geleend en dat niet teruggekregen. Ze had ook een keer geld van hem gekregen om beltegoed te kopen, maar het was onduidelijk of dat nu echt in ruil voor seksuele handelingen was. Daardoor viel deze respondent af en waren uiteindelijk alleen 13 interviews bruikbaar. Dit aantal was lager dan gehoopt: oorspronkelijk was het plan om tot een totaal van 40 respondenten te komen, met inbegrip van de 17 respondenten uit de eerdere fase van het onderzoek. De interviews werden uitgevoerd door twee ervaren interviewers, op een door de respondent gekozen locatie. De interviews werden opgenomen en getranscribeerd door een bureau voor tekstverwerking.

Tijdens het interview werd eerst een korte uitleg gegeven en aan de respondent verzekerd dat zijn of haar gegevens vertrouwelijk behandeld zouden worden en geanonimiseerd in het eindrapport verwerkt zouden worden. Daarna werden de vragen gesteld. De topiclijst bevatte een aantal vragen over de achtergrond van de respondent. Naast geslacht, leeftijd, school en werk ging het hierbij ook over eventuele schulden en alcohol- of drugsgebruik. Ook werd een aantal vragen over de gezinssituatie gesteld. Vervolgens was er een aantal vragen over seksuele ontwikkeling: eerste seksuele ervaringen, seksuele oriëntatie, ervaring met grensoverschrijdend gedrag, anticonceptie en condoomgebruik, ongeplande zwangerschap, soa's. De vragen over ruilseks gingen over wat er was gebeurd, wat de respondent ervan vond toen het gebeurde en wat zij/hij er achteraf van vond. Ten slotte werd er geïnformeerd of de respondent ooit in contact geweest was met hulpverlening, al dan niet op het gebied van seksualiteit.

Ook de 13 respondenten uit de tweede fase van het onderzoek hebben een aantal kenmerken gemeen. Qua woonplaats zijn ze meer divers: slechts vier jongeren kwamen

uit Amsterdam, de anderen kwamen uit andere plaatsen door heel Nederland. De respondenten uit de tweede fase zijn over het algemeen hoger opgeleid dan de respondenten uit de eerste fase; veel van hen hebben op havo/vwo gezeten en dit vaak ook afgemaakt, een aantal volgt hoger onderwijs of heeft hoger onderwijs gevolgd. In de meeste gevallen is er sprake van minder zware problematiek dan bij de respondenten uit de eerste fase. Veel respondenten hebben een reguliere baan of bijbaantje, of wonen bij hun ouders; ze hebben meestal geen acute financiële nood. De meeste respondenten hebben contact met beide ouders en beoordelen het contact met hun ouders als redelijk of neutraal. Als er problemen spelen, zoals onbegrip of een gebrek aan structuur, dan is dat meestal niet van dien aard dat ze het contact met hun ouders willen verbreken.

Onder de respondenten zijn zes heteroseksuele vrouwen en twee homoseksuele mannen. Een man van 20 zei op dit moment alleen op vrouwen te vallen, maar had recent ook meerdere seksuele ervaringen/relaties met mannen gehad. Omdat al zijn ruilsekservaringen met mannen waren geweest kan hij in het kader van dit onderzoek als biseksueel worden beschouwd. Vier vrouwen waren biseksueel. De mate waarin zij ook gevoelens voor en ervaringen met vrouwen hadden verschilde. Twee zeiden een enkele keer wel eens met een vrouw te hebben geëxperimenteerd. Een ander gaf aan even sterke gevoelens voor vrouwen als voor mannen te hebben. En weer een andere respondent zag zichzelf hoofdzakelijk als lesbisch maar had ook wel ervaringen met mannen gehad; opvallend was dat al haar ruilsekservaringen met mannen waren geweest. De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 20; de jongste was 16, de oudsten waren 24 ten tijde van het interview.

2.4 Twee wervingsfasen, twee groepen respondenten, één onderzoek?

De keuze om beide groepen interviews gezamenlijk te analyseren en verslag te doen van de uitkomsten in één rapport is wellicht opmerkelijk, omdat de beide fasen van dataverzameling verschilden in focus (tienerprostitutie versus ruilseks), een andere manier van werven gebruikten en een andere topiclijst voor de interviews. De keuze om voor een andere manier van werven te kiezen voor de tweede fase had zeker ook praktische, dat wil zeggen financiële redenen.

Wat dit onderzoek echter bijzonder maakt is het brede spectrum aan respondenten en verschijningsvormen van ruilseks. Niet een bepaald type respondent staat centraal, maar het verschijnsel 'jongeren die seks hebben voor een beloning of betaling'. Daardoor kunnen een heleboel aannames onderzocht worden: gaat het echt alleen om laagopgeleide jongeren? Of daklozen? Of bepaalde etnische groepen? Als we ons beperkt hadden tot één manier van werven zou het verleidelijk zijn geweest om te suggereren dat ruilseks alleen in specifieke subgroepen voorkomt.

Ook kunnen we door het grote verschil in respondenten het brede spectrum aan situaties tussen 'gewone' seks en prostitutie onderzoeken. Het verband tussen ruilseks en prostitutie is een cruciaal thema, niet in de laatste plaats vanuit het oogpunt van preventie. De eerste groep respondenten is geselecteerd als 'tienerprostituees' en zit dan ook heel dicht aan tegen de reguliere prostitutie; wel gaat het hier om minderjarigen, niet werkzaam in een bordeel, en om situaties waarbij de grens tussen prostitutie en niet-commerciële seks soms onduidelijk is. Bovendien zien de meeste respondenten het zelf niet als prostitutie. De tweede groep staat over het algemeen veel verder af van prostitutie. Juist door de twee manieren van werven zijn deze twee specifieke groepen gevonden.

Het is hoogst onwaarschijnlijk dat de jongeren uit de eerste groep ook gevonden hadden kunnen worden door middel van een vragenlijstje op internet; het vinden en benaderen van deze jongeren met vaak zeer grote problemen kon alleen maar door de intensieve

inzet van veldwerkers en interviewers. Anderzijds is het onwaarschijnlijk dat de jongeren uit de tweede groep, jongeren waar ogenschijnlijk 'niets mee aan de hand' was en die hun ervaringen goed verborgen konden houden, gevonden zouden kunnen worden met *peer group* veldwerkers.

Wat betreft de analyse is van belang te vermelden dat op de essentiële punten (ervaring met seks voor geld of beloning, persoonlijke beleving, gezinssituatie, seksuele ontwikkeling) de topiclijsten uit de eerste en tweede fase zozeer overeenkwamen dat de data gemakkelijk gecodeerd en dus geanalyseerd konden worden met behulp van hetzelfde coderingsschema. Ten slotte is in de rapportage van de gegevens steeds duidelijk aangegeven wanneer bepaalde bevindingen alleen van toepassing zijn op respondenten uit de eerste of de tweede groep, en het dus belangrijk is om het onderscheid aan te geven.

2.5 Analyse en rapportage van de data

Na afronding van de tweede fase van de dataverzameling vond de analyse plaats van zowel de interviews uit de eerste fase (die nog niet geanalyseerd waren) en de nieuwe interviews uit de tweede fase. De interviews uit beide fasen werden in dezelfde periode geanalyseerd, zonder onderscheid te maken. Het ging dus om een totaal van 28 interviews waarin in totaal 30 respondenten aan het woord kwamen. Vanaf de fase van de analyse was er dus echt sprake van één onderzoek, waarin de gegevens uit beide fasen geïntegreerd werden behandeld.

Op basis van een eerste lezing van de interviews werd een voorlopig coderingsschema opgesteld. Daarna werden de interviews met behulp van het programma voor kwalitatieve data-analyse MaxQDA gecodeerd op basis van het coderingsschema. Dit coderingsschema werd in de loop van het coderen steeds gedetailleerder gemaakt zodat het zo goed mogelijk aansloot bij de data van de interviews. Centraal in het coderingsschema stond natuurlijk de ervaring met seks voor een beloning: wat was de motivatie, waaruit bestond de beloning, wat waren de gevoelens tijdens de seks en achteraf? Daarnaast gingen de codes over een groot aantal achtergrondkenmerken op het gebied van seksuele ontwikkeling, ervaring met hulpverlening, financiële situatie en familieproblematiek.

Nadat alle interviews gecodeerd waren werd er in Excel een matrix gemaakt, met daarin voor alle 30 respondenten (de rijen) een samenvatting van de door hen gegeven informatie over een klein aantal hoofdthema's (de kolommen). Naast leeftijd, geslacht en seksuele oriëntatie ging het daarbij om werk, gezinssituatie, seksuele ontwikkeling en aard en beleving van hun ervaring met ruilseks. Zo werd het makkelijker om vergelijkingen te maken tussen de respondenten om zo snel patronen en verbanden waar te nemen.

Vervolgens zijn de inhoudelijke hoofdstukken van dit rapport geschreven. Een hoofdstuk over de vormen van ruilseks bleek al snel noodzakelijk, om aan te geven dat dit onderzoek een verschijnsel betreft dat heel verschillende vormen kan aannemen die weer verband houden met bepaalde groepen jongeren. Daarna is geprobeerd om in de daaropvolgende hoofdstukken de onderzoeksvragen te beantwoorden.

Bij het schrijven bleek dat de onderzoeksvragen 1+2 en 3+4 het beste geclusterd konden worden behandeld. Zo zijn in hoofdstuk 5 de vragen 'welke persoonlijke achtergronden hebben tieners die seks hebben voor beloningen?' en 'welke belangrijke risicofactoren zijn er in het leven van tieners bij hun seksuele ontwikkeling die kunnen leiden tot ruilseks?' samengevoegd. In een beschrijvend kwalitatief onderzoek als dit,

zonder vergelijking met een 'controlegroep' van jongeren die geen ruilseks hebben gehad, is de term risicofactor niet geheel op zijn plaats. 'Persoonlijke achtergronden' en 'risicofactoren' kunnen op basis van dit onderzoek niet strikt gescheiden worden. Hier is geprobeerd om opvallende patronen in levensloop en achtergrond van de jongeren te beschrijven en om hypothesen aan te dragen over hoe deze in verband kunnen staan met het hebben van seks voor beloning of betaling. Daarbij wordt er dus vanuit gegaan dat opvallende achtergrondkenmerken ook mogelijke risicofactoren zijn.

Verder zijn in hoofdstuk 6 de vragen 'welke rol speelt ruilseks in de emotionele en seksuele ontwikkeling van de tieners?' en 'hoe beleven tieners ruilseks?' samengevoegd. Het is heel moeilijk om aan de hand van een eenmalig interview te reconstrueren wat de precieze rol van ruilseks was in de ontwikkeling van een jongere. Sommige jongeren zaten nog middenin een situatie waarin ze afhankelijk waren van frequente ruilseks, anderen keken terug op een incidentele ervaring van enige tijd geleden. Daarom is in hoofdstuk 6 vooral de nadruk gelegd op de beleving van de tieners zoals die op basis van het interview kan worden vastgesteld. Natuurlijk omvat hun persoonlijke beleving ook wel ideeën over de rol van ruilseks in hun persoonlijke ontwikkeling, maar daarbuiten zijn wij terughoudend met het doen van uitspraken over de rol die ruilseks speelt in hun levensloop.

2.6 Wat is niet onderzocht?

Het is goed om de beperkingen van de huidige onderzoeksopzet op een rijtje te zetten. Het gaat hier om een verkennende studie met een onderzoeksgroep van maar 30 respondenten die ervaring hadden met ruilseks. Het is dus niet mogelijk om iets te zeggen over hoe vaak het fenomeen voorkomt en of de verbanden die wij in dit onderzoek tegenkwamen gelden voor grote groepen jongeren in Nederland. De verbanden en overeenkomsten die wij tegenkwamen betreffen meestal kleine aantallen respondenten. Als minstens drie respondenten zaken vertelden die opvallend overeenkwamen, was er in dit onderzoek sprake van een patroon dat de moeite waard was om te vermelden.

In een paar gevallen waren er patronen/verbanden te ontdekken die voor grotere aantallen respondenten golden, bijvoorbeeld voor (bijna) alle oude of nieuwe interviews, of zelfs het merendeel van alle respondenten bij elkaar. Dit is natuurlijk belangrijke informatie en steeds duidelijk aangegeven; maar bedacht moet worden dat de meeste informatie in de hoofdstukken is gebaseerd op overeenkomsten in de verhalen van maar drie, vier of vijf respondenten. Een enkele keer vertelden een of twee respondenten iets dat we verder niet tegenkwamen maar dusdanig interessant of afwijkend was dat we het toch wilden vermelden. Daarbij is wel steeds aangegeven dat het ging om iets wat door andere respondenten niet werd vermeld.

Verder is hierboven al aangegeven dat door het ontbreken van een vergelijkingsgroep met jongeren die geen ruilseks hebben gehad en het feit dat de jongeren maar op één tijdstip geïnterviewd werden er grote beperkingen zijn aan de conclusies die kunnen worden getrokken. We zien zeker bepaalde patronen, maar kunnen niet met zekerheid zeggen of een factor van doorslaggevend belang was. Waarom gaan andere jongeren met eenzelfde problematische achtergrond niet over tot ruilseks? Wat is het effect van ruilseks op iemands levensloop en ontwikkeling? Om dit soort vragen te beantwoorden zouden vergelijkingen met andersoortige respondenten of andere fasen in de eigen levensloop nodig zijn.

Daarnaast kunnen we niet zeggen of de resultaten van dit onderzoek vooral typerend zijn voor Amsterdam, de grote steden in het algemeen, of heel Nederland ongeacht locatie. Bedacht moet worden dat 21 van de 30 respondenten uit Amsterdam kwamen (waaronder alle respondenten uit de eerste fase). De andere respondenten kwamen uit verschillende plaatsen in Nederland. Dit onderzoek zegt dus vooral iets over de Amsterdamse situatie. Wel biedt het daarnaast indicaties dat het fenomeen seks voor betaling of beloning ook buiten Amsterdam voorkomt en zeker geen exclusief Amsterdams verschijnsel is.

Ook kan de vraag gesteld worden of er in het huidige onderzoek een bepaalde groep jongeren of bepaalde vorm van ruilseks ontbreekt. Dit is vooral interessant omdat de breezerseks zoals die in de media regelmatig genoemd wordt niet voorkomt in ons onderzoek. Dat wil zeggen, het ging nooit alleen maar om uitgaanssituaties waarbij seks een manier was om een alcoholisch drankje of een andere kleinigheid zoals een hamburger te verkrijgen. Er speelde altijd meer: grote bedragen of duurdere spullen, van tevoren geplande of overdachte transacties, ernstige dwang of financiële afhankelijkheid, langere tijd geen onderdak hebben. Jongeren die het volstrekt normaal vonden om seks te hebben om een avondje uit te bekostigen zijn we niet tegengekomen.

Nu is het natuurlijk mogelijk dat het woord breezerseks verkeerd gekozen is, dat het niet representatief is voor wat ruilseks inhoudt en dat het gaat om een mediahype met weinig feitelijke basis. Dat kunnen we met dit onderzoek niet aantonen (ook al kunnen we wel vraagtekens zetten bij hoe 'normaal' het ruilen van seks is voor jongeren). Een andere mogelijkheid is echter dat we deze groep gemist hebben bij de werving. Bij de eerste fase van de werving is dat begrijpelijk: daar werd bewust gezocht naar tienerprostituees. Bij de tweede fase is het mogelijk dat de laatste vraag van de selectievragenlijst (of jongeren alleen vanwege de beloning iets seksueels met een persoon hadden gedaan) te strikt is. Het is mogelijk dat breezerseks iets is dat verweven is met het uitgaan, waarbij de grens tussen ruilseks en 'gewoon' iemand versieren en een drankje aanbieden onduidelijk is. Dat zou ook kunnen betekenen dat jongeren met zulke ervaringen het niet als ongewoon beschouwen, en dus niet als een bijzondere ervaring die de moeite waard is om aan een interviewer te vertellen in het kader van een onderzoek.

3 Literatuuroverzicht

Mensen kunnen om verschillende redenen seksuele contacten hebben. In de literatuur worden verscheidene, meer of minder uitgebreide redenen of strategieën beschreven (zie Meston & Buss, 2007). Het gaat dan bijvoorbeeld om genot, emotionele verbondenheid, reproductie en verminderen van seksuele spanning. Meston en Buss (2007) identificeren zelf op basis van onderzoek 237 motieven, variërend van 'Het voelt goed' en 'Ik wilde dat de ander zich goed voelde' tot 'Ik wilde een salarisverhoging' en 'Ik wilde wraak nemen op mijn partner omdat hij mij bedrogen heeft'. Hoewel onbaatzuchtigheid zeker een rol speelt voor veel mensen, is er ook vaak sprake van een zekere 'winst'; iemand verwacht iets te krijgen door seks te hebben, al gaat het dan meestal om immateriële zaken als genot of intimiteit. Baumeister en Blackhart (2007) noemen de theorie van de *sexual economics*, waarbij seks altijd als een transactie wordt gezien. Vooral vrouwelijke seksualiteit heeft een hoge waarde en kan 'geruild' worden voor aandacht en liefde, maar ook voor materiële zaken. Meston en Buss categoriseren hun 237 motieven in vier groepen die betrekking hebben op de fysieke en emotionele aspecten van seks (stressvermindering, genot, liefde en verbondenheid) maar ook op verhogen van eigenwaarde en zich verplicht voelen binnen de relatie, en op het bereiken van een bepaald doel. In de laatste categorie valt ook seks in ruil voor materieel gewin. Naast deze literatuur over het ruilaspect dat intrinsiek aanwezig is in alle vormen van seks, is er ook onderzoek dat zich specifiek richt op vormen van seks waarin het krijgen van een concrete materiële of geldelijke beloning een centrale rol speelt. Hiervoor worden verschillende begrippen gehanteerd, die niet eenduidig zijn en daardoor veel overlap vertonen. Grofweg kan er een onderscheid gemaakt worden tussen ruilseks in de brede zin (*transactional sex*), waarbij incidenteel seks wordt bedreven in ruil voor geld of spullen; *survival sex*, dat wil zeggen het hebben van seks omdat de tegenprestatie (geld of onderdak) noodzakelijk is om te overleven; en prostitutie, waarin geld verdienen met seks een belangrijk deel van de inkomsten uitmaakt.

In dit hoofdstuk behandelen wij de belangrijkste literatuur over de diverse vormen van ruilseks. Eerst beschrijven we onderzoeken over ruilseks in de Verenigde Staten en West-Europa. Daarna geven we een impressie van de literatuur over ruilseks in Afrika. Die neemt een aparte plaats in omdat het gaat om vormen van ruilseks die in bepaalde Afrikaanse culturen maatschappelijk geaccepteerd zijn; met het oog op hiv-preventie is uitgebreide literatuur verschenen over dit onderwerp. Daarna behandelen we de literatuur die zich richt op dakloze jongeren, waarin de term *survival sex* wordt gehanteerd. Ten slotte verwijzen we kort naar de literatuur die werkt met het – breed gedefinieerde – begrip prostitutie, in het bijzonder een relevante recente studie over jongensprostitutie in Nederland.

3.1 Ruilseks (*transactional sex*) in de Verenigde Staten en West-Europa

Hoe vaak komt ruilseks voor? Recent is zowel internationaal als in Nederland een aantal onderzoeken uitgevoerd naar de omvang van ruilseks en samenhangende factoren.

Uit een grootschalig Amerikaans onderzoek onder adolescenten van 12 tot 18 jaar oud bleek 3,5% wel eens seks te hebben gehad in ruil voor geld of drugs (andere ruilmiddelen zijn niet meegenomen in het onderzoek) (Edwards, Iritani & Halfords, 2006). Ruilseks kwam relatief vaker voor onder jongens, Afrikaans-Amerikaanse jongeren, jongeren uit gebroken gezinnen of een-oudergezinnen, en bij jongeren wier ouders laag geschoold waren. Jongens en meisjes die evaringen hadden met ruilseks hadden een groter aantal sekspartners, waren vaker gediagnosticeerd met hiv of soa, voelden zich vaker seksueel aangetrokken tot iemand van hetzelfde geslacht en hadden

ook vaker homoseksuele contacten gehad dan jongeren zonder ervaringen met ruilseks. Daarnaast was er een verband met depressieve symptomen en drugsgebruik. Tenslotte hadden jongens met ruilsekservaringen vaker iemand gedwongen om seks te hebben vergeleken met jongens zonder deze ervaringen, en waren meisjes vaker het slachtoffer van seksueel geweld dan meisjes die niet aan ruilseks hadden gedaan. Bobashev, Zule, Osilla, Kline en Wechsberg (2009) vonden in een onderzoeksgroep die bestond uit drugsgebruikers, mannen die seks hebben met mannen en hun partners dat de risicofactoren de volgende waren: dakloos zijn, biseksuele contacten, negatieve ervaringen in de buurt (bijv. veel geweld) en psychologisch onwelbevinden (*distress*). Hoewel dit onderzoek betrekking had op volwassenen, blijkt hieruit dat ook onderzoek naar ruilseks bij volwassenen verbanden met dezelfde soort problematiek laat zien.

In Noorwegen blijkt 2,1% van de jongens en 0,6% van de meisjes tussen 14 en 17 jaar ooit seks tegen betaling te hebben gehad (Pedersen & Hegna, 2003). De gemiddelde leeftijd waarop dit voor het eerst gebeurde was 14 jaar. Ruim de helft van deze jongeren had dit meer dan tien keer gedaan. Ruilseks kwam relatief vaker voor onder jongeren met gescheiden ouders, onder jongeren die eenzaam waren en emotionele of gedragsproblemen hadden, en jongeren die relatief jong waren bij de eerste keer geslachtsgemeenschap en met relatief veel seksuele partners. Adolescenten die niet naar school gaan zaten niet in de steekproef, wat een vertekend beeld kan geven van de prevalentie; de verwachting is dat ruilseks vaker voorkomt onder jongeren die niet naar school gaan.

Uit een representatief Zweeds onderzoek onder jongeren (gem. leeftijd 18 jaar) had 1% van de meisjes en 1,8% van de jongens ervaringen met ruilseks (Svedin & Priebe, 2007). De gemiddelde leeftijd waarop dat voor het eerst gebeurde was bijna 16 jaar. De meest voorkomende vorm van seksuele activiteit onder meisjes was het openlijk masturberen voor degene die betaalt (46%). Voor jongens was dit geslachtsgemeenschap (79%). Jongens gaven vaker dan meisjes aan dat zij zelf hadden aangeboden om tegen betaling geslachtsgemeenschap of anale seks te hebben, of om te worden gefotografeerd of gefilmd tijdens een seksuele activiteit. De meest voorkomende vorm van betaling was voor zowel jongens (57%) als meisjes (61%) geld. Wel kregen meisjes vaker dan jongens kleding of andere items. *Survival sex* (ruilmiddel is eten of onderdak) komt weinig voor: slechts 4-5% van de respondenten die seks hebben gehad in ruil voor vergoeding heeft dit gedaan. Jongeren die seks hebben gehad in ruil voor een vergoeding waren relatief vaak van allochtone afkomst (eerste of tweede generatie), woonden vaker niet bij hun ouders, hadden vaker werkloze ouders, hadden een relatief lage opleiding en waren vaker homoseksueel of biseksueel. Ze hadden bovendien vaker emotionele of gedragsproblemen, rookten vaker en dronken vaker alcohol. Tenslotte hadden ze op jongere leeftijd voor de eerste keer geslachtsgemeenschap, hadden meer seksuele partners, hadden vaker seksueel misbruik meegemaakt (bijna alle meisjes en driekwart van de jongens), en daarnaast ook vaker seksueel geweld jegens iemand anders gebruikt.

In Nederland is een aantal onderzoeken gedaan naar de omvang van ruilseks onder jongeren. In *Seks onder je 25^e* (De Graaf et al., 2005), een representatief onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren tussen de 12 en de 25 jaar, geeft 2% van de jongens en 1% van de meisjes aan wel eens geld of een andere beloning te hebben ontvangen voor seks, en 6% van de jongens en 1% van de meisjes heeft er wel eens voor betaald. Autochtone Nederlandse en hoog opgeleide jongens hebben relatief minder vaak ervaring met zowel het geven als het krijgen van een beloning voor seks, terwijl jongens van Marokkaanse en Turkse afkomst relatief vaak hebben betaald voor seks.²

² Het aantal meisjes dat ervaringen had met ruilseks was te klein om uitspraken over te doen.

Ook in grote steden hebben jongens relatief vaker iets gekregen of gegeven voor seks. Verder is er een verband met seksueel geweld: jongens die wel eens betaald hebben voor seks of weleens iets gekregen hebben in ruil voor seks, zijn vaker gedwongen tot seks. Dit verband is correlatieel, dat wil zeggen dat de causaliteit niet vast staat. Ruilseks kan leiden tot ongewenste ervaringen, maar ruilseks kan ook een reactie zijn op seksueel misbruik. Risicofactoren voor ruilseks zijn een lage sociaal-economische status en een problematische gezinssituatie. Eerdere ervaringen maken het moeilijk om in het vervolg te weigeren.

Uit een onderzoek van de GGD Midden-Nederland onder 7500 jongeren tussen de 12 en 18 jaar bleek dat 11% van de jongeren met seksuele ervaring wel eens geld of een andere beloning had gehad in ruil voor seks (Bun & Schütz, 2008). In een zelfde onderzoek van de GGD Eemland onder ruim 3000 jongeren ging het om 7% van de jongeren (GGD Eemland, 2008). Het betreft hier dus alleen jongeren die al seksuele ervaringen hebben. Als deze groep geselecteerd wordt uit de respondenten van *Seks onder je 25^e*, heeft 4% van de jongens en 2% van de meisjes (totaal 3%) wel eens geld of een andere beloning gekregen voor seks.³

In het eerste hoofdstuk van dit rapport werd al gewag gemaakt van de quickscan die door de GGD Amsterdam was uitgevoerd en de conferentie die naar aanleiding daarvan werd gehouden. We gaan hier nog wat uitgebreider in op de resultaten van beide. In de quickscan (*Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuidoost*) kwam naar voren dat er een subcultuur bestond waarin tieners zichzelf weinig beperkingen leken op te leggen ten aanzien van hun seksuele activiteiten. Er waren tieners die een tegenprestatie in de vorm van seks leverden voor bewezen diensten, die zich lieten belonen na het hebben van seks, of die geld voor seks aannamen of vroegen. De geschatte leeftijden van de tieners varieerden van ongeveer 12 tot 17 jaar. Met name jongere tieners ervoeren seks voor een beloning of tegenprestatie niet als prostitutie. Het verschijnsel doet zich bij tieners van alle etniciteiten voor, niet alleen in Amsterdam Zuidoost maar ook over de stadsgrenzen heen.

Er waren geen eenduidige kenmerken aan te wijzen van tieners die seks als tegenprestatie gaven of een beloning voor seks ontvingen. Wel was een aantal typeringen te onderscheiden, namelijk tieners zonder verblijfstatus, probleemteners (bijv. verslaving), zwangere tieners (extra verdiensten om te voorzien in onderhoud), *banga's* (meisjes waarvan bekend is dat zij seksueel actief zijn, soms tegen vergoedingen), 'gewone' meisjes, meisjes die 'erbij' willen horen (het hebben van seks met vrienden van vriendje om hem te behagen) en meisjes die gedwongen werden. Het waren voornamelijk volwassenen die betaalde seks met tieners hadden of hen daartoe aanzetten.

In de conferentie die daarop volgde (GGD Amsterdam, 2006b) werden 41 casussen besproken, die waren ingebracht door professionals. Op één casus na betrof het allemaal meisjes. De meeste meiden hadden hun opleiding, voornamelijk VMBO, afgebroken. Het merendeel was tussen de 13 en 16 toen ze met seks voor beloningen of betalingen begonnen. De professionals voerden verschillende verklaringen aan:

- Peergroep beïnvloeding of juist isolement van de minderjarige tiener;
- Een negatief zelfbeeld, dat gecompenseerd wordt met gewaagd gedrag of geld en dure spullen;
- Een gezinssituatie waarin sprake is van affectieve verwaarlozing, meervoudige gezinsproblematiek, een slecht voorbeeld van de ouders;
- Het vertekend beeld in de media, dat jongeren het idee geeft dat rondom seks alles kan en mag;

---

³ Ongepubliceerde gegevens, op verzoek van de auteurs berekend door Hanneke de Graaf.

- Een vertekend beeld van een liefdesrelatie; vooral meisjes denken zelfs in situaties van geweld en misbruik dat zij een liefdesrelatie hebben;
- De eerste seksuele ervaring die gewelddadig was;
- Gering maatschappelijk perspectief dat prostitutie en/of pooierschap aantrekkelijk maakt.

Uit het conferentiemateriaal zijn risicofactoren gedestilleerd die kunnen leiden tot onacceptabel seksueel gedrag bij minderjarige tieners. Naast problematische gezinssituaties, waarin geen structuur, veiligheid en geborgenheid is, betroffen de risicofactoren het onvermogen van ouders en instituties om het gedrag te bespreken van kinderen die naar algemeen maatschappelijke opvatting te vroeg (12 tot 14 jaar) op een volwassen manier seksueel actief zijn. De bespreekbaarheid van dit gedrag gaat meestal niet verder dan het verstrekken van anticonceptie ter voorkoming van zwangerschap en soa. Dit taboe om te praten over seks verhindert dat kinderen gealarmeerd zijn wanneer zich een seksueel onbetamelijke situatie voordoet. Daarnaast werd de klassieke scheve genderverhouding genoemd, waardoor meisjes denken dat ze als vanzelfsprekend ter beschikking staan van jongens. Tenslotte werd geconstateerd dat geïnstitutionaliseerde signalering voor betaalde seks bij minderjarige tieners, al dan niet in combinatie met alcohol- en drugsgebruik, ontbreekt. Hierdoor worden snelle interventies bemoeilijkt.

Aanbevelingen hadden dan ook betrekking op erkenning van het probleem, ook bij jongens, voorlichting over seksualiteit in de brede zin die al op de basisschool moet beginnen en waarbij gebruik wordt gemaakt van media die de jongeren aanspreken, eerdere en betere hulpverlening aan gezinnen en samenwerkingsconvenanten tussen organisaties die zich met tienerprostitutie bezig houden.

3.2 Ruilseks (transactional sex) in Afrika

Het geven en krijgen van een concrete beloning in ruil voor seks is in veel landen van Sub-Sahara Afrika een culturele norm, waarbij de beloning naast een praktische ook een belangrijke symbolische waarde heeft. Hierbij zijn het meestal de mannen die iets geven in ruil voor seks met een vrouw. Sommige onderzoeken stellen dat in bepaalde Afrikaanse culturen het krijgen van een beloning voor seks zo belangrijk is dat juist seks zonder beloning als negatief en 'goedkoop' wordt ervaren (Wamoyi et al., 2010).

Over *transactional sex* in Afrikaanse landen bestaat een grote hoeveelheid wetenschappelijke literatuur. Dit komt vooral door het belang van *transactional sex* als culturele context voor hiv-preventie: juist doordat ze een beloning ontvangen is het moeilijker voor meisjes om over condoomgebruik te onderhandelen (Maganja et al., 2007). Daarnaast wordt in sommige studies een samenhang beschreven tussen *transactional sex* en geweld tegen vrouwen (Dunkle et al., 2004; Dunkle et al., 2007).

Vormen van *transactional sex* worden in Afrika nadrukkelijk niet beschouwd als prostitutie. Voor het onderscheid worden verschillende redenen genoemd. Zo wordt in een artikel over Zuid-Afrika aangegeven dat bij *transactional sex* het contact tussen een vrouw en een klant/partner niet vastomlijnd is: het is van tevoren niet duidelijk of het blijft bij eenmalig seksueel contact of uitmondt in een vaste relatie, en ook staat de aard/hogte van de beloning niet van te voren vast (Wojcicki, 2002). In een onderzoek met focusgroepen zagen Zuid-Afrikaanse jongeren het geven van geschenken met de verwachting daarvoor seks te krijgen als normaal, maar het geven van geld werd afgekeurd omdat dit specifiek met prostitutie geassocieerd werd (Kaufman & Stavrou, 2004). Een studie over Tanzania stelt dat prostituees er worden gezien als vrouwen die seks hebben met iedereen die geldt biedt, ook met mannen die ze verafschuwen; de vrouwen die aan *transactional sex* doen zien zichzelf als veel selectiever in hun partnerkeuze (Wamoyi et al., 2010).

In een aantal recente studies wordt benadrukt dat vrouwen die een beloning ontvangen voor seks niet per definitie slachtoffers zijn. Sommige vrouwen gaan berekenend te werk om zoveel mogelijk te verdienen aan een *sugar daddy*; ook is het verkrijgen van een moderne 'sophisticated' levensstijl vaak een belangrijke motivatie, niet alleen pure financiële nood (Nyanzi & Nyanzi-Wakholi 2004). Ondanks het verschil in machtspositie (mannen staan sterker in economisch opzicht en qua maatschappelijk aanzien) kunnen vrouwen strategisch te werk gaan om hun inkomsten te maximaliseren; zij zijn ongelijk, maar geen willoze slachtoffers (Wamoyi et al., 2010).

Wat is de relevantie van de literatuur over ruilseks in Afrika voor het huidige onderzoek? De *transactional sex* in deze literatuur lijkt op het eerste gezicht een ander fenomeen dan de ruilseks in dit onderzoek, niet in de laatste plaats omdat ruilseks in Nederland niet een algemeen aanvaarde sociale norm is. Wel noemden twee respondenten (zie hoofdstuk 4) dat zij vooral van Afrikaanse mannen verzoeken kregen tot seks voor een beloning; in die gevallen zou het wel degelijk kunnen gaan om mannen uit een cultuur waar de ruil/beloning in seksuele contacten veel explicieter benadrukt wordt dan in Nederland.

Veel belangrijker is echter dat deze studies helpen om na te denken over het onderscheid tussen 'ruilseks' en relaties zonder expliciete ruil enerzijds én tussen ruilseks en prostitutie anderzijds. Juist omdat cultureel geaccepteerde vormen van *transactional sex* in Nederland ontbreken is het belangrijk om te beseffen dat niet alle seksuele relaties simpelweg zijn in te delen in 'seks zonder beloning' en 'prostitutie'. De argumenten die in de Afrikaanse studies worden aangevoerd om ruilseks te onderscheiden van prostitutie worden ook in onze studie door respondenten genoemd. Andere aspecten uit deze literatuur komen ook voor in onze interviews, bijvoorbeeld dat het niet altijd gaat om grote geldnood en overleven, maar ook om het incidenteel kunnen veroorloven van luxe spullen. De literatuur over *transactional sex* in Afrika helpt dus om te zien dat er een breed en gevarieerd spectrum aan situaties mogelijk is tussen seksuele relaties 'zonder' ruil (in elk geval niet als zodanig uitgesproken) en prostitutie.

3.3 Survival sex

De literatuur over *survival sex* onder jongeren heeft voornamelijk betrekking op dakloze jongeren, voor wie seksuele contacten noodzakelijk zijn om aan voedsel, onderdak, geld of drugs te komen. Kwantitatieve studies wijzen uit dat tussen een tiende en ruim een kwart van deze jongeren hier ervaringen mee heeft (Bailey, Camlin & Ennett, 1998; Green, Ennett & Ringwalt, 1999; Halcón & Lifson, 2004; Tyler, 2009). In een kwalitatieve studie van Tyler en Johnsson (2006) onder veertig dakloze jongeren bleek een derde van de jongeren geld of andere noodzakelijke goederen te krijgen in ruil voor seks. Greene et al. (1999) vonden een verschil tussen jongeren die op straat (n=528) en jongeren die in shelters (n=631) waren geworven; van de *shelter sample* had 9,5% ervaringen met *survival sex*, en van de *street sample* 27,5%. In beide samples bleek het hebben van *survival sex* samen te hangen met leeftijd, tijdsduur dat ze niet thuis waren en opname in een psychiatrisch ziekenhuis; hoe ouder de jongeren waren, hoe langer ze weg van huis waren en indien zij wel eens opgenomen waren in een psychiatrisch ziekenhuis, hoe groter de kans dat zij ooit *survival sex* hadden gehad. De kans op *survival sex* was ook groter bij jongeren die wel eens slachtoffer waren geweest van diefstal, geweld, of lichamelijk en emotioneel misbruik, die pogingen tot zelfdoding hadden gedaan, die seksueel overdraagbare aandoeningen hadden gehad, bij meiden die wel eens zwanger waren geweest en bij jongeren die zelf wel eens crimineel gedrag hadden vertoond. Ook hing *survival sex* samen met drugsgebruik. In de *shelter sample* kwam *survival sex* meer voor onder mannen, blanken en andere niet-zwarten ('race

other'), jongeren met drugsverslaafde familieleden en eerdere ervaringen met op straat slapen.

Het verband met lichamelijk, seksueel of emotioneel geweld, of verwaarlozing (Tyler & Johnson, 2006), drugsgebruik (Halcón & Lifson, 2004, Bailey et al., 1998), alcoholgebruik (Halcón & Lifson, 2004) en zwangerschappen (Halcón & Lifson, 2004) wordt in meerdere onderzoeken gevonden. Tyler (2009) vond echter geen verband met seksueel misbruik; wel hing *survival sex* in dit onderzoek samen met depressieve symptomen.

3.4 Prostitutie

Tegenwoordig wordt de term sekswerk (*sex work*) geprefereerd boven prostitutie. Volgens Kempadoo en Doezema (1998) geeft 'sekswerk' aan dat prostitutie een vorm van werk is: niet een identiteit of een sociale of psychologische eigenschap van vrouwen (aangeduid als 'hoer') maar een activiteit die inkomen genereert voor vrouwen of mannen. Sekswerk kan samen met andere vormen van werk voorkomen, en kan ook een korte periode duren, of deel uitmaken van een jaarlijkse cyclus van werk.

Vanwege de brede definitie van prostitutie/sekswerk bestuderen sommige studies naar sekswerk verschijnselen die dicht in de buurt komen van en overlappen met de ruilseks zoals wij die hier onderzoeken. Een voorbeeld is het onderzoek van Korf, Benschop en Knotter (2009) waarin door middel van kwantitatieve en kwalitatieve methoden onderzoek werd gedaan naar jongensprostitutie in Amsterdam en Twente (om een Randstedelijke met een landelijke regio te vergelijken). Zij hanteerden daarbij een definitie van prostitutie waarbij er sprake moet zijn van een geldelijke of andere materiële beloning voor seksuele diensten. Het kwantitatieve deel behelsde politiecijfers en politiedossiers aangaande seksueel misbruik van minderjarigen buiten de familiekring. Voor ons huidige onderzoek is vooral het kwalitatieve deel van het onderzoek relevant. Er werden observaties gedaan op werk- en ontmoetingsplekken van jongensprostitués en er werden semigestructureerde interviews uitgevoerd met 44 jongensprostitués (leeftijd tussen 15-21 jaar, gemiddelde leeftijd 19 jaar)

Op basis van hun kwalitatieve onderzoek onderscheiden de onderzoekers drie soorten jongensprostitués:

1. de profs en weekendamateurs: Seks tegen vergoeding is voor deze jongens een vak of een serieuze bijbaan. Ze hebben een opleiding afgerond en hebben vaak ook nog een andere (bij)baan. Over het algemeen is er sprake van een aantal vaste klanten en hebben ze plezier in hun werk. De eerste betaalde seks vond na hun 16^e plaats. Ze beschouwen zichzelf als homo- of biseksueel.
2. de slachtoffers: dit zijn jongens met veel problemen, meestal opgegroeid in een eenoudergezin of pleeggezin. Vaak is er sprake van een traject in de hulpverlening. Ze zijn allemaal slachtoffers geweest van seksueel misbruik. Seks tegen een vergoeding begon jong, meestal voor hun 16^e. Meestal hebben ze geen plezier in hun werk.
3. de avonturiers: deze groep is jong, laag opgeleid en meestal allochtoon. Ze vinden het niet per se prettig om seks met mannen te hebben, maar doen het omdat het geld oplevert. Het is een kans om te profiteren, soms zijn er ook inkomsten uit diefstal of inbraak. Over het algemeen willen ze genieten van het leven.

Concluderend stellen de auteurs dat de motieven om seks te hebben tegen betaling verschillend zijn voor deze jongens. De motivatie voor prostitutie kan het bekostigen van luxe zaken zijn, maar soms is het ook noodzaak. Voor sommigen is het een dagelijkse activiteit en de enige inkomstenbron, bij anderen gebeurt het incidenteel en is het een aanvulling op het inkomen. De meeste geïnterviewden kunnen nog niet als beroepsprostitué worden beschouwd, maar sommige zouden zich later wel daartoe

kunnen ontwikkelen. Bijna de helft van de jongens heeft ervaring met misbruik/dwang. Dit misbruik betrof overigens niet altijd hun ervaringen met seks voor vergoeding. Maar ook bij seks voor een vergoeding had een op de drie respondenten wel eens te maken gehad met verbaal of fysiek geweld. Ook was er vaak veel onderhandelen nodig omdat klanten vaak onveilige seks willen. Speciale hulpverlening bereikt deze groep niet (wel de oudere jongensprostitués). Wel hebben sommige jongens contact met andere hulpverlening, maar die is er meestal niet van op de hoogte dat ze aan betaalde seks doen. De jongeren hebben het meest contact met soa-poli's; de verbetering van de hulpverlening zou zich daarop moeten richten. Verder heeft dit onderzoek de veronderstelde oververtegenwoordiging van Marokkaanse jongens niet kunnen bevestigen.

Samengevat kunnen we stellen dat er een breed spectrum aan variaties is tussen seks zonder ruil en prostitutie. Toch is het aantal jongeren dat aangeeft seks te hebben tegen geld of een andere beloning betrekkelijk klein volgens de literatuur. In zowel het Nederlandse als het internationale onderzoek worden percentages gevonden van rond de 1 à 2% van alle jongeren. Onder jongeren die al ervaringen hebben met seks is dit percentage uiteraard hoger, variërend tussen 3% en 11%. Verder blijkt uit de literatuur dat jongeren die ervaring hebben met ruilseks vaker uit een problematische gezinssituatie komen, vaker emotionele of andere problemen hebben en is er meer dan eens een verband aangetoond met seksueel-misbruikervaringen.

4 Vormen van ruilseks

Seks in ruil voor geld of een andere beloning komt in alle interviews voor, maar in heel verschillende vormen. Het kan in het leven van een respondent één keer voorkomen en daarna nooit meer, maar het kan ook uitgroeien tot de belangrijkste of enige bron van inkomsten. Het kan een kortdurend spannend experiment zijn, maar ook een situatie waarin een jongere langdurig onder druk staat om seksuele handelingen te verrichten. Ook de beleving van de jongeren en de aard van de geboden beloning loopt sterk uiteen. De jongeren zelf gebruikten nooit het woord 'ruilseks' voor wat zij meegemaakt hadden. 'Ruilseks' is een handige overkoepelende term voor allerlei vormen van seks in ruil voor een beloning, maar niet één scherp afgebakend verschijnsel dat altijd in min of meer dezelfde vorm voorkomt. Zoals in het voorgaande hoofdstuk is besproken, zijn er veel studies over transactionele seks in specifieke milieus en subgroepen (bijvoorbeeld dakloze jongeren). De kracht van het huidige onderzoek is dat we jongeren met heel diverse achtergronden en ervaringen aan het woord lieten, met het ruilen van seks als gemeenschappelijke factor. Het woord 'ruilseks' is in dit onderzoek dus vooral een praktische verzamelnaam om aan te geven wat de ervaringen van de jongeren gemeen hebben.

Ondanks de grote onderlinge verschillen kunnen de ervaringen van de respondenten globaal worden onderverdeeld in vier groepen. Hierbij is gekeken naar verschillende criteria. Centraal staat de rol van de beloning: was die het hoofddoel of een leuke bijkomstigheid voor de jongere? Of was het vooral een rechtvaardiging voor degene die seks met de jongere wilde? Ook belangrijk is de mate waarin een jongere kon kiezen om wel of niet ruilseks te hebben. Vaak was het niet duidelijk vast te stellen of het initiatief uitsluitend bij de jongere of bij de ruilsekspartner lag, zo simpel lag het in de meeste gevallen niet. Maar wel was er in een aantal gevallen duidelijk sprake van dwang of bleek de jongere financieel afhankelijk van de beloning. Zo konden vier brede categorieën onderscheiden worden, waarin (bijna) alle ervaringen van de jongeren kunnen worden ingedeeld. In dit hoofdstuk worden deze categorieën uitgelegd en toegelicht. Ze geven een beeld van wat ruilseks, zoals die onder jongeren voorkomt, zoal kan inhouden.

Het is overigens niet zo dat elke respondent slechts ervaring had met maar één van deze vormen van ruilseks. Soms hadden respondenten ervaringen met meerdere vormen van ruilseks. Dit kan zijn omdat het gaat om totaal verschillende en losstaande ervaringen, maar ook komt het voor dat een seksuele (ruil)relatie zich ontwikkelt van één vorm naar een andere. Ook is het niet zo dat elk van deze vier vormen steeds voorkomt bij één bepaald type respondent. Er zijn wel een paar achtergrondkenmerken van respondenten aan te wijzen die sterk vertegenwoordigd zijn bij bepaalde specifieke vormen van ruilseks.

4.1 Instrumentele seks⁴

Bij deze vorm van ruilseks staat de beloning in de beleving van de respondent centraal. Seks is een middel tot een concreet doel. Het kan dan gaan om geld, maar ook om dure

---

⁴ Als korte en heldere benaming is hier gekozen voor de term 'instrumentele seks'. Deze term is afkomstig uit een eerder rapport (De Graaf et al., 2007). In dit rapport werden instrumentele vormen van seks gedefinieerd als 'vormen van seksueel gedrag van jongeren die plaatsvinden buiten de context van een intieme relatie, waarbij niet relatievorming en intimiteit de primaire motivatie lijken te zijn, maar lustbeleving of materieel gewin'. Voor ons huidige onderzoek is lustbeleving als primaire motivatie niet van belang en beperken wij ons tot materieel gewin.

spullen of om voedsel of onderdak. Ruilseks is bij deze respondenten echter niet de enige of belangrijkste bron van inkomsten; respondenten hebben werk of wonen bij hun ouders, en zien ruilseks meer als een middel om op incidentele basis geld of zaken te krijgen waar ze anders meer moeite voor zouden moeten doen. Plezier in seks of de aantrekkelijkheid van de partner spelen geen rol of zijn van secundair belang.

Zo vertelde een respondent hoe hij toen hij 18 jaar was tijdens het chatten op een homosite benaderd werd door een man van 55 die hem geld bood voor seks. Hij had al een bijbaantje in een kiosk, maar dat verdiende weinig. Zo was ruilseks een aantrekkelijke optie, ook al had hij geen gevoelens voor de man.

En dat was een oudere man, die vond me leuk, en die bleef maar, ja, kom langs dit en dat. Ik zeg van, je bent te oud, dat doe ik echt niet. ... En op een gegeven moment zei hij van, je ziet er zo goed uit, ik wil geld voor je inzetten. En toen dacht, toen kwam het eerst in me op van, hé, die man wil gewoon geld geven voor mij, om mij te dienen of seksuele handelingen plegen. En toen dacht ik bij mezelf, ik werk al zo hard, en ik verdien dan zo weinig. En van het één kwam toen het ander. Hoeveel wil je geven, wat wil je doen. ... En toen bood hij mij 70 euro aan plus reiskosten om naar Den Bosch te gaan, waar hij woonde. En ik zag het meer om ja, gewoon een beetje voelen, likken en pijpen, maar niet meer. Ik zei, oké, niet meer, want meer wil ik ook niet. (man, 24)

Later, toen hij inmiddels in de twintig was, koos deze respondent er weer voor om ruilseks te hebben op een moment dat hij krap bij kas zat:

Leerde ik iemand kennen, die reageerde op mij, en hij zei van, je ziet er leuk uit. Wil je geld? Ik had het berichtje, ik had hem genegeerd, maar ik wist, hij had een nickname, en die was erg herkenbaar, dus ik wist wel wie dat bericht had verzonden. En ongeveer een paar maanden later toen dacht ik toch van, hé, ook omdat ik gestopt was met mijn horecabaantje destijds, toen dacht ik, oké, ik zit nu wel een beetje in geldnood. Ik kan wel een nieuw baantje zoeken, maar daar heb ik ook geen zin in. En ik had ook een nieuwe laptop nodig, ik had gewoon wat dingen nodig. En toen dacht ik van, misschien kan ik contact met die persoon opnemen...

Het ging de respondent hierbij duidelijk niet om de seks of gevoelens voor de partner, want vóór hij in geldnood kwam had hij de avances van die man genegeerd. Ook zorgde de beloning ervoor dat hij handelingen verrichtte die hij anders niet had gewild:

En toen zijn we ook gaan onderhandelen, van, wat gaan we doen, en hoe en wat, blablabla. En toen heb ik dus ook met hem afgesproken. Dat was ook een oudere man. Die wilde wel anale seks. Ik wilde dat eigenlijk niet, maar toen bood hij me meer geld.

Naast geld kreeg de respondent ook dure cadeaus van deze man, waaronder de door hem gewenste laptop. In dit geval is ruilseks een prettiger of 'makkelijker' middel om aan extra geld of een laptop te komen dan (meer) te gaan werken. Deze jongere woonde nog bij zijn ouders en was dus niet volledig afhankelijk van ruilseks voor zijn levensonderhoud. Hier ging het meer om het relatief gemakkelijk vervullen van wensen dan om beloningen die absoluut noodzakelijk zijn om te overleven.

Bij deze categorie 'instrumentele seks' is er echter sprake van een heel spectrum van beloningen, die uiteenlopen van luxe goederen of geldbedragen die de respondent prettig vond om te hebben, tot zaken zoals onderdak of voedsel waar de respondent dringend behoefte aan had. Het is alleen niet altijd mogelijk om duidelijk te bepalen of een beloning echt een 'noodzaak' was voor de respondent of eerder een minder

noodzakelijke 'wens'. Meestal valt wel te beargumenteren dat een respondent ook zonder de beloning had gekund, of dat er andere manieren dan ruilseks aanwezig waren om het doel te bereiken. Had een jongere niet ook gewoon een bijbaantje kunnen nemen? Was een slaapplek wel zo nodig of had de jongere niet ook gewoon bij zijn of haar ouders kunnen slapen? Of bij vrienden of familie waar geen seksuele ruil vereist zou zijn? Omdat zulke afwegingen hypothetisch zijn en niet zomaar op basis van een interview gemaakt kunnen worden is hier gekozen voor één categorie instrumentele seks en niet voor een aparte groep 'luxe' en een aparte groep 'noodzaak'.

Er worden overigens ook ervaringen in de interviews genoemd waarbij instrumentele seks en de daarmee verkregen beloning eerder een noodzaak dan een prettige bijkomstigheid waren. Vooral als het gaat om zaken als onderdak komen de ervaringen dicht in de buurt van wat in de vakliteratuur staat beschreven als *survival sex* en dan met name onder dakloze jongeren. Een respondent vertelde bijvoorbeeld dat ze op haar 16e van huis was weggelopen. Toen ze tijdens het uitgaan een oudere jongen (rond de 26) tegenkwam die haar vroeg of ze met hem mee naar huis wilde, kwam haar dat dan ook goed uit:

Maar dus de tweede dag zei hij van, ja, het is een Marokkaanse jongen, en die denken namelijk ook wel ietsjes anders dan bijvoorbeeld een Nederlandse jongen. Die heeft zoiets van hé, je bent toch wel Marokkaans, moet je naar je huis of zo? Dus op een gegeven moment vroeg hij dat ook. En ja, toen kwam de aap uit de mouw eigenlijk. Ik had het hem maar verteld. Ik dacht, ik heb toch nergens om heen te gaan, kan ik net zo goed even snel zeggen waar het op slaat. ... Toen zei hij ook van, hij zei van mij maakt het niet uit. Hij zei, ik heb toch een tweepersoons bed, dus je kan hier wel overnachten. Ik denk dat hij ook meer dacht aan, weet je wel, aan dat gewoon, aan het feit dat hij dan gewoon elke dag seks kon hebben gegarandeerd. (vrouw, 18)

Tijdens deze periode waarin ze geen vast onderdak had, had ze ook wel eens mannen laten betalen voor een maaltijd, in ruil voor 'aandacht' en in één geval ook seks:

Nee, dat, af en toe, maar, ik bedoel, soms ook wel eens in de tijd dat ik bijvoorbeeld echt geen geld had. Dat ik echt zoiets had van, ja, ik moet wel eten. Ja, en dan, dan ga je op een gegeven moment ergens zitten, en vaak komen ze dan wel naar je toe bijvoorbeeld. En dan vragen ze ook meestal van, hé, wil je met mij eten. Dan doe ik net alsof ik sowieso kom voor het eten, en dat het gewoon gezellig is dat ik met hen eet. En dan betalen ze dat ook wel gewoon.

Nou, ik bedoel, ik stak wel tijd in hem. Daar mocht hij wel blij mee zijn vond ik. En ik heb ook wel eens gezoend en zo, maar nooit echt naar bed geweest. Tenzij ik hem echt heel leuk vond, dat was maar één keertje.

Op dat moment zei ik tegen mezelf van, nee, het is gewoon gezellig. Maar gezelligheid komt niet zomaar. Ik bedoel, je kan het ook wel gezellig hebben met een studentenman. Maar als ik vervolgens met honger naar bed moet, ja, dan is de gezelligheid, dan gaat dat op een lager pitje staan.

Een andere respondent had op zijn 16e ernstige problemen met zijn verslaafde moeder, die agressief was. Jeugdzorg was hiervan op de hoogte en er was een voogd aangesteld. Toen de situatie zo erg werd dat de respondent uit huis geplaatst moest worden, vroeg de voogd of hij iemand wist waar hij zou kunnen wonen, anders zou hij naar een internaat moeten. Hij stelde toen zijn oudere vriendin voor (21), zonder te vertellen dat

hij eigenlijk een seksuele relatie met haar had. Hij trok in bij deze vriendin en had seks met haar als een manier om zijn onderdak en verzorging veilig te stellen.

Je moet het zo zien, ik hoefde geen huur te betalen, ik hoefde niet schoon te maken, ik hoefde niet af te wassen, ik hoefde helemaal niets te doen. Ik kon gewoon naar school gaan, ik kon gewoon de hele dag chillen buiten, ik kon gewoon met mijn reet op de bank liggen. Zij wil er ook wat voor terug, toch? Toch liefde teruggeven. ... Ik moest het niet, ze verplichtte me niet, maar ik deed het om mezelf veilig te stellen. (man, 21)

Deze respondent had al vanaf zijn 15e dure cadeaus van vrouwen gekregen in ruil voor seks, en voor hem was het een vanzelfsprekende manier van leven geworden. Zelfs nu (hij werkte 20-30 uur per week in een hotel) had hij meerdere seksuele contacten met vrouwen in ruil voor spullen of geschenken.

Ik was al sinds klein door vrouwen verwend, dus je raakt eraan gewend dat je verwend wordt en die ging me verwennen en ging schoenen voor me kopen, ook telefoons voor me kopen, kleren, Gucci, Prada. Ik leerde nog meer vrouwen kennen en op een gegeven moment heb je gewoon een doel, je wilt verwend worden, want je wilt genieten van je leven.

Soms heb ik een onderdak nodig, dan geef ik die vrouwen seks, dan geven ze me een cadeautje omdat ik lief ben. Ik heb ook niet veel geld, ik kan ook niet zelf dure Gucci schoenen bijvoorbeeld halen. Hun kunnen het zich permitteren of hun hebben een goede baan of hun hebben familie met veel geld. Hun kunnen het missen, ik kan het niet missen.

Of de vrouw aantrekkelijk was maakte hierbij niet uit:

Dat begon weer toen ik zeg maar, rond de achttien ging ik echt bewust, ik wist al in mijn hoofd van, als ik uitga, al is die chick lelijk, maakt niet uit, ik ga iets van haar krijgen. Precies zo ging ik uit.

Hij had geleerd hoe hij bij vrouwen voor elkaar kon krijgen dat hij het geld of de spullen kreeg die hij wilde en dacht heel bewust na over hoe hij zijn doel het best kon bereiken. Hierbij hield hij ze eigenlijk voor de gek door 'zielig te doen' en op hun emoties te spelen.

Ik zou bijvoorbeeld zeggen van, schat, ik geef een heleboel om je, je bent de enige voor mij, ik moet een boete betalen en je weet toch, als ik die boete niet betaal, dan gaan ze me opsluiten, dan zie je me niet meer, dan kan ik geen leuke dingen meer doen, je weet toch, je ziet me helemaal niet meer. Dan krijg ik het geld ook om die dingen te halen die ik wil.

Hoe ik het breng, gewoon zielig spelen toch, speel verdrietig, speel zielig, zeg dat je problemen hebt, zeg dat je hoofd vol zit. Ja, dat soort dingen moet je allemaal zeggen, speel op hun gevoelens in, want vrouwen zijn heel gevoelig toch, je weet toch de laatste plaats zodat ze een beetje gaan denken, ik kan deze jongen niet laten zitten, ik moet hem wel helpen. Voordat je het weet helpen ze je.

De beloningen die door respondenten in deze categorie genoemd werden, waren bijna allemaal 'materieel' te noemen: geld, spullen of onderdak. Geen enkele respondent had wel eens seks gehad voor een breezer of een ander alcoholisch drankje. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat seks in ruil voor alcohol niet voorkomt, maar in dit onderzoek

ging het steeds om 'grotere' zaken, dat wil zeggen duurdere spullen of een slaappleats. Verder is het natuurlijk ook mogelijk om seks te ruilen voor immateriële zaken. In ons onderzoek speelde het ruilen van seks voor immateriële zaken echter nauwelijks een rol. Dat ligt vooral aan de opzet van het onderzoek, dat gaat over ruilseks als een specifiek verschijnsel dat afwijkt van 'normale' seks. Als het gaat om het ruilen van seks voor immateriële zaken heeft bijna elke seksuele relatie een element van ruil (Baumeister & Blackhart, 2007). De jongeren in ons onderzoek noemden echter ervaringen die eruit sprongen juist omdat het ruilelement ongewoon belangrijk was of meer dan immaterieel was.

Toch was er één respondent wiens ervaring met instrumentele seks juist wel om immateriële zaken draaide. Op een schaal van 'puur immaterieel' tot zaken met een hoge geldwaarde vormt zijn verhaal als het ware het ene uiteinde van het spectrum. Hoewel zijn ervaringen niet typerend zijn voor de overige respondenten, is het toch interessant om ze te vermelden omdat ze de breedte van het spectrum van instrumentele seks laten zien. Deze jongere vertelde dat hij een relatie had gehad met een oudere man op wie hij heel erg gesteld was. Op een gegeven moment had hij zelf eigenlijk geen behoefte meer aan seks met de man; toch bleef hij doorgaan seks met hem te hebben omdat hij de vriendschap, het contact met die persoon niet kwijt wilde raken.

Ik wil wel gewoon bij hem blijven. Omdat ik hem gewoon ontzettend cool vond, de dingen die hij deed en hoe hij was. Gewoon hoe hij was, een hele toffe jongen. ...Ja, ik denk wel, ik wil heel lang bij hem blijven, maar hij verwachtte wel gewoon seks. ... Het was gewoon een heel fijn persoon. Gewoon een heel goed gevoel had ik. Als ik verdrietig was, na een paar minuten bij hem te zijn was ik weer hartstikke blij. Vice versa. We voelden elkaar heel goed aan. Het was ergens een goeie klik. Het was echt superleuk. We begrepen elkaar gewoon. ... Ja, daar [de seks] is het op stuk gelopen. Omdat ik op een gegeven moment aangaf dat ik het echt niet meer wilde. ...Ja, toen kon hij het niet aan om mij nog gewoon te zien. ...Ja, ik vind het heel jammer. Ik denk nog bijna elke dag aan hem. (man, 20)

4.2 Thrillseeking

Voor een deel van de respondenten geldt dat zij ruilseks spannend vinden. De beloning is belangrijk of mooi meegenomen, maar er spelen ook andere redenen mee: de partner is wel aantrekkelijk, de hele situatie van afspreken met een onbekende om betaalde seks te hebben is opwindend. Naast de beloning zelf zijn er dus ook andere motivaties die maken dat seks voor een beloning een interessante optie is. Zo gaf een respondent aan dat ze gefascineerd was door prostitutie:

Nou, eh, ik heb wel al heel erg lang een soort van fascinatie met prostitutie, en het taboe dat er omheen heerst, en ik heb altijd wel gedacht van, ja, dat kan ik wel, dat kan ik wel gewoon. En ik dacht altijd van, ik wil heel graag het huis uit als ik 18 ben, dat wil ik heel erg graag. Als ik 18 ben zit ik nog op school, en ik kan niet 30 uur per week gaan werken en in mijn eindexamenjaar zitten. (vrouw, 17)

En later heb ik me gewoon bedacht van, later heb ik me bedacht dat het taboe dat heel veel mensen erop vinden rusten, dat dat niet kan, en dat je dat niet doet, dat ik dat eigenlijk niet heb. ... En dat ik daar wel heel liberaal tegenover sta. ...En ook voor mij

persoonlijk, ja, ik heb gewoon niet zo'n, ik heb een hele losse seksuele moraal, heel anders dan andere mensen. En daarom dacht ik van, ja, ik zou dit zelf ook wel kunnen.

Ook vertelde deze persoon dat ze wanneer ze 18 werd zich wilde inschrijven bij een escortbureau. Ruilseks leek een 'opstapje' naar de wereld van de prostitutie, niet vanuit dwang maar vanuit een persoonlijke interesse.

Een andere respondent was bewust op de website *speurders.nl* op zoek gegaan naar een man die wilde betalen voor seks. Het geld speelde wel mee als motivatie (ze was net gestopt met haar baantje), maar ze benadrukte vooral de spanning van de hele situatie:

Ten eerste had ik zoiets van, het leek me wel spannend op de een of andere manier omdat je iemand niet kent en iemand daarna ook niet meer gaat zien, en omdat het me wel gewoon spannend leek als iemand je daarvoor ging betalen, en omdat ik me gewoon heel erg afvroeg hoe dat dan zou zijn, ik heb het maar gewoon gedaan (lacht). (vrouw, 21)

Weer een andere respondent kreeg via MSN een verzoek van iemand die seks met haar wilde voor geld. Het geld was aantrekkelijk, maar ze had het niet direct nodig: normaal als ze geld nodig had ging ze gewoon meer werken of klusjes voor haar ouders doen. Ze noemde dan ook nieuwsgierigheid als een belangrijke reden om op het verzoek in te gaan:

En, nou ja, die gaf aan dat hij daar eventueel wel in geïnteresseerd was. Ik had zoiets van, nou ja, ik had er de hele tijd over nagedacht. Niet dat ik echt geld nodig heb of zo, maar meer de hele gedachte vond ik wel grappig. Nou, niet grappig, maar, het leek me voor een keertje wel, misschien is dat wel wat. ... Nieuwsgierigheid. ... Geen geldnood of wat dan ook. (vrouw, 17)

Een respondent had tijdens het chatten op homosites verzoeken tot seks gekregen. Hij ging daar op in en vond het redelijk spannend; eigenlijk hoefde hij er geen beloning voor, maar de mannen drongen aan om hem te betalen:

Ja, toen ik in Utrecht woonde voor een tijdje, toen vonden mensen het wel spannend om met de auto langs (lacht) om me van mijn kamer af te komen halen en dat ik ze een blow job gaf en dat ze dan geld gaven, dat vonden ze wel geil. ... Nee, ik adverteerde niet, maar gewoon, je raakt gewoon aan de praat met iemand en op een gegeven moment ken je iemand een tijdje en dan is het zo, ja, ja ik ben in de buurt, ah heb je zin? Ja, ben je geil, ja of zal ik even langskomen. ... Ja, het was wel spannend, maar ik bedoel, het uh, het was niet echt heel intens. (man, 23)

Nee. Ja, het idee was meer wat we gingen doen, maar niet dat er geld... Het geld was niet belangrijk. ... Dat heb ik een paar keer gezegd, ja, maar dan zeggen ze, neem het dan toch maar of ze stoppen het in je zak.

In tegenstelling tot de 'pure' vormen van instrumentele seks, speelt het uiterlijk en de persoonlijkheid van de partner vaak wel degelijk een rol. Het is de combinatie van de persoon, de beloning en de situatie die ervoor zorgt dat een jongere akkoord gaat, ondanks eventuele twijfels. Een jongere beschreef bijvoorbeeld dat ze wel eens door een jongen was meegenomen op een weekendje naar Parijs en naar een kuuroord. Het was duidelijk dat hij in ruil daarvoor seks verwachtte. Zij had hier gemengde gevoelens over, maar omdat het een aantrekkelijke jongen was en ze de uitstapjes heel erg leuk vond liet ze zich toch overhalen.

En ja, hij was een leuke jongen, weet je wel, dat praat je dan jezelf in, van nou, hij belooft je iets voor iets wat je eigenlijk toch al heel vaak hebt gedaan, dus dat niet zo erg is voor jou. Dus ja, waarom niet. (vrouw, 18)

Ja, zeker, hij was ook zeker aantrekkelijk, anders had ik het echt niet kunnen doen. Als het echt een lelijke jongen was, dan had ik het echt niet kunnen doen, daar zou ik echt bij braken denk ik hoor, dat meen ik serieus.

Maar ja, we waren daar met zijn tweeën, ik denk dat dat gewoon een hele grote rol heeft gespeeld. Er was niemand anders, en ik dacht, ja ik zit hier toch maar. Ik vond het wel onwijs lekker hoor, echt al die dingen. Maar ja, eigenlijk, ja, als ik heel ver diep graaf in mijn hoofd, dan genoot ik er ergens wel een beetje van. Maar aan de andere kant ook weer niet.

Later kwam ze terecht in eenzelfde soort situatie. Ze raakte tijdens haar werk bij een fastfoodketen in gesprek met een klant, die vroeg of ze zin had om drie dagen als gastvrouw te werken tijdens een beurs in de RAI. Zij was 17, hij achterin de 30. Voor de beurs kocht hij een dure jurk voor haar en regelde een hotel; dit vond zij allemaal erg aantrekkelijk, en zij vertrouwde hem.

En toen zei hij van, wil jij misschien gastvrouw zijn? Dan krijg je van mij een hele mooie jurk. En dan is het voor drie dagen. Verder regel ik een hotel voor je. En dan, het enige wat je dan hoeft te doen is gewoon even gastvrouw spelen, en een beetje lachen naar klanten, een beetje een praatje maken, en dat is alles. Ik dacht, dat is toch geweldig. Ja, is goed, ik vind het echt niet erg. Hij was ook, hij klonk best wel aardig en betrouwbaar ook.

Toen heb ik uiteindelijk een zwarte Dolce & Gabbana jurk gekocht. Dat was echt een onwijs mooie jurk. En ontzettend duur. En ik dacht van, ja, mag ik deze jurk ook echt houden. Toen zei hij ja, die is echt voor jou. Nou, en toen dacht ik van, oké, weet je wel, gaaf.

Maar toen op de hotelkamer bleek dat hij daar seks met haar wilde hebben, was ze wel even in de war. Toch stemde ze in. Ook later had ze nog een keer seks met hem nadat hij haar dure geschenken had gegeven. Uit haar verhaal lijkt het vooral de combinatie te zijn van de goed uitziende man, de cadeaus en de aandacht die haar overstag deden gaan.

Het was geen lelijke man. Anders zou ik het denk ik ook niet kunnen, maar het was niet echt, het was een man van 38, ik zou niet op hem kunnen vallen. ... Hij zag er gewoon goed uit, hij was aardig, hij was grappig, ja, het was gewoon een knappe man, dat wel.

En toen had hij me een armband gegeven. Ook een bijpassende toevallig. Het klopte allemaal gewoon. Hoe hij het aanpakte, ik voelde me onwijs speciaal, en ik dacht, nou, eigenlijk wil die niet de seks terug voor wat hij mij geeft. Hij geeft het aan mij omdat hij mij speciaal vindt. Hij wil het alleen maar omdat hij een soort van sekstekort heeft, en, ja. Dat staat er niet tegenover dacht ik, dat komt er gewoon bij kijken, dat dacht ik meer.

Maar als hij me weer iets gaf, dan voelde ik me schuldig. Dan dacht ik van ja, eigenlijk moet ik wel iets hiervoor terugdoen. En daarom deed ik het eigenlijk ook. ... Ja, niet alleen maar, niet dat ik alleen gefocust was op de cadeautjes. Maar ik denk wel dat het

net dat duwtje was wat ik dan nodig had om met hem naar bed te gaan.

Opvallend bij deze vorm van ruilseks is dat het contact vaak via internet gelegd wordt, zoals uit verschillende interviews naar voren kwam:

En ik heb wel spaargeld en, maar ik had gewoon geld nodig, dus toen heb ik op het internet opgezocht, zeg maar, zo'n, allemaal verschillende advertentiesites. Nou, toen ben ik een beetje op zoek gegaan naar mensen die in mijn omgeving in Noord Holland, mensen die seks zoeken voor geld. Ik heb wel een soort, ik heb een paar keer criteria daarvoor. Ze moeten natuurlijk in de buurt wonen, beetje normaal overkomen, en ook wel bereid zijn om te betalen natuurlijk. En toen heb ik die eerste jongen die heb ik ge-emaild, en toen hebben we afgesproken. (vrouw, 17)

Het was eigenlijk iemand die had ik via internet leren kennen. Dat gebeurt niet heel vaak, maar het gebeurt wel. ...Ik had hem toen al een hele tijd in mijn MSN-lijst staan, ik weet niet meer precies hoe ik aan hem kwam zeg maar. (vrouw, 17)

Opvallend bij *thrillseeking* is dat de jongeren bij deze vorm van ruilseks de regie in eigen hand houden. Het blijft bij een of een paar keer, als ze niet meer willen gaan ze niet meer in op verzoeken of gaan zelf niet meer actief op zoek. Deze vorm van ruilseks leidde dus niet tot langdurige situaties van misbruik of afhankelijkheid. Wel waren respondenten zich ervan bewust dat ze 'geluk hadden gehad': hun via internet gearrangeerde ontmoetingen hadden ook negatief kunnen aflopen, maar bij geen van de geïnterviewden was dat gebeurd.

Het is belangrijk om op te merken dat bijna alle respondenten die een vorm van ruilseks hadden gehad die als *thrillseeking* valt te classificeren hoogopgeleid waren: ze zaten op havo of vwo of ze hadden een havo of vwo-opleiding afgerond. Vaak woonden ze bij hun ouders of hadden een vaste bron van inkomsten. Dit verklaart waarschijnlijk voor een groot deel hoe ze met ruilseks konden omgaan als iets spannends om mee te experimenteren, zonder dat ze langdurig terechtkwamen in ongewenste situaties.

4.3 Misbruik/dwang

Bij een klein aantal (5) respondenten was er sprake van (ernstige) dwang. Zij hadden zelf geen zin in seks, en er was van tevoren geen afspraak gemaakt over het ruilen van seks voor een beloning. De beloning rechtvaardigde op geen enkele manier het feit dat zij tegen hun zin gedwongen waren tot seks. Deze gevallen zijn hier ingedeeld in een aparte categorie misbruik/dwang: dat de daders een beloning gaven neemt niet weg dat het slachtoffer zelf nergens mee had ingestemd. En ook zonder beloning zouden zij waarschijnlijk toch gedwongen zijn tot seks. Deze situaties kunnen dus worden ingedeeld als verschijningsvormen van het bredere fenomeen ruilseks, maar de 'ruil' is maar een klein aspect en is zeker niet het meest ernstige aan de situatie.

Een voorbeeld hiervan zijn twee meisjes van 14 en 15, die al sinds een paar jaar door een groepje van drie jongens gedwongen werden tot seks, zowel met hen als met vrienden van hen die hen daarvoor betaalden. Zij hadden de meisjes al eens opgesloten toen ze seks weigerden, om hen te kunnen dwingen. De meisjes waren zelfs al eens tijdelijk verhuisd naar een ander stadsdeel om hen te ontwijken, maar ook dat hielp niet:

Toen hebben ze ons toch gevonden en hebben ze ons geslagen. Ze hebben gezegd, jullie lopen voor ons weg, dat moet je niet doen en zijn we gewoon in onze eigen buurt gebleven altijd en ook al staan we met onze vrienden, ze halen je gewoon weg van je

vrienden en je vrienden, ze kunnen wel wat zeggen, maar meestal als we met die jongens staan, onze vrienden, dan zeggen ze niks, dan lopen ze gewoon voorbij. Dan groeten we ze en dan lopen ze gewoon door. Voor de rest, als we gewoon met onze vriendinnen zijn, dan halen ze je gewoon weg van je vriendinnen. Als ik zeg nee, dan trekken ze je gewoon. Je moet gewoon mee. (vrouw, 14)

Het dwingen tot seks ging daarna door, soms met wel drie of vier mannen achter elkaar. Een van de meisjes had zelfs wel eens een man met een mes in zijn been gestoken op een moment dat zij geen zin had en hij maar bleef aandringen. Ook hierna ging het misbruik door. Het feit dat het groepje jongens de meisjes betaalde wanneer ze seks hadden met hen of anderen neemt dan ook op geen enkele manier weg dat ze zeer ernstig bedreigd en onder druk gezet worden. Belangrijk is dan ook dat ze aangeven dat ze óók seks zouden moeten hebben als ze niet betaald zouden worden:

Respondent 1: We gingen er niet om vragen, maar omdat we zeiden steeds van, we doen het toch niet, we gaan toch niks met jullie doen, toen zeiden ze, ja, daar geven we jullie die dingen voor. (vrouw, 15)

Respondent 2: Dan geven we jullie geld. We hadden toch al het geld nodig om onze dingen te betalen, ik bedoel, kleren en zo en toen dachten we van, dan doen we dat wel, dan krijgen we toch geld en ja, gingen we dat gewoon doen, kregen we er geld voor, konden we gewoon onze kleren kopen en zo en moesten we ook geld aan die jongens geven en hebben we ongeveer, niet de helft, iets minder dan de helft moesten we aan hun geven en dan voor de rest wat we allemaal verdienden gingen we opsparen. (vrouw, 14)

Respondent 1: Ja, maar ook al zouden we dat geld niet krijgen, we zouden het toch moeten doen. Daarom dacht ik gewoon, laat het maar zoals het is. Liever geef me er nog iets voor.

Een ander ernstig verhaal was van een respondent die op haar 11e, toen ze bij haar vader woonde, door hem gedwongen was tot seks met hem (haar eerste seksuele ervaring) en zijn vrienden. Ze werd daarbij ook ernstig bedreigd. Ook hier was sprake van een geldelijke beloning: de mannen betaalden haar vader om seks met haar te mogen hebben, en hij gaf haar er een heel klein deel van:

Ze gaven alles aan mijn vader, maar mijn vader gaf mij ook geld ervoor. Zeg maar, niet hun gaven me geld, maar hun gaven het aan mijn vader en ik kreeg het van mijn vader. Niet alles kreeg ik, maar gewoon geld. ... Tien euro maar.

Ook hier was er dus in principe een 'beloning' en dus 'ruil', maar in het hele verhaal van een meisje van 11 dat door haar vader wordt opgesloten, verkracht en gedwongen seks te hebben met andere mannen is dit natuurlijk maar een klein en onbelangrijk detail. Dit beschouwen als 'ruilseksproblematiek' doet geen recht aan alle veel ernstiger aspecten van dit verhaal.

Een ander meisje had een paar keer afgesproken met een jongen die haar dure cadeaus gaf. Die cadeaus werden later echter gebruikt als voorwendsel dat het meisje nu maar eens iets terug moest doen:

Nou goed, op een gegeven moment heb ik dan, wat ik u net ook al zei, heb ik wel eens wat dingen aangenomen en nou, het was op een gegeven moment een avond en we zaten op de bank en toen kregen we een beetje ruzie over geld. Hij zei op een gegeven moment van, ik koop allerlei dure dingen voor jou en wat denk je, ik kan mijn huren niet

betalen, dit en dat en nu zit ik vet in de problemen, dus ik zeg van, nou, dan geef ik je die dingen wel terug, waaronder dat Rolex horloge, want dat droeg ik bijna toch niet, had ik gewoon in zijn kluis gezet. Ik zeg, dan verkoop je dat, kan je je huur betalen. Nee, zegt hij zo, wat denk je wel niet en dat is nu echt niet meer zoveel waard en hij zegt, je zorgt er maar voor dat je gaat werken, binnen een maand wil ik dat je, hoeveel was het nou? Nou, in ieder geval een paar duizend euro had hij nodig binnen een maand. Ik zeg, sorry, maar dat kan ik niet ophoesten. Ik zeg, hoe moet ik dat doen? (vrouw, 22)

De jongen bleek een loverboy te zijn: hij dwong haar op gewelddadige wijze om te gaan werken, eerst in een erotische massagesalon, daarna in een bordeel.

Een ander voorbeeld uit deze categorie was iets minder ernstig in de zin dat het om een incident ging en niet om structureel misbruik. Een meisje had op haar 14e een slaapplek aangeboden gekregen van een jongen van 17. Toen ze gingen slapen drong hij bij haar aan om seks te hebben; in eerste instantie weigerde zij dit, maar uiteindelijk gaf ze hem toch zijn zin. Het feit dat hij haar een slaapplek had aangeboden en ook al dingen voor haar had betaald schiep bij haar een gevoel van hem iets verplicht te zijn:

Ik wil altijd iedereen, ja, nou plezier, zeg maar, en ja ik had bij hem dan toch zoiets van, hij had dan ook, zijn relatie met zijn vriendin was net uit en daar voelde hij zich ook eigenlijk best wel slecht over en zo en dus ik had al een soort van medelijden met hem en toen mocht ook nog eens bij hem blijven slapen en ik mocht bij hem eten en dat allemaal, hij had mij ook geld geleend of dingen voor mij betaald en zo en ja, ik had dus eigenlijk wel zoiets van dat ik daar toch wel, ja dat ik hem dat verschuldigd was, zeg maar. (vrouw, 16)

Ook al zei die persoon dat niet met zoveel woorden, hij riep bij haar het gevoel op dat het redelijk was dat zij seks met hem zou hebben in ruil voor het geboden onderdak:

Ja, zoiets eigenlijk, gewoon een beetje zo van, wat flauw nou en ja, je slaapt hier nou toch bij mij en dat soort dingen eigenlijk een beetje.

Maar ja, toen begon hij eigenlijk zo van, als je hier nou toch bent en ja wat flauw of doe niet zo moeilijk. Ja, zoiets.

Maar hij gaf mij ook het gevoel zeg maar dat het ook zo was van, ja je mag hier blijven slapen, dan mag ik toch wel iets terugverwachten, maar dat heeft hij dus nooit letterlijk gezegd.

De voorbeelden uit de categorie misbruik/dwang zijn minder typerend voor het fenomeen ruilseks, juist omdat een van de partners nooit heeft ingestemd om seks voor iets te ruilen en hoe dan ook gedwongen zou zijn om seks te hebben, ook bij geen beloning. De beloning is een kleine bijkomstigheid in deze situaties van soms zeer ernstig en langdurig misbruik. Maar voor dit onderzoek is het belang van deze ervaringen dat ze inzicht geven in de beleving van degenen die een beloning geven. Bij deze groep lijkt voor de daders het geven van een beloning te fungeren als een rechtvaardiging, als een voorwendsel dat het 'redelijk' en 'vanzelfsprekend' maakt om seks te verwachten.

4.4 Prostitutie

Net zoals bij de voorafgaande categorie het begrip 'ruilseks' niet geheel de lading dekt omdat het gaat om situaties van misbruik waarbij de ruil een kleine rol speelt, zo is er ook een categorie ervaringen waarbij respondenten zo vaak seks hebben in ruil voor een beloning dat de term prostitutie passender lijkt. Voor deze categorie is het hebben van seks in ruil voor een beloning (meestal geld) de belangrijkste of enige bron van inkomsten. Ruilseks komt bij hen heel frequent voor, meestal meerdere keren per maand.

Bij deze categorie is het verschil tussen ruilseks en prostitutie heel moeilijk vast te stellen. In bijna alle gevallen gaat het niet om legale prostitutie in een bordeel met vergunning. Degene die zich prostitueert is minderjarig (of was dat toen hij of zij ermee begon) en werkt thuis of bij klanten. Bovendien zien veel respondenten zichzelf niet als prostituee, óók niet wanneer seks voor geld hun belangrijkste bron van inkomsten is. In hoofdstuk 6 zullen we nader ingaan op hoe de respondenten de verschillen tussen wat zijzelf doen en prostitutie afbakenen.

Bij veel van de respondenten in deze groep begon het hebben van betaalde seks met incidentele ervaringen met ruilseks; pas later ontwikkelde zich dit tot een situatie waarin zij financieel afhankelijk werden van ruilseks. Soms ontstond de eerste ervaring met ruilseks doordat iemand hen een voorstel deed om tegen een beloning seks met hen te hebben:

Even kijken, ik kan me nog herinneren, de eerste keer, ik was uitgegaan, ik was heel jong hoor, ik was toen 15 en ik weet nog dat mijn vriendin en ik spraken over nieuwe laarzen die we hadden gezien en toen maakte eentje een opmerking van, als je met me meekomt, dan gaan we naar de stad, maar het is uiteindelijk dus echt gebeurd. ... In het begin had ik misschien wel zo iets van, misschien kan het echt iets worden tussen ons, wie weet vindt hij me echt leuk en ja, ik dacht, mijn vriendin zei, ga gewoon mee, maar zelf wilde ik ook meegaan hoor, dus toen ben ik die avond meegegaan en we hadden eigenlijk gelijk al seks en toen de volgende dag kreeg ik die laarzen en zo bleef het zeg maar steeds doorgaan, dat hij dus geld bleef geven. (vrouw, 17)

De eerste keer was bij een feestje. ... Toen was ik net 16 denk ik en ja, het was wel gezellig en zo. Ik ging dansen met dat meisje en zo en ja, daarna vroeg ze mij om mee te gaan. Toen ben ik met haar meegegaan. Toen heeft ze mij vragen gesteld over hoe oud ik ben en ik heb haar gewoon eerlijk gezegd van, ik ben zo oud en zij was 24 volgens mij en ze vroeg mij van, wil je met mij in bed? Ik dacht van, het is best wel een oud, nou niet oud, maar wel ouder dan mij, dus dat had ik haar ook gezegd, maar ze zei tegen mij, als je wilt kan je ook geld van mij krijgen en zo, dus ik dacht, dat is goed. (man, 17)

Ook komt het voor dat de eerste ervaring met betaalde seks tot stand komt via een tussenpersoon. Het kan daarbij gaan om een typische loverboy, maar ook om minder duidelijke scenario's waarbij achteraf blijkt dat een bekende betaald werd om de ruilseks te arrangeren.

Op school begon ik met een vriendje van me, schoolgenoot, te praten over gevoelens voor jongens en die had het ook en op een gegeven moment ben ik door hem in contact gebracht. Toen heeft hij me in contact gebracht met andere mensen. Bij mij is het zo begonnen, ik was een keer naar een vriend van hem geweest die wat ouder was en hij ... en dat ik dus wou experimenteren. Op een gegeven moment wil je het doen en dan doe je het ook gewoon en die heeft me daar achtergelaten met die man en van het één is het ander gekomen en heb ik het met die man gedaan. Daarna ben ik een andere keer

ook weer naar die man gegaan en bij de tweede keer hoorde ik van die man dat hij die jongen had betaald om mij er naartoe te brengen. Zo is het voor mij zeg maar begonnen en zonder dat ik het wist. (man, 20)

Uit de interviews valt niet altijd af te leiden wat precies de aanleiding was dat een enkele keer ruilseks uit kon groeien tot een meer frequente situatie. Een paar keer werd het krijgen van een kind (terwijl de respondent zelf nog een tiener was) genoemd. Er was snel geld nodig voor het kind en zo werden zij financieel afhankelijk van ruilseks.

De eerste keer is het altijd moeilijk als iemand tegen je zegt van, wil je met me naar bed gaan voor centen, maar als ik mijn kind, je moet je voorstellen, je hebt een kind, je wilt je kind alles geven wat je kind nodig heeft, je kan je kind helemaal niets geven op dat moment. Ik wil mijn kind iets geven. De enige manier wat ik dan denk is, dan moet ik even op mijn rug gaan liggen om snorgeld te krijgen, dat is de enige snelle manier waarop je geld kan krijgen, het is handje contantje, dat krijg je zo in je hand en dan kan je het zo weer uitgeven om aan je kind te geven. (vrouw, 16)

Ik kreeg een kindje van hem, toen was hij weggegaan, dus er waren zeg maar problemen, is hij weggegaan, want hij zorgde zeg maar wel voor mijn kind, maar ook niet veel. Hij was altijd buiten en ik was naar de uitverkoop, want mijn kind had geen eten, drinken. Toen was het uitgegaan en toen zei mijn moeder, je moet werken en ik werkte bij het ..., maar toen zei ik tegen mijn moeder, ik verdien daar niets, dus ik ga niet meer daar werken. Toen ben ik een andere baan gaan zoeken. Toen moest ik met jongens naar bed zodat mijn kind kan eten, zodat ik pampers kan kopen. (vrouw, 17)

De respondenten in de groep 'prostitutie' verdienden relatief grote bedragen met het hebben van seks; stoppen met ruilseks was dan ook alleen maar reëel als ze werk vonden dat evenveel op zou leveren.

Het is eigenlijk verschillend, maar het is zeker wel 1000 euro [per maand]. (vrouw, 17)

Het verschilt, want soms heb ik zeg maar echt geen zin en als ik ziek ben, ongesteld ben, dan werk ik niet. Misschien wel 900 of 1000 euro per maand. (vrouw, 20)

Het is belangrijk om op te merken dat de ervaringen in de groep 'prostitutie' allemaal hoorden bij respondenten uit het eerste deel van het onderzoek in 2006. Ze waren laagopgeleid en kwamen uit gezinnen met ernstige problemen. Het feit dat ze ooit op incidentele basis een keer ruilseks hadden gehad was nooit op zichzelf de reden dat ze zich later structureel lieten betalen voor seks; hierbij speelden altijd ook andere factoren een rol.

5 Mogelijke risicofactoren voor ruilseks: persoonlijke en sociale achtergronden van de jongeren

De 30 respondenten vormen een heel diverse groep qua achtergrondkenmerken zoals geslacht, seksuele oriëntatie, etniciteit⁵ en opleiding. Het is duidelijk dat het verschijnsel ruilseks breed gedefinieerd (dus alle vier vormen meegerekend) onder allerlei soorten jongeren voor kan komen. Wel is opvallend dat bepaalde vormen meer dan gemiddeld voor lijken te komen onder jongeren met een bepaalde achtergrond. Zo geldt voor bijna alle respondenten die vormen van ruilseks hadden die als 'misbruik/dwang' of 'prostitutie' betiteld kunnen worden dat ze laagopgeleid waren (vmbo, vaak niet afgemaakt). Bij de groepen 'thrillseekers' en 'instrumentele seks' waren relatief veel hoogopgeleide jongeren (havo, vwo; een respondent had zelfs twee universitaire studies afgerond). Ook hier geldt dus dat de term ruilseks eigenlijk vooral een verzamelnaam is; om dieper in te gaan op de achtergronden ervan moet verschil gemaakt worden tussen de specifieke vormen waarin het voorkomt.

Ondanks de hele diverse achtergrond van de respondenten zijn er wel degelijk ervaringen of situaties aan te wijzen die mogelijk van invloed zijn op het al dan niet hebben van ruilseks. In dit hoofdstuk worden een aantal aspecten uit de familieachtergrond en levensloop van respondenten beschreven die bij meerdere jongeren in het onderzoek voorkwamen. Ook wordt geprobeerd om aan te geven hoe deze ervaringen mogelijk verband houden met het hebben van ruilseks. Omdat het hier niet om een kwantitatief onderzoek gaat is de term 'risicofactor' niet helemaal op zijn plaats. Aangezien alle jongeren in dit onderzoek ervaring met ruilseks hadden, is er geen vergelijking mogelijk tussen groepen met en zonder ruilsekservaring, en dus ook weinig inzicht in eventuele beschermende factoren. Dit hoofdstuk moet dan ook niet gelezen worden als een kant en klaar overzicht van de oorzaken van ruilseks.

5.1 Problemen in en met de familie

Familieproblemen speelden bij vrijwel alle respondenten. Vaak was er slecht contact of helemaal geen contact met een of beide ouders. Ook kwamen er vaak spanningen voor tussen de jongeren, hun biologische ouders en een of meerdere stiefouders, stiefbroers of stiefzussen.

Van mijn vader mag ik nooit wat en ik was op haar verjaardag en ik mocht niet bij haar slapen en toen werd ik boos en heb ik gezegd dat ik bij mijn moeder bleef slapen en toen ben ik gewoon daar blijven slapen, omdat het verjaardag was en toen hadden we ruzie, hadden we het uitgesproken, maar sindsdien had ik al gezegd dat ik daar niet meer wou komen. Hadden we afspraken gemaakt en toen heb ik gewoon gezegd van dat ik geen contact meer wou, want ik vond het niet leuk hoe hij doet sinds ik een stiefmoeder erbij heb. (vrouw, 14)

Ja, ik woon bij mijn moeder en mijn broertje. Ik en mijn broertje hebben verschillende vaders. ... Mijn vader, ja, is weggegaan toen ik denk ik een paar jaartjes oud was. Hij kwam wel af en toe, dan herinner ik me wel dat hij geld voor mijn moeder achterliet om

---

⁵ De interviews bieden meestal te weinig informatie over etniciteit om dit mee te kunnen nemen in de analyse. In de interviews is niet altijd naar etniciteit gevraagd en de antwoorden van respondenten betreffen niet steeds dezelfde aspecten: de ene keer noemt men nationaliteit, de andere keer de groep waar men gevoelsmatig bij hoort, dan weer de nationaliteit van de ouders etc. Wel is duidelijk dat de respondenten in dit opzicht een hele gemengde groep vormen.

me te verzorgen. ... Een paar maanden geleden heb ik hem gebeld, maar echt heel afstandelijk. Ik noemde hem bij zijn voornaam, vroeg of hij me nog kende. Toen had hij zoiets van, niet echt. Toen zei ik, de dochter van mijn moeder dus en hij zei, o ja o ja, echt heel afstandelijk en daarna heb ik hem niet meer gebeld. Ik had zoiets van, hoeft van mij niet meer. (vrouw, 24)

Een aantal respondenten had te maken gehad met fysiek geweld door hun vader of andere gezinsleden. Soms waren de respondenten zelf direct het slachtoffer, soms was het vooral hun moeder. Sommige respondenten verweten hun moeder niet genoeg voor de veiligheid van het gezin te hebben gezorgd (door bijvoorbeeld de vader te verlaten), waardoor niet alleen het contact met de vader maar ook met de moeder verslechterde naar aanleiding van het geweld.

Het is meer, mijn vader sloeg, we kregen wel een corrigerende tik, maar het was eigenlijk meer mijn moeder die de dupe ervan werd, maar dan ging het uit en dan was het meer van, ja, we gaan niet met z'n drieën, want ik heb ook nog een zus en dan ging ze toch steeds weer terug en dan zaten we er weer tussen en dan ging het weer een keer uit en we hebben in een tehuis gezeten, blijf-van-mijn-lijfhuizen en toen ging ze weer terug en toen heb ik op een gegeven moment gezegd, nee, daar heb ik geen trek in. (vrouw, 23)

Ik woonde bij mijn moeder en op een gegeven moment kreeg ik pleegouders, want ik werd uit huis gezet, omdat het gewoon, ja het was gewoon niet meer fijn om thuis te zijn. ... Ja, mijn ouders zijn uit elkaar gegaan door het drugsgebruik van mijn vader en heel veel alcohol en haar mishandelen en toen kreeg ze vervolgens een vriend en die deed precies hetzelfde en toen hadden mijn zus en ik zoiets van, ja dat hoeven wij niet te pikken en toen zijn we het huis uitgestapt. (man, 23)

Nou, de langste tijd, ik heb altijd problemen met mijn vader gehad omdat ik vanaf mijn jonge leeftijd ben ik mishandeld door hem en ja, daar is haat uit voortgekomen en hij woont niet hier, hij woont in een ander land en hij heeft wel contact met me gezocht en ik heb hem ook persoonlijk gezien en hij heeft zijn excuses aangeboden, maar bij mij is het zover gegaan, het is van haat en boosheid is het naar geen gevoel gegaan, dus ik heb noch haat noch goed gevoel voor hem, het is gewoon alsof hij niet voor mij bestaat en ja, daar ben ik echt heel sterk in en hetzelfde heb ik nu ook met mijn moeder en mijn zus. (man, 20)

Een enkele respondent was als kind seksueel misbruikt door een van de ouders.

Ik was bij mijn tante en we keken naar een film en toen deed een man dat dus ook bij zijn dochter en die werd dus opgepakt door de politie. Ik zeg tegen mijn tante van, mag dat dan niet en zij zei tegen mij, nee, dat mag niet. Ik zeg, o, maar dat doet papa wel met mij en toen zei ze tegen me, doet papa dat met jou? Ik zeg, ja. Ze zegt, wat doet papa dan allemaal met jou? Toen heb ik het haar gezegd, maar toen werd beloofd van hoe of wat en alles, dus ik heb het haar gewoon verteld. (vrouw, 16)

Een andere respondent vertelde dat ze toen ze een jaar of 8, 9 was naar vrienden van haar ouders werd gebracht die haar ernstig seksueel misbruikten: zij moest seksuele handelingen uitvoeren, er werden foto's gemaakt en een keer had men zelfs geslachtsgemeenschap met haar. Zij wordt nu nog wel eens gebeld door Justitie om zichzelf te identificeren op foto's van toen. Omdat haar ouders in die tijd verslaafd waren

aan drugs was het onduidelijk in hoeverre zij ervan bewust waren dat hun dochter werd misbruikt.

Ja, we hebben er heel veel ruzies over gehad, over wat er is gebeurd en wiens schuld dat nou is, omdat ik natuurlijk heel boos was in de puberteit, maar nu, ja, ze hebben het al moeilijk genoeg met zichzelf nu, wat er allemaal is gebeurd en wat ze hebben gedaan en wat ze niet hebben gedaan, dat ik ook, dat ik niet hun nog eens daarmee nog moeilijker wil maken dan dat het al is. (vrouw, 21)

Misbruik door of met medeweten van de ouders was overigens een uitzondering; bij de meeste respondenten ging het niet om zulke ernstige feiten. Vaak werd simpelweg gezegd dat hun ouders weinig aandacht hadden voor hen, dat het geen slechte mensen waren maar dat ze tekortschoten in de opvoeding en afwezig waren.

Ik zou niet zeggen dat het een slechte moeder is. Ik merk zeg maar dat ze alles op alles probeert te zetten om het goed te doen, maar ik denk dat, ondanks het feit dat we langer samen zijn geweest echt een zwak heeft voor mijn broer en dat ze daardoor mij een beetje verwaarloost. (vrouw, 20)

Mijn moeder was er eigenlijk bijna nooit voor me. Mijn vader heeft mij niet erkend en op een gegeven moment heeft mijn moeder een nieuwe relatie gekregen waardoor ze eigenlijk naar mijn gevoel mij een beetje heeft links gelaten en ze had ook een eigen kinderdagverblijf waar ze dus gewoon 24 uur 7 dagen per week mee bezig was, dus ik was eigenlijk meer bij mijn oma dan bij mijn moeder thuis. Ik zag mijn moeder eigenlijk meer in het weekend en ja, dan was ze wel met haar partner, maar ze gaf eigenlijk hem meer aandacht dan mij. (vrouw, 22)

Soms was er een duidelijke oorzaak voor het gebrek aan aandacht, bijvoorbeeld door problemen met andere leden van het gezin. Meerdere respondenten noemden dat ze een broer hadden die verslaafd was of in aanraking was gekomen met justitie waardoor alle aandacht naar hem uitging.

De problemen begonnen eigenlijk toen mijn broer zeg maar aangehouden was en zij dus plotseling naar [plaatsnaam in buitenland] ging omdat hij daar vastzat en dat was een paar jaar geleden. ...Mijn broer is een volwassen persoon en mijn zus en ik praten altijd met elkaar, hij moet het op een gegeven moment zelf doen en wij meisjes zijn best wel zelfstandig, kunnen het best wel zonder mijn moeder en hij leert het gewoon niet, dus toen ontstonden er zeg maar wrijvingen in huis. ... Geen probleem, maar ik kon maar niet met haar praten van, ik voel me niet lekker in mijn vel, ik vind dat ik aandacht te kort kom, dus op een gegeven moment heb ik het een paar jaar volgehouden, want ik was nog minderjarig. ... Ik was een paar maanden 18 en ik heb mijn spullen gepakt en ben weggegaan. (vrouw, 20)

Nee, ik heb een verslaafde broer. ... Ja, aan blowen, drugs, softdrugs, harddrugs, drinken, van alles. ... Ja, het was gewoon meer van, het is meer gewoon een beetje overleven. Een beetje heel veel rekening houden met hem, en alles van dag tot dag bekijken eigenlijk. Er werd heel veel rekening met hem gehouden, terwijl hij eigenlijk. ... Ja, en dan, terwijl hij eigenlijk absoluut geen rekening hield met de rest van het gezin. (vrouw, 18)

Het is moeilijk om vast te stellen wat precies het verband kan zijn tussen een slechte relatie met de ouders en het hebben van ruilseks. Het aantal respondenten in dit

onderzoek waarbij er sprake is van problemen met de ouders (uiteenlopend van wederzijds onbegrip tot misbruik en mishandeling) is zo groot dat een verband aannemelijk is, ook al verschilt de precieze reden per individueel geval. Zo geven sommige respondenten aan dat het gebrek aan aandacht of goed contact met de ouders hen gevoelig maakten voor de aandacht die ze kregen door ruilseks. Een respondent vertelde bijvoorbeeld dat ze stopte met ruilseks toen ze een vaste relatie kreeg en het contact met haar familie verbeterde:

Nou, eigenlijk was ik 17 jaar en 6 maanden toen ik mijn vaste vriendje ontmoette, en dat het thuis ook weer rustig was. En ook dat de familie heel veel ging helpen en zo, en vaak op bezoek kwam. En er werd ook aan mij gevraagd, hoe gaat het eigenlijk met jou. Ja, wat doe jij eigenlijk allemaal. En toen, ja, wilde ik eigenlijk veel liever thuis zijn dan dat ik ergens weer in een hotel zat. (vrouw, 18)

Verder lijken door de problemen de ouders weinig controle te hebben: als de verhouding verstoord raakt, besluiten jongeren om delen van hun leven geheim te houden en niet meer te communiceren. Ouders hebben geen zicht meer op wat hun kind doet. Dit speelde al helemaal wanneer jongeren na spanningen besloten om weg te lopen van huis, iets waar meerdere respondenten ervaring mee hadden.

Uh, dat was op mijn 12e dus, toen heb ik het [zijn homoseksualiteit] tegen mijn ouders verteld en mijn ouders konden het niet accepteren, mijn moeder vond het vies, die moest niets meer van mij hebben. Mijn vader had zoiets van, dat past niet in mijn familie, dus weg ermee. Toen ben ik op straat gekomen in principe, ik ben zodoende nog wel gezocht. Ik heb een oudere broer, ik scheel tien jaar met hem, ik ben een tijdje bij hem in huis gekomen en door zijn werkzaamheden ben ik ook in bepaalde werkzaamheden gekomen. (man, 22)

Omdat ik was weggelopen van huis, omdat ik ruzie had met mijn moeder was ik een paar weken weg, maar ik kwam wel soms thuis, heel soms om kleren te halen en dan bleef ik gewoon weg, maar ik was wel in dezelfde straat. Ik was bij een meisje die daar woont, daar bleef ik dan en dan heel soms, misschien in die paar weken, heb ik misschien vier keer thuis geslapen en ben ik gewoon weggegaan. (vrouw, 14)

Waarom ik wegliep, mijn vader was sowieso streng, want die zorgt eigenlijk niet voor me hoor, van mijn moeder mocht ik ook niet veel. Ja, ik was wel jong, dan vroeg ik of ik uit mocht gaan en dan was het, nee, maar mijn vriendinnen mochten dan wel gewoon en ik zou en moest meegaan, dus dan had ik zoiets van, dan ga ik maar zelf. (vrouw, 17)

Behalve dat bij weglopen de ouders geen enkel zicht of controle meer hadden over wat hun kind deed, leidde het vaak ook op een heel directe manier tot ruilseks. Het kwam namelijk vaak voor dat respondenten die van huis waren weggelopen seks ruilden om aan onderdak of voedsel te komen.

5.2 Respect en geheimhouding: moslimrespondenten

Opvallend waren ook de drie respondenten met islamitische ouders (twee van hen waren van Marokkaanse afkomst, bij de derde is de etniciteit onbekend). Zij waren heel respectvol over hun ouders maar gaven ook aan dat ze veel dingen voor hen verborgen moesten houden omdat die voor hen onacceptabel zouden zijn. Zij ervoeren dus niet direct 'familieproblemen', maar konden ook niet volledig open zijn met hun ouders. Bij deze respondenten lijkt het verschijnsel culturele dissonantie een rol te spelen: als

allochtone Nederlanders van de tweede generatie moeten zij schipperen tussen het waardesysteem van hun ouders thuis en dat van de bredere Nederlandse samenleving (bv. Jennissen 2009:77-82). Het mogelijke verband met ruilseks zit hem vooral in het feit dat hun ouders weinig zicht hebben op waar zij mee bezig zijn, net zoals dat bij de echte probleemgezinnen het geval kan zijn. Ook noemden deze respondenten dat zij wel eens een gebrek aan aandacht of begrip ervoeren, wat de aandacht van de ruilsekspartner extra aantrekkelijk maakte. In een geval was een respondent ook wel eens weggelopen doordat ze zich onbegrepen voelde.

Hierdoor vormden zij binnen het onderzoek een opvallende groep. Bij de respondenten van Nederlandse, Antilliaanse of Surinaamse afkomst leidde onenigheid over wat jongeren wel of niet mochten doen of over de manier van opvoeden vaak tot openlijke ruzies of een uitgesproken negatieve houding ten opzichte van hun ouders. De drie respondenten die aangaven dat hun ouders moslim waren reageerden anders: zij hadden een hele eerbiedige houding tegenover hun ouders, terwijl zij tegelijkertijd aanvaardden dat ze sommige dingen geheim moesten houden voor hen en nooit openlijk zouden kunnen bespreken.

De zaken die zij geheim hielden voor hun ouders liepen uiteen van uitgaan met vrienden tot liefdesrelaties en natuurlijk hun ervaringen met ruilseks.

Het zijn hele goede, degelijke mensen. Streng maar rechtvaardig. Ze hebben goed voor me gezorgd, dus ja. ... Geen alcohol en dat soort dingen. Je kan niet zomaar drie of vier uur 's nachts thuiskomen zonder uitleg of iets dergelijks. Dus wat dat betreft zijn ze streng.

Interviewer: En hoe doe jij dat dan?

Dan zeg ik gewoon dat ik naar een verjaardag ben, of ik ga gewoon stiekem weg, door het raam. (man, 24)

Ja, maar ik heb daar zo mijn smoesjes voor, hoor. Ik bedoel, als ik wil gaan stappen, dan ga ik volgens mijn ouders gewoon bij een vriendin slapen, en dan verschijn ik de volgende dag. Het is dus, ik kan nooit echt duidelijk zijn tegenover mijn ouders over wat ik precies doe met mijn leven. (vrouw, 18)

Ik kom ook vanuit een Marokkaanse cultuur eigenlijk, en een Islamitische achtergrond, en dan is het niet de bedoeling dat je uitgaat. Ik denk dat mijn ouders ontzettend boos worden als ze daar achter komen. Vandaar ook dat ik best wel blij ben dat ik een zus heb, dan kan ik gewoon zeggen dat ik bij haar ben, en dan ga ik uit, en dan ga ik bij mijn zus slapen. (vrouw, 18)

De jongeren ervoeren het contact met hun ouders dus als goed, en accepteerden dat ze niet elk deel van hun persoonlijke leven met hun ouders konden delen:

En, ja, voor de rest kan ik gewoon heel goed met mijn ouders omgaan, dat wel, en ik heb ook echt heel veel respect voor ze. Ze werken allebei, ze zijn zelf best ook wel gewoon druk, en mijn moeder doet daarnaast ook nog een opleiding, dus. En mijn vader zie ik ook best wel weinig. ... Maar in het weekend of zo dan zitten we gezellig met zijn drietjes voor de televisie, en dan kan ik gewoon wel goed met ze praten ook. ... Maar ik vertel nooit privédingen, want dat zijn echt dingen die ik niet kan vertellen. (vrouw, 18)

Over seks praten met hun ouders kon niet; alleen al seks op de tv werd, zoals twee respondenten noemden, weggezapt.

Interviewer: Wordt er überhaupt over seks gepraat bij jullie thuis?

Nee, als het op tv komt wordt het al weggezapt. (man, 24)

Interviewer: En wordt er ooit wel over seks gepraat thuis?

Nee, eigenlijk helemaal niet. ...Nee, ook als het op tv is dan wordt het gelijk weggezapt. Er wordt echt niet over gesproken. ... Het is echt een taboe, ja zeker. (vrouw, 18)

Een respondent gaf aan dat het onduidelijk was of zijn ouders, bij wie hij woonde, wisten van zijn homoseksualiteit; als ze het al wisten, dan werd er over gezwegen.

Interviewer: Weten ze wel dat je homoseksueel bent?

Mijn moeder denk ik wel, maar mijn vader. Ook wel denk ik, maar het wordt niet als zodanig besproken. Het wordt misschien gedoogd. Ze willen het niet zien, en daardoor hebben we er nooit echt over gesproken. ... Ja, dat is wel moeilijk natuurlijk, want je leeft toch in een soort van, je leeft in twee werelden, want je wilt natuurlijk jezelf zijn, en je bent homoseksueel. Maar als je ouders dat niet accepteren, of het niet weten, of dat niet willen weten, dan is dat natuurlijk hartstikke moeilijk om daar mee om te gaan. (man, 24)

Alhoewel deze respondenten heel positief over hun ouders waren, gaf een van hen aan op haar 16e langere tijd te zijn weggelopen van huis omdat zij zich niet begrepen voelde.

Ja, ik voelde me een soort van onderdrukt, ik had het gevoel niet mezelf te kunnen zijn thuis. ... En ik voelde me niet begrepen. ...Ja, ze vonden het heel vervelend. Ze vonden het, met name omdat mijn ouders Moslim zijn, dus ze vonden het echt, ze vonden het gezichtsverlies voor hun eigen. Ze hadden het gevoel dat de burens nu anders naar hen zouden kijken, en dat iedereen ze zou bestempelen als de ouders die gefaald zijn, dat vonden ze niet zo leuk. En dat begreep ik aan de ene kant ook wel, maar op dat moment was ik best wel jong en naïef, en ik had gewoon, ik wilde gewoon voor mezelf kiezen. (vrouw, 18)

Maar zij was later teruggekomen naar huis en praatte met respect over ouders; ze accepteerde dat ze niet altijd helemaal op dezelfde golflengte zaten.

Ja, ik denk dat ik op een gegeven moment gewoon ben gaan beseffen dat het toch wel mijn moeder is. En, ja moeders, je hebt er maar één van, dus die is niet te vervangen eigenlijk, en ze bedoelt het allemaal goed. Alleen de manier waarop is soms een beetje, kan soms een beetje anders geïnterpreteerd worden. Maar ik begrijp nu dat ze het altijd goed bedoelde, en dat zij zich ook gewoon geen raad wist met dit soort dingen, dat ze ook maar wat probeert, en dat ze uiteindelijk zoiets heeft van, ja, oké, ik heb het fout gedaan. Een fout is menselijk.

5.3 Ervaring met seks

De respondenten waren al jong seksueel actief: meerdere respondenten hadden hun eerste seksuele ervaring al op hun 12e. Geen van de respondenten was ouder dan 16 toen ze voor het eerst seks hadden. Vanzelfsprekend leidt vroeg beginnen met seks niet automatisch tot ruilseks. Maar omdat deze jongeren al als jonge tieners met seks bezig waren, valt te begrijpen hoe op een moment dat zich een aanleiding voordeed (geld nodig, een verzoek krijgen, weggelopen van huis) het ruilen van seks voor een beloning opeens een reële en aantrekkelijke optie kon zijn. Daarin verschillen ze misschien van leeftijdsgenoten die nog niet of maar net met seks bezig zijn.

Zo was bijvoorbeeld een respondent op zijn 13e al 'ingewijd' door zijn oudere broers:

Tegen die tijd had ik allang geleerd hoe dat moet, waar een kittelaar zit en alles dat soort dingen. Mijn broers hebben me alles geleerd. Toentertijd toen ik jong was kwam mijn broer ook met vrouwen en ging ik af en toe, weet je, ze kwamen met sletten en zo en af en toe spelen en zeggen, kijk, dit is dit en dat. Zo ging hij het me leren. ... Gewoon in de kamer, ze hadden niet zeg maar seks en ik ging stiekem kijken bij hun door het raam en zag ik alles. Op een gegeven moment zag mijn broer het en werd hij boos en zei hij van, kom, ik ga je leren hoe het moet en toen heeft hij het me laten zien van, dat is dit en dat is dat. (man, 21)

Sommige jongeren die al heel jong met seks waren begonnen, gaven aan dat ze er ouder uitzagen dan hun leeftijd en daardoor al vroeg aandacht van mannen kregen.

Toen ik 12 was. ...Ja, hij had wel ervaring, ik niet. ...Ja, maar ik had ook zo'n groot lichaam. Ik leek geen 12. (vrouw, 17)

Ik ben best wel vroeg ontmaagd, ik was 13. Ik had gemerkt dat ja, mijn bouw zeg maar, dat ik niet echt heel jong leek, over kwam. Ik had best wel veel aandacht van mannen zeg maar. ... Ja, ik kreeg veel aandacht, dat ik een mooi meisje ben en ik val best wel in de smaak. (vrouw, 20)

De beleving van hun eerste keer verschilde sterk per respondent. Het is niet zo dat de jongeren die al heel jong (op hun 12de of 13de) met seks waren begonnen hier altijd spijt van hadden of het als een negatieve ervaring beschouwden. Bij een aantal was dit wel het geval, maar anderen hadden hun eerste keer positief beleefd. Soms waren zij degenen geweest die het initiatief namen; hun partner kon ook iemand zijn met wie ze een vaste relatie hadden.

Ja, mijn eerste keer was op mijn 13e, dat was echt super jong, dat was echt gewoon de domste fout die ik had gemaakt. En de jongen was ook gewoon echt waardeloos (lacht). Ja, het was ook echt, het sloeg echt helemaal nergens op. (vrouw, 24)

Ja, dat ging eigenlijk wel heel erg langzaam en hij zette daar dus ook totaal geen druk op of zo. Hij was eigenlijk zelfs nog meer van, ja maar je moet dingen alleen doen als je het zelf wilt en ik had zoiets van, ja maar dit is spannend en ja, dat was eigenlijk zelfs nog meer van mijn kant. Maar ja, we waren ook eerst gewoon vooral een beetje, ja gewoon goede vrienden. Ik was altijd bij hem en we gingen samen films kijken en hij hielp met mijn huiswerk of ik bij hem en ja, het is eigenlijk heel langzaam dan gegaan. (vrouw, 16)

We hebben al eerder in dit hoofdstuk voorbeelden genoemd van jongeren die door of met medeweten van een ouder misbruikt werden. Maar er werden meer ervaringen met grensoverschrijdend gedrag genoemd. Het kon gaan om seksueel getinte pesterijen:

Eigenlijk al toen ik heel jong was kreeg ik er al mee te maken, want toen had ik jongetjes op school die in hogere klassen zaten, die dan op de hoek van de straat stonden te wachten, en dan moest ik eerst allemaal dingen doen, anders mocht ik er niet langs. ...Ik moest ze zoenen, of soms op ze gaan liggen, of ik moest iets laten zien of zo, weet je wel, dat soort dingen. Maar het was al niet echt leuk, want ik durfde daarvoor niet naar school, maar ik denk dat ik dat nooit heel erg serieus heb genomen, of zo. (vrouw, 21)

Ook werden er grensoverschrijdende situaties genoemd die uit de hand hadden kunnen lopen, maar waar de jongere op tijd een einde aan kon maken:

Nee, ja, ik weet niet of het echt seksueel misbruik is, maar ik weet nog wel dat toen ik klein was, dat ik toen wel eens naar mijn zus ging. En die was in die tijd, toen was ze getrouwd met mijn zwager dus, en dat hij wel eens had geprobeerd me te zoenen en zo, maar, dat zie ik niet echt als seksueel misbruik. Het had wel uit de hand kunnen lopen, maar daarna had ik gewoon voor mezelf besloten van ja, dat vind ik niet fijn, dus ik keerde ook niet naar dat huis terug. (vrouw, 18)

Vaak ging ik dan gewoon een drankje halen voor mezelf of voor collega's. Door al die mensen moest je heen, door al die homo's die daar bezig waren. Sommigen gingen aan je zitten als je langs liep en die pakten je helemaal vast. Op een gegeven moment was het echt een groep mannen die pakten me vast en sleurden me mee. Ergens heen in een hoekje. Dat was niet leuk. ...Ja, overal. Maar toen kreeg ik ze heel snel van me af. ...Dat weet ik niet. Er is me nooit echt iets overkomen, dit was wel mijn grens. Het heeft wel echt indruk op me gemaakt. Ik was echt wel wat gewend daar, het is best een heftige tent. Maar zoiets als dat. (man, 20)

Enkele jongeren hadden ervaring met verkrachting:

En nog heel erg veel later toen was ik een keertje aan het liften, en toen ben ik bij diegene blijven slapen in de vrachtauto, en ik had elke keer, ik had dat al vaker gedaan, dat mensen zo zeiden van je kan wel hier slapen, want er is een dubbel bed. Maar deze man klapte geen dubbel bed uit en, weet je wel. Dus toen ben ik maar gewoon gaan slapen. En toen is hij op een gegeven moment halverwege de nacht is hij naast me komen liggen, en toen begon hij eigenlijk met mijn broek naar beneden trekken. En die heb ik toen echt tot zes keer toe terug omhoog gedaan. Totdat ik op een gegeven moment zoiets had van, ja, laat maar, ik durfde er niks van te zeggen, en toen heb ik het eigenlijk gewoon laten gebeuren. En daar heb ik me daarna wel heel rot over gevoeld. (vrouw, 21)

Ja, daarna ben ik nog één keer verkracht, op m'n 17e. Dat was met m'n huidige vriend was ik toen, we waren naar een feest geweest, allebei zo lazarus. ... Ja precies. We waren allebei strontlazarus en het was zeven kilometer fietsen of zo, door. ...Ik niet, of ja, misschien, ja, ook geblowd denk ik wel wat en op een gegeven ging-ie knock-out, ging-ie liggen, slapen of zo. Nou toen kwamen er ... ja, en toen kwamen er dus twee jongens langs, ik bedoel, mij staand en hem liggend en die dachten nou, gaan we eens even doen. Toen hebben ze me verkracht. (vrouw, 21)

Het is moeilijk een verband aan te wijzen tussen de ervaringen met grensoverschrijdend gedrag en ruilseks. Niet alle jongeren hadden ervaring met grensoverschrijding. Degenen die die ervaring wel hadden, vielen qua ruilsekservaringen in verschillende categorieën (prostitutie, *thrillseeking* etc.). Er waren respondenten die ooit verkracht waren en die later in een structurele, op prostitutie lijkende vorm van ruilseks belandden, maar het is zeker niet altijd zo dat degenen met de zwaarste misbruikervaringen ook qua ruilseks in de 'zwaardere' categorie vielen. Zo vertelde een respondent dat ze als kind misbruikt was door meerdere volwassenen, en als adolescent ooit verkracht was. Qua ruilseks echter vielen haar ervaringen in een 'lichtere' categorie: het was incidenteel, zij vond het wel spannend, hield steeds de controle, stopte ermee toen ze dat wilde en had er geen negatief gevoel aan overgehouden. Misbruik was dus

steeds maar een van meerdere factoren die ertoe leiden dat een respondent een bepaalde vorm van ruilseks had.

5.4 Geld nodig

Bij sommige respondenten speelde het op korte termijn geld nodig hebben een rol bij de beslissing om ruilseks te hebben. De mate van geldnood en het soort dingen waar geld voor nodig was verschilden. Het kon gaan om tijdelijk even krap bij kas zitten of bepaalde spullen nodig hebben, net genoeg om te zorgen dat ruilseks een interessante optie was terwijl het dat anders niet zou zijn geweest:

En ongeveer een paar maanden later toen dacht ik toch van, hé, ook omdat ik gestopt was met mijn horecabaantje destijds, toen dacht ik, oké, ik zit nu wel een beetje in geldnood. Ik kan wel een nieuw baantje zoeken, maar daar heb ik ook geen zin in. En ik had ook een nieuwe laptop nodig, ik had gewoon wat dingen nodig. En toen dacht ik van, misschien kan ik contact met die persoon opnemen. (man, 24)

Maar de behoefte aan geld kon ook structureel zijn. Zoals al eerder genoemd hadden moeders die op jonge leeftijd een kind kregen vaak plotseling een bron van inkomsten nodig om luiers en andere babyspullen te kunnen kopen. Dit soort situaties leidde vaak tot langdurige afhankelijkheid van ruilseks.

Ja, kijk, ik bedoel, je hebt toch een kind. Je kan niet alleen maar leven van andermans geld, dus vandaar, ik had ook wel werk gezocht, maar ja, als je 16 bent vind je niet zo snel werk en dan is het meestal alleen maar vakken vullen, maar dan verdien je ook niet echt veel. Daarom woon ik bij mijn vriendin en die heeft me geholpen en mijn broer... (vrouw, 18)

Ook waren er een paar respondenten die grote schulden hadden en voor wie seks voor geld een manier was om die schulden af te lossen:

Ja, het is meer zeg maar mijn ex-vriendje, van hiervoor, niet de vader van mijn kind hoor, die ja, heeft zeg maar op mijn naam leningen en alles genomen en bij IB-Groep heb ik een grote schuld en. ... Ja, nu kan ik lekker aflossen. Ik heb ook berekend dat als ik zo doorga, dan kan ik over een jaar echt helemaal schuldvrij zijn. Dan heb ik nog een beetje om van te leven en de rest naar schulden. (vrouw, 23)

En toen is het opgelopen tot 1000 euro of zo. ... Dat abonnement liep door, en dat heb ik nooit betaald. ... Dus toen stond ik BKR geregistreerd. Maar toen ging ik reizen, twee of drie maanden, naar Canada, en toen was ik het helemaal vergeten. En toen had ik zoiets van dag, ik wil gewoon mijn geld hebben. ... Maar toen kwam ik terug in Nederland, en toen wou ik weer gaan werken, en toen kon ik geen bankrekening meer openen omdat ik BKR geregistreerd stond. En toen ben ik nog twee jaar lang van het kastje naar de muur gestuurd. Ik ben er nu nog mee bezig. (vrouw, 21)

Wat betreft de behoefte aan geld vormden de jongeren van de eerste interviews uit 2006 duidelijk een aparte groep. Zij hadden veel vaker en dringender behoefte aan geld; zij waren laagopgeleid, hadden vaak geen werk of werden niet of nauwelijks ondersteund door hun ouders. Wat vaak terugkwam in de interviews was dat zij zelf uit een arm gezin kwamen en daardoor sterk de druk ervoeren om dezelfde merkkleding of luxegoederen te kunnen kopen als hun vrienden die het financieel gezien makkelijker hadden.

Ik ben ermee begonnen omdat ik gewoon geld nodig had, dat kreeg ik thuis niet, om dingen voor mezelf te kopen. Het was niet zoals mijn vriendjes op school die zakgeld kregen en al die dingen, dat kreeg ik allemaal niet of de nieuwste Nikes of wat dan ook of een Nintendo of wat dan ook, dat had ik allemaal niet en op een gegeven moment wil je die dingen wel hebben en vakken vullen, toen je 15 was kon het nog, maar dat was echt zwaar werk voor weinig geld. (man, 20)

Zoals ik al zei, ik ging echt laks met mijn leven om, ik ging gewoon, maakt niet uit, met jan en allemaal naar bed en ja, mijn moeder heeft het ook niet zo breed, ik woon nog steeds thuis en ik had zoiets van, iedereen heeft een telefoon, nieuwe dit, nieuwe dat en ik wilde er gewoon niet slordig bij lopen zeg maar, dus toen had ik een jongen ontmoet en van het één kwam het ander, wil je mooie dingen, dan moet je dat doen, zus zo, dus het was echt van, ik heb een vriend, die vindt je ook wel leuk en ik dacht van, ja, wat is er moeilijk aan om gewoon seks te hebben met die jongen voor iets, voor geld of voor kleding of voor een telefoon of iets. (vrouw, 24)

Het ging overigens niet altijd om het aanschaffen van vooral uiterlijke zaken zoals dure merkproducten. Een respondent uit een arm gezin ruilde seks om haar (versnelde) mbo-opleiding te kunnen betalen; ook qua werktijden was dit aantrekkelijker dan een 'gewoon' bijbaantje.

We hadden geen geld en ja, ik werkte eerst wel, maar toen ik 17 was was het net drie gulden zoveel wat je kreeg bij de Albert Heijn en dat is gewoon niet optimaal en ik wilde ook gewoon naar school en toentertijd wilde ik mijn mbo heel snel halen ook en ja, je moest alles zelf betalen, je boeken, schoolreisjes en dat soort dingen, dus het kwam voor mij beter uit om ook te combineren met school. Zo'n Albert Heijnbaan was echt 's middags en toentertijd mocht je ook niet 's avonds werken toen je 16 was, dat kon ook gewoon niet. (vrouw, 23)

5.5 Verslaving en psychische problemen

Veel respondenten hadden wel eens te maken gehad met psychische problematiek. In veel gevallen lijken gevoelens van somberheid of andere vormen van psychische problemen samen te hangen met de keuze om seks voor een beloning te hebben. Maar hoe deze samenhang eruitziet is per respondent verschillend. Soms lijkt het alsof in een sombere of verwarde periode jongeren extra gevoelig waren voor de aandacht en waardering van de partner die hen beloofde voor seks (dit komt nog uitgebreider aan bod in het hoofdstuk over de beleving van de jongeren). In die gevallen lijkt er een duidelijke samenhang te zijn tussen depressieve gevoelens en het al dan niet openstaan voor het ruilen van seks.

Maar in de meeste gevallen was het verband complexer. Soms had het kiezen voor ruilseks een praktische oorzaak die zijdelings verband hield met hoe de jongere zich voelde, bijvoorbeeld omdat een jongere van huis was weggelopen in een periode waarop hij of zij zich minder voelde. Vaak was er sprake van een over de gehele linie mindere periode met verscheidene praktische en emotionele problemen. Ruilseks was dan maar een aspect van alle moeilijkheden in hun leven. Daarnaast konden negatieve ervaringen met ruilseks soms ook weer een nieuwe oorzaak vormen van het zich ongelukkig voelen. Het is dus niet zo dat psychisch mindere perioden simpelweg de aanleiding waren van het ruilen van seks.

Zo waren er vooral in de categorie 'prostitutie' veel respondenten die aangaven zich vaak ongelukkig te voelen en verdrietig te zijn over de manier waarop hun leven

verlopen was. Het structureel hebben van ruilseks viel bij hen samen met depressieve gevoelens, een zwarte periode in hun leven:

Waarom ik niet gelukkig ben, omdat het leven niet, op dit moment niet gaat zoals ik het zeg maar zou willen, zoals ik het in mijn hoofd heb. ... Wat u daaronder moet verstaan is dat ik mezelf nu, dat ik gewoon, ja, hoe moet ik het omschrijven? Niet lekker in mijn vel, omdat, ik voel me best eenzaam en ik voel me, ja, als je me niet kent zou je denken van, het gaat goed met haar, als je in mijn hart zou kijken zou je zien dat ik een brok van verdriet ben. ...Dat ik het gevoel heb dat ik geen steun heb, ik moet het maar zelf zien te proberen en uit te zoeken en ik heb nu alleen steun aan mijn twee vriendinnen en ik heb wel telefonisch contact met mijn zus, maar ja, tegen haar zeg ik, ja, het gaat goed met me en ik ben gewoon echt niet gelukkig. (vrouw, 20)

Ja, ik heb soms wel verdriet over dat het uit is tussen mij en mijn vriend, want ik hou nog steeds van hem. ... Ja. Ook over dingen van mijn vader denk ik ook aan. Ik heb soms wel verdriet. ...Ik praat er nooit over, gewoon in mijn kamer, dan ga ik liggen. Soms huil ik, dan ga ik mijn dochter helpen. Dan zeg ik tegen haar, ik ben blij dat ik jou heb en zo. (vrouw, 17)

Ja, na mijn relatie voelde ik me heel rot ja. ...Dat gevoel, alsof je in een groot huis met 30 kamers zit en je zit alleen in eentje, niemand om je heen. Een vriend en een vriendin hebben is wat anders. Mijn vriend was mijn steun en mijn vriendin is gewoon van, ik kan over alles met haar praten en zij heeft ook haar eigen problemen. Dat ik erachter kwam [dat haar vriend tijdens hun relatie een kind had verwekt bij een andere vrouw] heeft me echt heel veel pijn gedaan, heel veel. (vrouw, 20)

Maar psychische problemen speelden niet alleen bij de zwaarste vormen van ruilseks. Ook een aantal respondenten uit de categorieën 'thrillseeking' en 'instrumentele seks' gaven aan dat ze last hadden van specifieke psychische problemen en dat ze hiervoor contact hadden gehad met de hulpverlening. Soms hadden ze zelf hulp gezocht, andere keren hadden hun ouders het initiatief genomen.

Ik heb een, er is iets, er is iets mis, er zit een heel groot verschil bij mij tussen mijn performale en mijn verbale IQ. Dus mijn IQ verbaal is gewoon denk ik meer als gewoon is geloof ik, 143 of zo, maar performaal, dus hoe ik dingen uitvoer, dat is 110. Dus daar zit een heel groot verschil tussen, waardoor ik wel heel veel dingen kan bedenken, maar ze niet kan doen. ... En verder is er hechtingsproblematiek vastgesteld. ... Obsessief compulsief. En nog een soort van ontwikkelings, weet het niet meer precies. ... Ja, tot handelen, plannen uitvoeren, en dingen doen, en het overzicht houden, dat lukt me allemaal niet. (vrouw, 17)

Nou ja, ik had er wel, ik merkte dat ik ook een beetje begon door te draaien tijdens die scheiding, want ik woonde eerst even bij mijn vader toen ze gingen scheiden en mijn moeder was gewoon bij de familie en toen begon ik ook al te denken van, nou ik begon gewoon door te draaien. Ik weet, één ding wat ik me kan herinneren is dat ik dacht dat, we hadden zo'n hele grote boom in de tuin en daar zat iets in of zo, dus ik durfde daar nooit langs, terwijl ik dan gewoon 15 was of zo. Ik dacht echt, er is iets en ik moet daar niet langsgaan, dus ik dacht, ja nu draai ik door, dus toen kreeg ik een soort kalmeringstabletjes van de huisarts. (vrouw, 23)

Ja, het ging, op een gegeven moment kwam ik uit een psychiatrische instelling waar ze me zeg maar vijf weken hadden geobserveerd, en toen... Daar was ik zelf naar toe

gegaan omdat mijn ouders zo wanhopig waren, omdat ze niet meer wisten wat ze met me aan moesten. ... En toen hebben hun gezegd, ze heeft nergens last van, ze heeft gewoon een hele lastige puberteit, en ze denkt nogal zwart wit, en ze heeft structuur en regelmaat nodig, en daar was ik het dus niet mee eens. ... Ik wilde helemaal geen structuur en regelmaat, ik wou gewoon doen waar ik zin in had. (vrouw, 21)

Ja, door cocaïnegebruik ben ik paranoia en ja, ik voelde me niet fijn op mijn kamer, het was niet meer vertrouwen, dus toen wilde ik daar weg en heb ik mijn huur opgezegd. ... Psychotisch, ik was echt de hele week psychotisch. ... Want ik heb het nog steeds erover met de psychiater. (man, 23)

Een paar respondenten met psychiatrische problemen hadden zelfs wel eens een zelfmoordpoging gedaan.

Nou, hoe leef je dan, ik heb geluk dat ik dan in principe nog bij mijn ouders woon en dat mijn ouders me onderhouden en ja, leven, ik kom bijna het huis niet uit in principe omdat ik dus ook, ja, bij een psychiater loop. Ik heb al twee, drie keer geprobeerd om eruit te stappen, drie keer op EHBO gelegen of twee keer, dat ze me leeg moesten pompen, enzovoort, enzovoort. (man, 23)

Wel eens, ik heb me, mij dus zelf in me gesneden omdat ik m'n leven zat was natuurlijk. Vorig jaar in het ziekenhuis gelegen wegens pillen van m'n moeder slikken. In besloten heb ik toen m'n polsen doorgesneden, dat is met verband afgetaped. Ja. Kan gebeuren weet je, als je doordraait en je hebt borderline. (vrouw, 17)

Ja, ik zag het gewoon allemaal niet meer zitten, zelfmoordpogingen en dat soort geintjes. ... Ik had een fles spiritus, of nee, wasbenzine, had ik opgedronken. ... Nou toen moest m'n maag leeggepompt worden. ... Ja, en daarna is het wel dat je gauw in, zeg maar in de hulpverlening komt. (vrouw, 21)

De meeste respondenten dronken regelmatig alcohol. Sommigen gaven aan alcohol nodig te hebben en waren verslaafd of ooit verslaafd geweest aan drank.

Bij mij gaat, mijn uitweg is altijd alcohol geweest. ... Ik dreigde bijna een alcoholist te worden, ik was het eigenlijk wel, maar ik ben wel daarna weer een jaar of zo gestopt en toen begon ik weer. ...Ik ben heel vroeg begonnen, want mijn broer leerde het me al, vanaf mijn 11de, 12de dat ik altijd met hem drink, want mijn broer is wel verslaafd aan blowen en whisky, dus ik mocht altijd een slokje van hem drinken. (man, 20)

Vanaf mijn 14e begon ik echt stevig te drinken. Het laatste jaar ben ik eigenlijk minder gaan drinken. Want ik heb ook weer een documentaire gezien over alcohol en dat het al je hersencellen kapot maakt, en dat je er gewoon heel dom van wordt eigenlijk. Dat heb ik dus gezien, en ik dacht dat moet ik niet hebben. Want ik wil wel mijn studie gaan afmaken. En een baan hebben en een goed leven opbouwen. Dan moet ik maar even rustig aan met die alcohol. (man, 20)

Een paar jongeren hadden ervaring met het riskant gebruik van een bepaalde drug.

Toen ik 16 was gewoon echt intensief, gewoon iedere dag, gewoon, echt iedere dag blowen. Maar dat was gewoon, iedereen deed het, dus dan ga je daar mee. ...En op een gegeven moment denk je van, ja. Je merkt dat je in een soort fase komt dat je eigenlijk aan het stagneren bent, je komt niet verder. Toen had ik zoiets van, ja, even kappen nu,

en gewoon op andere dingen focussen. (vrouw, 24)

Ja, ik heb echt zes weken gewoon geen cocaïne, dus ik ben er trots op. ... Nee, toen ik het kocht had ik het nog een half jaar bewaard en toen nam ik een snuifje en ik merkte geen verschil en daarna nog een keer, geen verschil, weggegooid en pas toen ik 20 was of zo was ik op vakantie op [plaats] en toen heb ik het tijdens de bruiloft van mijn zuster gedaan. ...En het boeide me niet zoveel en ja, ik was daar met een vriend van mij en toen gingen we heel veel cocaïne snuiven. ...Ja, toen merkte ik wel verschil, ja. Dat het heel erg verslavend en dat, ja niet die, je hoort van sommige mensen, als je niet op je gemak bent word je heel erg paranoia. (man, 23)

Een klein aantal respondenten had geëxperimenteerd met veel verschillende soorten drugs.

Ja ik begon met XTC. Dat was wel erg leuk, ik was toen 15 of zo. Dat heb ik maar een paar keer gedaan. ...Alcohol natuurlijk, speed, GHB. ...Speed een half jaar geleden het laatst. ...Poppers heb ik ook gebruikt, ik weet niet of dat echt drugs is. ...Verder heb ik ook nog coke gebruikt. Cocaïne. En PCB, dat is een nieuwe drug. ...Dat is een combinatie tussen NBMA en paddochip. ... Het is niet echt om mee uit je dak te gaan op een feest, maar meer gewoon voor thuis om mee te chillen. Als je een lage dosering neemt lijkt het meer op NDMA en hoe meer je neemt, hoe meer je ervan gaat hallucineren. (man, 20)

Ik blow elke dag. ... Als ik loop te piekeren of whatever, dan moet ik echt gewoon die joint hebben om m'n hersens uit te zetten ...Ik heb ook wel eens gehad dat ik op de, met GHB, deed ik gewoon om m'n hersens uit te zetten zeg maar. ... Maar aan de andere kant, ik heb liever dat ik af en toe een keer die G'tje pak als dat ik nog aan een ketamine zit en aan die coke, ja, coke heb ik enkele keren gedaan. ... De eerste keer was spacen, coke, ja, of laten we het anders zeggen, jaren geleden, twee jaar geleden of vorig jaar ergens, anderhalf jaar geleden of zoiets, ik heb poppers, nou ja, dat valt ook onder harddrugs blijkaar, dus, mag ik eigenlijk beter zeggen dat dat m'n eerste keer is geweest. (vrouw, 17)

Net als bij psychische problematiek was het verband tussen verslaving en ruilseks meestal niet eenduidig. De respondenten gaven zelf ook nooit aan dat het gebruik van alcohol of drugs een directe verklaring zou zijn voor hun ruilsekservaringen. Maar bij de meeste respondenten ging het meer om een samenhang tussen verschillende factoren. Het hebben van ruilseks vond plaats tijdens een moeilijke, verwarde of losbandige periode in hun leven; depressieve gevoelens, alcohol- en drugsgebruik en ruilseks kwamen daarin bijeen. Alcohol- en drugsgebruik kon dan ervoor zorgen dat zij net iets meer openstonden voor verzoeken tot het hebben van seks voor een beloning, maar het werd nooit genoemd als een doorslaggevende factor.

5.6 Vrienden doen ook aan ruilseks

Er waren opvallend weinig respondenten die zeiden dat ze vrienden of vriendinnen hadden die ook aan ruilseks deden. Überhaupt waren hun persoonlijke ervaringen met ruilseks meestal een onderwerp dat ze niet met vrienden wilden bespreken. Wel noemden een aantal jongeren uit de categorie 'prostitutie' dat het in hun omgeving algemeen bekend was dat seks een makkelijke manier was om aan geld te komen (hier komen we in het volgende hoofdstuk op terug). In die gevallen lijkt er dus sprake te zijn van een peergroep waarin seks vaak genoemd wordt als snelle manier om geld te krijgen. Dat wil overigens nog niet zeggen dat al die jongeren uit een dergelijke

peergroep ook daadwerkelijk aan ruilseks doen. Ook betekent het niet dat ruilseks voor jongeren uit die peergroep een onopmerkelijk en onproblematisch verschijnsel is. Ook respondenten die verwezen naar het idee dat seks algemeen bekend staat als een makkelijke bron van inkomsten konden zelf erg lijden onder hun eigen ervaringen met ruilseks.

Slechts één respondent vertelde in detail (en met plezier) over haar vriendinnen die ook seks hadden in ruil voor een beloning. Onderling wisselden ze tips uit over manieren om jongens over te halen en over het uitkiezen van geschikte mannelijke slachtoffers:

Ja, dan had zij weer iets bedacht, zo van zo kan je het wel doen. ... Nou in een winkel, gewoon gezegd van zou dat mij staan, denk je, weet je wel. Nou weet ik niet, zal ik het eens passen, wil je het zien, wil je mee in het kleedhokje (lacht) ... Ja, dat soort dingen, ja, trucjes. ...Ja, hoe je ze herkende ... Ja, de slachtoffers. ... Ja, zoals bijvoorbeeld een jongen die de hele avond in de kroeg iets voor jou gaat betalen, kan je er zo uitpikken, degenen die dat wel willen ...Een beetje onzeker, maar niet té, want dan durven ze niet en dat soort dingen, ja. (vrouw, 21)

De respondent noemde een vriendin die qua ruilseks verder ging en nog vaker seks voor spullen had gehad dan zichzelf. Dit ging haar iets te ver en leek ze af te keuren:

Tenminste, dat ene meisje heeft nou een relatie, dus niet meer, maar S., die doet dat nog steeds. Iemand betaalt zelfs een rijbewijs voor haar. ...Soms heeft ze er vijf tegelijk. ...En dan denk ik, ja, waar is je zelfrespect. Ik snap het wel, dat kan best leuk zijn, maar je kan ook overdrijven, tja. (vrouw, 21)

Bij deze respondent was het dus niet zo dat zij het gedrag van haar vrienden op het gebied van ruilseks klakkeloos goedkeurde en overnam. Haar eigen ervaringen met ruilseks waren dan ook incidenteel.

Een andere respondent gaf aan dat ze door een vriendin, die als escort werkte, hetzelfde ging doen:

Ik heb ook vriendinnen die ook prostitueren en toen, ja, ben ik ook gaan kijken of het iets voor mij was en het was toch snel geld verdienen en dat kwam mij het beste uit. ... Een vriendin van mij deed het ook eerst en zij deed het via een escortbureau. Op een gegeven moment ja, had ze eigenlijk een eigen klantenbestand opgebouwd en toen heeft zij mij gevraagd of ik dat ook zou willen. ...Toen ging ik met haar mee en ja, zij had een klant en die klant had weer een vriend. Ze spraken voornamelijk af in hotels en toen ben ik dus met haar meegegaan. (vrouw, 23)

Verder noemden slechts een paar andere respondenten dat hun vrienden ook seks voor beloningen hadden. Zij traden hier verder niet over in detail:

We vertellen het eigenlijk gewoon aan elkaar. ...Niet echt alles, maar het meeste vertel je wel aan elkaar. ... Nou, ja, ik ga morgen een nieuwe jas kopen en dan heb jij zoiets van, hoe dan en dan zegt zij, hoe denk je, ik was gister bij die en die. Dus zo eigenlijk. (vrouw, 17)

5.7 Initiatieven van anderen als risicofactor: directe verzoeken en tussenpersonen

Bij een paar respondenten leek het feit dat ze een verzoek kregen om seks te hebben voor een beloning, zonder dat zijzelf naar zulke ervaringen op zoek waren, de doorslaggevende factor. Het lijkt alsof zij zonder een dergelijk verzoek niet uit zichzelf met ruilseks bezig zouden zijn geweest. Hier lijkt dus een min of meer toevallige gebeurtenis een grote rol te spelen: door een verzoek van een ander werd ruilseks opeens (tijdelijk) een deel van hun leven. Zo vertelde een jongen dat hij na een feestje benaderd was door een vrouw die hem maar liefst 350 euro betaalde om seks met haar te hebben.

Verzoeken via internet (chatsites en MSN) werden ook genoemd, van onbekenden of vage bekenden:

Het was eigenlijk iemand die had ik via internet leren kennen. Dat gebeurt niet heel vaak, maar het gebeurt wel. ...En, nou ja, die gaf aan dat hij daar eventueel wel in geïnteresseerd was. Ik had zoiets van, nou ja, ik had er de hele tijd over nagedacht. Niet dat ik echt geld nodig heb of zo, maar meer de hele gedachte vond ik wel grappig. Nou, niet grappig, maar, het leek me voor een keertje wel, misschien is dat wel wat. ...Dat weet ik niet eens precies meer. Ik had hem toen al een hele tijd in mijn MSN-lijst staan, ik weet niet meer precies hoe ik aan hem kwam zeg maar. (vrouw, 17)

Met deze man had zij later inderdaad afgesproken: hij had haar opgehaald in de auto en zij had hem toen gepijpt, in ruil voor 80 euro.

Naast alle achtergrondkenmerken die een verklaring kunnen bieden voor waarom sommige jongeren ruilseks hebben, kan ook het toevallige feit of iemand wel of niet een verzoek heeft gekregen een grote rol spelen; het kan jongeren overhalen die anders niet aan ruilseks gedacht zouden hebben. De andere kenmerken spelen natuurlijk wel weer een rol bij het feit dat sommige jongeren ingegaan zijn op deze verzoeken, terwijl een ander die eenzelfde verzoek kreeg misschien geweigerd zou hebben. Dat iemand een beloning aanbood voor seks betekende natuurlijk niet automatisch dat een jongere daarop inging. Er werden ook verzoeken tot ruilseks geweigerd:

Ja, tijdens, daar wou ik op terugkomen, er is me net toevallig van de week, ik zat bij [naam uitgaansgelegenheid] en in de darkroom gewoon mijn sigaretje te roken en toen, ja toen vroeg er ook iemand van, ja of ik escort ben of als ik bereid ben tegenover geld. ... Ja, en toen zei ik, nee, nee, houd je geld maar, denk ik. Ik kan het wel gebruiken, maar ik ga ook niet met jan en allemaal, met iedereen het bed in, dus ja. Ik stel grenzen voor mezelf. (man, 23)

Soms verliep het voorstel tot ruilseks via een tussenpersoon:

... dus het was echt van, ik heb een vriend, die vindt je ook wel leuk en ik dacht van, ja, wat is er moeilijk aan om gewoon seks te hebben met die jongen voor iets, voor geld of voor kleding of voor een telefoon of iets. (vrouw, 24)

5.8 Wantrouwen hulpverlening

Ten slotte is er een aspect dat niet zozeer verklaart waarom sommige jongeren met ruilseks beginnen, maar eerder waarom er van buitenaf geen pogingen zijn gedaan om hen op andere gedachten te brengen. Veel respondenten gaven aan dat ze hulpverleners

niet vertrouwden. Dit wantrouwen leidde ertoe dat ze zo min mogelijk met hulpverlening te maken wilden hebben en zeker niet eerlijk over alles in hun leven wilden spreken. Ze wilden ruilseks vaak niet bespreken met hulpverleners, of het was niet eens bij hen opgekomen dat ze ook hun ruilsekservaringen met een hulpverlener zouden kunnen delen. Vaak was dit wantrouwen gebaseerd op eerdere negatieve ervaringen met hulpverlening. Dit was met name het geval bij de jongeren uit de oudere interviews uit 2006; bij hen speelde vaak ernstige problematiek waarvoor ze al eens met hulpverleners in aanraking gekomen waren.

Als voorbeeld van negatieve ervaringen met hulpverlening noemden twee respondenten dat een hulpverlener iets had doorverteld wat de jongere in vertrouwen verteld had. Zo waren ze het vertrouwen in hulpverleners verloren.

Nee, maar wat de jeugdpsychiater tegen mij zei, wat ik tegen haar zou zeggen zou ze niet doorzeggen, maar dat heeft ze toch gedaan, tegen kinderbescherming en zo, dat zou ze ook niet doen en dat heeft ze toch gedaan en daarom vertrouw ik het allemaal niet meer. Ik zeg ook niks meer. (vrouw,14)

Nee, want ik had mijn voogd gezegd, want mijn voogd wou weten wat er aan de hand was. Ik heb het haar gezegd en ze wou me niet geloven. Toen is ze naar mijn vader gegaan en heeft ze het verteld en gevraagd of het waar was en natuurlijk zegt mijn vader, nee, het is niet waar. Zodoende is het hele onderzoek eigenlijk verpest. (vrouw, 16)

Andere respondenten hadden het gevoel dat ze niet met respect werden behandeld door hulpverleners.

Ik zat ja, wel in de bijstand eerst, voorheen, voor ik werkte en ja, ze willen zoveel van je weten en alles, dus ik denk, nee schuldsanering, doe maar niet, kijken of ik het zelf kan en dat is de laatste optie. ...Omdat ja, ik vond dat ze me niet behandelden zoals ze zouden moeten doen en ik werd een keer gewoon uitgelachen door de telefoon, dus ik dacht, nou wat is dit nou weer? Het ging over geld wat ik nog te goed had, dus ik wou weten of dat nou in werking was en toen begon die vrouw te lachen, dus toen zei ik, vindt u dat grappig? Toen zegt ze, ja dat vind ik grappig, dus toen dacht ik, nou nu heb ik het gehad, laat ik er helemaal mee stoppen. (vrouw, 23)

Meestal had het contact met hulpverleners niet specifiek met seksualiteit te maken, op een enkele uitzondering na. Zo noemde een jongen die door een loverboy was geprostitueerd dat hij heel veel moeite moest doen om aan hulp te komen, omdat alle bestaande hulpverlening op meisjes gericht was.

Die hulp kreeg ik echt pas op mijn 19e nadat ik al een tijd achter bepaalde dingen aanzat. Er kwamen wel allemaal ontwikkelingen voor meisjes die onder loverboys zaten op een gegeven moment en als jongen zijnde onder een loverboy, ja, niet echt dat er instanties waren voor die meisjes, maar er was wel bepaalde hulpverlening waar ze naartoe konden om te praten en bepaalde instanties en als je daar als jongen aankwam keken ze echt van, je bent een jongen, je zoekt het maar lekker uit, daar kunnen we niets mee. Ik bedoel, als jongen zijnde ben je sterk genoeg, mentaal, fysiek gewoon sterk om nee te kunnen zeggen. Zo denken ze zeg maar, maar ze weten niet wat er allemaal achteraf speelt waardoor het zover is gekomen. (man, 22)

Vaak zeiden respondenten dat ze niet met hulpverleners over ruilseks gepraat hadden of dat ze daar geen behoefte toe voelden. Twee meisjes die door een groep jongens tot betaalde seks werden gedwongen wilden de hulpverlening er niet bij betrekken omdat de jongens dan wraak op hen zouden nemen:

Als hun ermee verder gaan, dan gaan ze ook de politie ermee, gaan ze de politie, hoe noem je dat? ...Politiezaak en dan moeten we de jongens omschrijven en dat wil ik niet. ...Als ze dan vrijkomen hebben wij een probleem. ... Als we naar de politie gaan en we omschrijven die jongens. Ze denken dat we er iets aan hebben, maar als hun vrijkomen, waar wij ook zijn, ze vinden je toch en dan pakken ze ons en dan hebben wij een groter probleem dan hun zelf. Daarom zeggen wij niets erover. (vrouw, 14)

Het lijkt erop dat juist omdat het contact met hulpverleners meestal niet in de eerste plaats om zaken zoals ruilseks ging, er een hoge drempel was om dat onderwerp aan te snijden. Het initiatief daartoe zou namelijk bij de jongeren zelf moeten liggen, en daarvoor zouden ze veel vertrouwen moeten hebben in de hulpverlening. Dat vertrouwen leek nu, althans bij de jongeren met de zwaarste problemen, te ontbreken. Verder hadden de jongeren met 'lichtere' ruilsekservaringen vaak simpelweg niet gedacht aan de mogelijkheid om een hulpverlener te benaderen. Zij werden niet weerhouden door een negatief beeld van hulpverleners, maar hadden geen grote behoefte aan hulp.

6 De beleving van de jongeren op het moment zelf en achteraf

6.1 Negatieve belevingen

Bijna alle respondenten beleefden de ruilseks hoofdzakelijk als negatief. Soms speelden negatieve gevoelens vooral tijdens de ruilseks zelf en werden die achteraf verzacht door de beloning; anderen beleefden de seks zelf eerst als neutraal en kregen pas later gevoelens van spijt. Positieve aspecten werden ook zeker wel genoemd (die worden behandeld in het laatste deel van dit hoofdstuk), maar dat verandert niet het overwegend negatieve beeld dat uit de interviews naar voren komt. Ruilseks beleven als iets volledig positiefs of een neutrale ervaring bleek in de praktijk bijna niet voor te komen, ook als respondenten zich van tevoren een positieve inschatting hadden gemaakt van hoe het zou zijn.

Ja, ik voelde me er eigenlijk best wel slecht bij gewoon. Natuurlijk heel abstract om dat te zeggen, maar, ja, het voelde gewoon niet correct zeg maar. ... Ja. maar ja, ik ben niet zo snel onder de indruk van iets, of, ik ben ook niet zo snel van mijn stuk gebracht. En misschien dat ik daarom niet had verwacht dat het echt iets met me zou doen qua emoties of zo. Maar ik had toch zoiets van, ja, ik voelde me er best wel rot bij. ... Nou, ik voelde me best wel minderwaardig. (vrouw, 17)

'Vies' was het woord dat regelmatig terugkwam om hun gevoel te beschrijven:

Ja, ik wist, op dat moment gaf het me eigenlijk wel een kick, achteraf als ik dan uiteindelijk had wat ik wilde, maar op dat moment zelf dat ik er mee bezig was had ik wel zoiets van, ja, het voelde wel een beetje vies aan, niet echt dat ik dacht van, oké, dit is fijn. (vrouw, 18)

Zich 'vies' voelen werd met name veel genoemd bij de jongeren uit de eerste groep interviews (2006) met de zwaardere problemen, die qua ruilseks in de categorieën misbruik/dwang en prostitutie vielen:

Ik weet niet wat ik ervan moet vinden. Ik kan alleen iets van mezelf vinden, dan voel je je gewoon vies. Ja, je voelt je gewoon vies. Ik was heel erg dun in die tijd. (vrouw, 16)

In het begin voel je je zo van, ja, een beetje vies van, ik krijg wat voor seks, maar als je het niet hebt en als je het moeilijk hebt dan, op een gegeven moment heb je zoiets van, het moet maar. (vrouw, 30)

Als het is gebeurd voel ik me daarna zo vies en ik wil me niet vies voelen van binnen, want het zit echt in mijn huid voel ik me vies. Ik wil eigenlijk gewoon mijn hele huid open krabben van, ga eruit, vies. Het is echt een vies gevoel, het is echt een naar gevoel gewoon. Dan sta ik ook soms gewoon een uur, anderhalf uur, twee uur onder de douche het hete water over me heen laten stromen, de hete straal gewoon, vragen of God me wil helpen om hiermee te stoppen, maar ja, soms lijkt het alsof hij me hoort, soms lijkt het alsof hij me niet hoort. (vrouw, 16)

Een van de belangrijkste redenen waarom ruilseks negatief werd ervaren was het feit dat het vaak seks betrof met een persoon die de jongeren eigenlijk niet seksueel aantrekkelijk vonden. Dat het een persoon was waar ze geen langdurige liefdesrelatie

mee hadden leek niet zozeer uit te maken; veel meer ging het erom dat ze de persoon niet sympathiek of mooi vonden en dat het daardoor onprettig was om seks te moeten hebben. Hier ligt dus een cruciaal verschil met 'gewone' seksuele contacten: doordat bij ruilseks de beloning meespeelde was de aantrekkelijkheid van de partner en zin in seks niet of minder van belang. Vaak ging het daardoor om seks met een partner die ze niet geaccepteerd zouden hebben als ze puur op basis van liefde of lust voor seks gekozen hadden. Het hebben van seks met een minder aantrekkelijk of ronduit onaantrekkelijk iemand vergde veelal een bewuste inspanning. Vaak werd dan ook door jongeren genoemd dat ze tijdens de seks 'het verstand op nul moesten zetten', 'hun ogen dichtdeden' en 'hun gevoel uitschakelden'.

Niet plezierig, maar het is gewoon een kwestie van je verstand op nul zetten als je iets nodig hebt. (vrouw, 23)

Meestal lag ik dan met mijn, lag ik op mijn buik. Dus met mijn gezicht naar beneden of naar links. En dan dacht ik gewoon aan iets anders, en dan zat hij op me en dan draaide hij me om, maar dan maakte ik mijn ogen meestal dicht, en dan dacht ik aan iemand anders. En zo probeerde ik een erectie op te wekken. (man, 24)

Dus dat was echt, dat was best wel een dramatische situatie, want ik had daar geen behoefte aan, maar ik kreeg wel wat ik wou. Dus zo is het, ik ben toch een beetje gaan denken daardoor van, eigenlijk is het gewoon makkelijk verdienen, want ik kan mijn gevoel gewoon uitschakelen, ik kan het gewoon doen en ik krijg wel gewoon wat ik wil. (vrouw, 23)

Hij is zo oud en ja, niet leuk om te zien eigenlijk. Ja, daarom. ... Ja, je wilt eigenlijk niet gaan, maar doordat je hoort van, je krijgt 500 euro heb je zoiets van, ik moet wel en dan maar met mijn ogen dicht, maar dat geld moet ik hebben. (vrouw, 17)

Afgezien van uiterlijk kon ook het gedrag van de ruilsekspartner ervoor zorgen dat de jongeren de seks als onaangenaam ervoeren:

Nou, niet echt dat ze iets vervelends hebben gedaan of zo, maar meer wel gewoon de taal die ze tegen me aansloegen die ik echt niet fijn vond. ... Ja, ga door slet, enzovoorts. En toen voelde ik me, ik dacht, ik ben geen slet. ... En ik durfde er eigenlijk ook niet echt wat over te zeggen. Ik heb er nooit iets over gezegd. Ik dacht, misschien vindt ze dat wel heel erg op, dus laat maar lekker, ik doe net of ik het niet hoor. (vrouw, 18)

Voor de jongeren was de seks dan ook niet iets waar ze echt van konden genieten of opgewonden bij raakten:

Maar dat, ik tel dat ook niet als serieuze seks. Daarom, want ik zei net, het is twee jaar geleden dat ik seks heb gehad met een jongen, maar ik tel het helemaal niet als serieuze seks, omdat ik veel meer met vrouwen ben eigenlijk. ... Het is nep, weet je. Het is een beetje theater maken of zo. Ik kom ook niet klaar, dus ja. (vrouw, 21)

Jongeren die afhankelijk waren van de beloning voelden zich genoodzaakt seks te hebben op momenten dat ze eigenlijk geen zin hadden.

Soms heb je zin en soms heb je geen zin. Als je geen zin hebt en je gaat bijvoorbeeld een nee geven, dan kan ze zo zeggen, rot uit mijn huis en dan? Dan sta ik op straat en moet ik naar het internaat. Dan heb ik dat liever dan dat ik weg moet. (man, 21)

Interviewer: Wat doe je als je echt geen zin hebt?

Ja, ik voel me dan wel een beetje gedwongen, dat wel. Als ik het echt niet wil, dan zeg ik het meestal ook, maar dan wordt ze ook best wel boos en dan doe ik het toch wel.

Interviewer: Wat voel je daarna, als je het toch hebt gedaan? Word je boos op jezelf, walg je van jezelf?

Ik vind het dan wel raar dat zij de baas over mij speelt en geen fijn gevoel vind ik. (man, 17)

Ten slotte was schaamte een heel belangrijk negatief element in de beleving van de jongeren. Hierbij maakte het eigenlijk niet eens zoveel uit of de persoon voor wie ze zich schaamden ook echt ervan af wist. Vaak was de gedachte dat iemand erachter zou kunnen komen al genoeg. Vooral ouders werden genoemd als personen voor wie ze schaamte voelden over hun ruilsekservaringen:

Slecht. Ze weet nu al wat ik doe eigenlijk. ...Ikzelf denk via een oude vriendin, we hebben ruzie gekregen en die week daarop zag ik mijn moeder in het winkelcentrum en toen vertelde ze me alles. ...Ze heeft wel eens gezegd van, bij mij hoef je niet meer aan te kloppen. Dat heeft ze wel een paar keer gezegd en ze heeft ook een paar keer gezegd van, ik vind het erg dat het allemaal zo moet lopen. ...Ik liep huilend weg eigenlijk, want daarvoor hadden we ruzie en dat was zeg maar haar laatste zin en toen ben ik weggelopen. (vrouw, 17)

Bij islamitische meisjes kwam hierbij dat ze het erg vonden dat ze hun maagdelijkheid hadden verloren, wat de gevoelens van schaamte naar de ouders verhevigde:

Ja, het knaagt natuurlijk wel in de zin dat ik dit mijn ouders nooit kan vertellen. Plus ik ben natuurlijk heel bang dat het ooit gaat uitkomen, dat zou ik wel heel erg vinden. Ik bedoel, ik heb wel dingen gedaan waar me moeder me echt voor gewaarschuwd heeft toen ik heel jong was. In de zin van, let er op, en zorg dat dat niet gebeurt. Voor hen is maagdelijkheid heel belangrijk. Dus als je dan uit vrije wil zoiets gaat doen, dan heb je toch wel, dan zit je wel met een dubbel gevoel, van, hé, het zou al erg zijn als je verkracht zou worden. ... Laat staan als je er zelf mee ingestemd hebt. Plus je hebt het niet gehouden bij één persoon, maar je hebt het met meerdere personen gedaan. (vrouw, 18)

Naast ouders konden er ook gevoelens van schaamte voorkomen naar andere personen. Bijvoorbeeld naar het eigen kind toe:

Nee, ik heb erover, toen ik die baby kreeg dacht ik gewoon van, dat kan ik gewoon niet meer doen. Kijk, als je kind bent word je toch volwassener, je moet toch een kind opvoeden en ik kan niet later als dat kind groot is gaan zeggen van, ik deed dingen en ik kreeg soms geld om jou pampers te geven, dus vandaar dat ik er gewoon mee gekapt ben. Ik zou ook niet willen horen van mijn moeder van, dit of dat toen ik klein was, dus vandaar dat ik gewoon dacht, ik wil dit niet meer en ik heb er ook heel vaak met mijn vriendin erover gesproken. (vrouw, 18)

Of ten opzichte van vrienden:

Interviewer: Waarom wil je dat eigenlijk niet vertellen aan je vrienden bijvoorbeeld?

Een gevoel van schaamte. Ik wil niet dat ze zo over mij denken, want ze hebben toch een ander beeld van mij, en dat beeld creëer ik ook. ... Ik ben gewoon student, ik haal al mijn vakken, ik heb een bijbaantje. En nu ben ik afgestudeerd, geld is geen probleem,

en ik geef veel geld uit ook. Ik praat ook helemaal niet over geld, en over hoe weinig ik heb, of hoeveel ik heb. ...En als ik dan opeens begin van ja, ik heb het gedaan voor geld, dan zullen ze heel andere dingen over me denken, denk ik. En dat wil ik niet. (man, 24)

Ook naar een (toekomstige) partner konden gevoelens van schaamte spelen.

Ja. Ik heb zoiets van, eh, nou, er is iemand in mijn leven waar ik al een paar jaar echt heel gek op ben. En dan heb ik zoiets van, het is wel vervelend dat ik niet 100% eerlijk tegen hem zou kunnen zijn. Tenminste, niet dat ik zou liegen, maar ik bedoel, het is toch iets wat je bewust achterhoudt. En dat is gewoon, dat is wel vervelend. ...En dan heb ik zoiets van, ja, het is wel, als hij daar ooit op een andere manier achterkomt, dan is het nogal nadelig. (vrouw, 17)

Terugblikkend zagen veel respondenten de tijd dat ze ruilseks hadden dan ook als onderdeel van een bijzondere periode in hun leven: een tijd dat ze extreem ongeremd of in de war waren (in alle gevallen ergens in de puberteit). Nu zouden ze er niet meer zomaar aan beginnen, het hoorde echt bij een bepaald moment van hun leven.

Ja, het was echt een hele gekke periode in mijn leven. Het was echt een combinatie van superjong zijn, en nu achteraf heb ik zoiets van dat ik soms best wel veel risico's heb genomen. Het kon heel makkelijk uit de hand lopen eigenlijk. Maar ik heb het geluk gehad dat op de een of andere manier ik toch wel altijd wist waar ik mee bezig was, en dat ik toch wel goed ben terechtgekomen. (vrouw, 18)

Toen zat ik gewoon in een andere fase. Oké, ja, lekker gewoon een beetje lol hebben en zo. En als ik er wat voor krijg, ja, prima. Zo was het een beetje. ... Ja, ik denk ook door alles wat ik heb meegemaakt, en dat ik het gewoon, dat ik gewoon een beetje plezier wilde hebben, en gewoon zeg maar, niet de lasten en wel de lusten, of zo. ... Ja, het maakte me niet uit, het maakte niet zoveel indruk. (vrouw, 24)

Voor de meeste respondenten was ruilseks dus iets ongewoons, meestal in negatieve zin. Een enkele keer was er wel sprake van opvallende berusting, alsof ze ruilseks wel negatief beleefden maar het ook als een onvermijdelijk *fact of life* zagen. Bijvoorbeeld de twee jonge meisjes die onder bedreiging door een groep jongens gedwongen werden tot seks met hen en anderen: de meisjes gaven wel aan dat ze de situatie niet vonden kloppen, maar op een opvallend berustende en ingehouden manier, zeker gezien de ernst van het misbruik en het geweld waar het mee gepaard ging:

In een tussenstop ga je er meer aan denken en dan vind je gewoon, het kan niet, het kan gewoon niet. ... Gewoon, het is niet normaal, het is niet menselijk. ... Je voelt het gewoon, je voelt gewoon dat er iets niet klopt waar je mee bezig bent. Aan de ene kant, ik vind mezelf ook dom en die jongens zijn gewoon sukkel. (vrouw, 15)

Dit was een opvallend voorbeeld, maar ook bij respondenten die wel heel ondubbelzinnig hun negatieve gevoelens over ruilseks uitten kwam het regelmatig voor dat ruilseks niet het grootste probleem in hun leven was. Dat is niet verbazingwekkend gezien de ernst van de familieproblematiek en andere problemen waar ze mee te maken hadden. Het is dus belangrijk om in het oog te houden dat de jongeren die zich in het interview negatief uitlieten over hun ruilsekservaringen daarnaast vaak nog veel langer uitweidden over hun geldzorgen of het verstoorde contact met hun ouders. Een negatieve beleving van ruilseks wil niet zeggen dat ruilseks ook automatisch de problematiek is waar de respondenten het meeste last van hadden. Dit was vooral het geval bij de respondenten

van de eerste interviews uit 2006: ruilseks was bij hen vaak maar één van een hele serie problemen.

Ten slotte is het interessant om op te merken dat onveilige seks, soa's en ongewenste zwangerschap nauwelijks genoemd werden als negatieve aspecten/gevolgen van ruilseks. Veilige seks was de norm, ook bij ruilsekscontacten; zelfs in misbruiksituaties was de seks over het algemeen veilig, evenals bij respondenten uit de categorie 'prostitutie'. Het is dus niet zo dat de zwaardere categorieën van ruilseks ook op het gebied van anticonceptiegebruik altijd het meest zorgelijk waren.

Ik heb het wel altijd veilig gedaan. Ik had wel altijd condooms op zak, et cetera. En ik heb nooit eigenlijk meegemaakt dat een jongen zei van, nee, liever niet. Plus het feit dat ik gewoon niet drink en rook, en aan joints doe, zorg ik er wel altijd voor dat ik helder ben, dat ik weet wat ik doe. Dus dan kan het eigenlijk niet mis gaan. Ik ben wel heel erg bang voor ziektes, dus daar ben ik altijd goed op voorbereid. (vrouw, 18)

Ik had toen gezegd, zonder condoom doe ik het niet. Ik neem het risico niet om een ziekte op te lopen waar ik mijn hele leven aan vast ga zitten, aan een ziekte. (vrouw, 14)

Heb ik ook altijd bij me. Ik hoef geen gatencondooms van geen enkele jongen of iets, gewoon mijn eigen condooms. (vrouw, 24)

Bij een enkele respondent uit de categorie 'prostitutie' kwam het wel voor dat ze geen anticonceptie gebruikten omdat hun partners/klanten dat niet wilden:

Interviewer: Tref je voorzorgsmaatregelen als je met ze vrijt?

Nee.

Interviewer: Geen condooms?

Nou ja, heel af en toe, maar eigenlijk niet.

Interviewer: Waarom niet?

Ze willen het niet.

Interviewer: En waarom willen ze het niet?

Vinden ze niet lekker. ...

Interviewer: Waarbij het er nog het meest omgaat dat je jezelf in gevaar brengt. Die mannen brengen zichzelf in gevaar en elkaar in gevaar, maar heb je, is dat vanaf het begin geweest?

Nee, dat is niet vanaf het begin geweest.

Interviewer: Wanneer is dat ongeveer begonnen dat je het zonder condoom moest doen of deed?...

Bij de ene was het toen zeg maar na een maand, anderhalve maand. ... Ja en bij die Afrikaanse man was het eigenlijk al na twee weken.

Interviewer: En heb jij gezegd, heb jij daar wat over gezegd toen zij dat zeiden?

Ja, maar hij had me toen een dagje, hij zei dat we samen naar de GGD zouden gaan, dat hebben we dus ook gedaan.

Interviewer: Wie zei dat?

Die oudere man. Ik had zo iets van, dan zit ik wel goed.

Interviewer: Weet je of hij of zij misschien met andere mensen nog seks hebben?

Ja, die oudere man heeft een vrouw en die andere, ja, het zal wel. (vrouw, 17)

Er waren klanten die het [onveilig] wilden doen en daarom zeg ik, een aantal keer heb ik het gedaan, maar dat was echt op hele jonge leeftijd, maar toen ik ook echt begon te beseffen wat er allemaal mis kon gaan, ik vind dat er nu nog steeds, er is nu wel veel

veranderd over de informatie die beschikbaar is over soa's en al die dingen, maar het kan nog steeds veel meer vind ik, maar ik heb er wel altijd geprobeerd om zeg maar veilig te doen en gelukkig ... waren er daarentegen ook klanten die het onveilig wilden doen, maar over het algemeen heb ik het wel veilig gedaan. Wanneer ik het niet deed was echt per ongeluk of omdat ik echt gewoon geen andere keuze heb. ... Nu is het wel veilig, nu weet ik wel beter. (man, 20)

Wat ook wel genoemd werd, bij respondenten uit alle categorieën, was dat ze meestal anticonceptie hadden gebruikt op een enkele keer na:

Interviewer: En is het altijd veilig geweest?

Eén keer, nee, twee keer niet.

Interviewer: Met wie was dat?

Dat was met die één keer. En met die eerste ook één keer.

Interviewer: En wat heb je toen gedaan?

Toen had ik meteen een zwangerschapstest. Ik wilde toen een morning afterpil kopen. Maar dat scheen heel erg slecht te zijn. En ik dacht, ach, dat overkomt mij toch niet denk ik. Dat kon ook alleen maar de ochtend daarna. Ik had er niet de mogelijkheid voor en zo. En ik was, het was niet zo dat ik heel erg bang was, maar ik dacht wel shit, het kan wel. (vrouw, 18)

Ik heb het één keer niet veilig gedaan en daar is een kind van gekomen. (man, 21)

6.2 Is het prostitutie?

Een vaak terugkerend element in de interviews was de vergelijking tussen wat de jongeren zelf meegemaakt hadden en prostitutie. De meeste respondenten hadden niet het idee dat wat zij gedaan hadden viel onder prostitutie en wezen die vergelijking resoluut af. Opvallend was dat de meeste respondenten die vormen van ruilseks hadden die in dit onderzoek als 'prostitutie' zijn gecategoriseerd absoluut niet het woord prostitutie wilden gebruiken als het ging om hun eigen situatie. Dat wil zeggen dat zij zichzelf niet als prostitué(e) benoemden, zelfs al leefden zij (bijna) uitsluitend van geld dat zij met seksuele handelingen verdienden. Ook veel jongeren die andere vormen van ruilseks hadden wilden daarvoor niet de term prostitutie gebruiken.

Ten eerste was prostituee (en natuurlijk al helemaal het woord hoer) een term met negatieve associaties, een woord dat jongeren niet graag op zichzelf betrokken.

Interviewer: Maar noemde je het zelf ook prostitutie toen al?

Nee, ik heb het eigenlijk nooit echt een woord gegeven. ... Ik weet dat het allemaal gewoon verband ermee had, maar ik denk dat ik het gewoon niet zo zou willen zien.

Interviewer: Je geeft het helemaal geen naam.

Nee.

Interviewer: Het is gewoon iets.

Ja, mijn ding. Ik heb het nooit een naam gegeven, nee. (vrouw, 23)

Interviewer: En als iemand tegen je zegt dat je aan prostitutie doet, wat vind je daarvan?

Dat het vies klinkt in mijn oren. Ik vind het heel vies klinken in mijn oren, prostitutie, je bent een hoer. Vervelend. Je loopt over straat en ... je voelt je al gelijk aangesproken, o, ik ben het, ik ben een hoer dus. Het is echt geen lekker gevoel. (vrouw, 16)

Verder klonk prostituee als een vaste identiteit, terwijl de jongeren wilden benadrukken dat het verkopen van seks simpelweg iets was wat ze op dit moment deden om aan geld te komen. Prostitutie was niet hun identiteit maar een tijdelijk noodzakelijke praktische activiteit.

Interviewer: Dus daarom geef je het die naam niet.

Ik heb er geen naam voor, ik doe gewoon mijn ding wat ik moet doen, ik maak geld op mijn manier. Ik ga mijn geld maken. Als iemand me vraagt, wat ga je doen, ja ik ga even geld maken. Hoe ga je geld maken? Maak je niet druk hoe ik geld ga maken. Niemand hoeft te weten waarmee ik bezig ben. Het is mijn ding, ik doe wat ik moet doen om mijn dingen te kopen. (vrouw, 16)

Het is wat ik doe en het woordje daarvoor is hoer, maar ik vind mezelf geen hoer.

Interviewer: Waarom niet?

Omdat ik het gewoon, ik heb een doel voor ogen, ik wil naar school gaan als het zover is dat ik zeg maar mijn studieschuld heb afbetaald. Ik wil gewoon mijn eigen stekkie, niet dat ik weer in onderhuur moet, want 400 euro is echt niet niks om te betalen en 800 euro samen is heel veel, is echt veel. Maar ja, ik probeer het nog echt wel vol te houden zodat wanneer ik aan een nieuwe start begin dat ik ook gewoon er 100% voor kan gaan, niet dat ik nog even denk van, hoe moet ik dat betalen, want met het geld dat ik verdien red ik het niet of, hoe ga ik dit doen, want ik red het niet. (vrouw, 20)

Bovendien werd de term prostitutie/prostituee vrijwel uitsluitend geassocieerd met raamprostitutie, waarbij de jongeren specifieke associaties hadden die niet van toepassing waren op hun eigen situatie. Zo werd genoemd dat raamprostituees zichtbaar voor iedereen waren, anders dan de ruilseks van de jongeren die zich in de privésfeer afspeelde en geheim kon worden gehouden als dat nodig was. Juist de jongeren uit ons onderzoek die in de groep 'prostitutie' vielen, en dus afhankelijk waren van seks voor hun inkomsten, beschreven prostitutie (d.w.z. raamprostitutie) als iets schandelijks en vernederends wat zij zelf nooit zouden doen.

Ik zie er niets verkeerd aan, ik sta niet achter de ramen, dat is wat ik nooit zal doen. Ze hebben het me zo vaak gevraagd, maar dat is iets wat ik nooit zou doen. Het is niet dat ik hoge klasse heb of zo, maar ik ga liever bij de mensen thuis, privé of ze komen bij mij of we gaan in een hotel. Dat is anders dan wanneer je achter de ramen staat in je lingerie. Mannetjes komen voorbij, hooligans komen voorbij, vieze mannen, gebraakt in een steegje en die komen bij jou. Het klinkt misschien raar, maar het is ook raar. (vrouw, 24)

Interviewer: Maar als je het zou vergelijken met uh, ja, ik ken ook vrouwen die het doen of in de prostitutie zitten en werk doen, denk je dat wat jij doet dat het hetzelfde is als wat die vrouwen doen?

Nee, ik vind van niet.

Interviewer: Maar wat is het verschil volgens jou?

Die anderen gaan gewoon achter de glazen of zo of bellen of mannen komen langs in hun huis of zo. Ik vind het anders hoor. ...

Interviewer: ... Vind je dat iets wat, vind je het heel erg, die vrouwen die dat doen?

Ja, iedereen loopt langs. ... Ja, maar stel je voor, eigenlijk daar zitten en daar komen vrienden van me, dat is toch schande. Ik ga daar echt niet aan beginnen. (vrouw, 15)

Een respondent gaf aan dat prostituees de hele tijd seks moesten hebben met allerlei verschillende klanten, terwijl zijzelf selectiever kon zijn of ze het deed en met wie (in haar geval een beperkt aantal vaste partners).

Ik vind dit anders [dan prostitutie].

Interviewer: Wat is anders in jouw gevoel?

Ja, het is wel bijna hetzelfde, maar dan doe je het echt met heel veel mannen per dag.

Ik doe het niet echt met zoveel mannen per dag.

Interviewer: Dus in jouw gevoel is dit anders. Kan je daar wat meer dingen vertellen, wat maakt het voor jou anders?

Ja, ik weet niet hoe ik het moet uitleggen, maar ik doe, ja, ik doe het wel vaak, maar niet echt zo vaak hoe hun het doen en hun krijgen ook meer geld, dus hun, zeg maar wat die mannen vragen zetten hun nog meer geld erop, dus ze willen seks en ze willen zeg maar het hele pakket, vraag maar bijvoorbeeld 100 euro of 200 euro en ik moest niet alles doen, ik deed het zoals ik het wou.

Interviewer: Je hebt het gevoel van, ik had het zelf in de hand, ik bepaalde zelf met wie en wanneer en wanneer ik geld nodig had, dan deed ik het?

Ja, wanneer ik geld nodig had deed ik het meestal. Als ik genoeg had, dan ging ik spullen voor mijn dochter kopen en als ik weer nodig had, ...weer. (vrouw, 17)

Een vergelijkbaar verschil werd aangegeven door een andere respondent: hij had echt een intensief persoonlijk contact met de paar vrouwen met wie hij seks had in ruil voor een beloning, in tegenstelling tot raamprostituees die snel een groot aantal mannen afwerkten.

Interviewer: Maar als je iemand een prostituee noemt of een hoer in dit land, dan ben je niet bepaald vleiend.

Die staat achter de raam, dat is andere koek.

Interviewer: Ja, wat is het verschil dan?

Die vrouwen achter de ramen, ze hebben seks, de deur gaat open, ze hebben seks, een kwartiertje, die man doet zo tak tak, klaar. Dan komt er nog een man, tak tak, weg. Dat is anders. Ik ga niet snel tien minuten, kwartiertje, ik geef je echte love, ik geef je echte liefde. Ik geef je gewoon een pakkerd om het maar zo te noemen. Ik blijf nog met je, we doen nog leuke dingen, we kijken tv, we gaan kletsen, noem maar op. Bij mij is het niet, seks, geld, weg, seks, schoenen, weg. Ik blijf altijd kletsen over andere dingen, chillen, bioscoopje, uit eten, noem maar op. Dat is het verschil. (man, 21)

Voor één respondent was het krijgen van geschenken in plaats van geld een essentieel verschil:

Ik kreeg geen geld, dan zou ik me heel erg hoerig voelen. Ik kreeg wel cadeautjes, schoenen, lingerie en al dat soort dingen. (vrouw, 24)

Bij al deze punten kan natuurlijk worden aangemerkt dat de jongeren misschien niet een helemaal juist beeld hebben van prostituees. Ook voor prostituees kan gelden dat ze selectief zijn qua klanten, dat ze het niet als een identiteit beschouwen maar als tijdelijk werk zien, dat ze niet achter de ramen staan of dat ze een persoonlijke band opbouwen met klanten. Deze uitspraken zijn dan ook geen objectieve analyse van feitelijke verschillen tussen ruilseks en prostitutie, maar geven aan hoe in de beleving van jongeren het gaat om twee verschillende verschijnselen. Prostitutie is daarbij vooral een fenomeen om zich tegen af te zetten; het is belangrijk voor hen dat ze - wat ze ook doen - nog altijd geen prostituee zijn.

Er waren echter ook respondenten die vonden dat ze wél (in zekere zin) met prostitutie bezig waren. Deze respondenten gebruikten wel woorden als prostitutie om hun activiteiten te omschrijven. Een enkele keer hadden er niet zo'n moeite mee om zich te identificeren als prostituee en te zeggen dat wat ze deden een vorm van prostitutie was.

Ik heb ook vriendinnen die ook prostitueren en toen, ja, ben ik ook gaan kijken of het iets voor mij was en het was toch snel geld verdienen en dat kwam mij het beste uit.
(vrouw, 23)

... iedereen ziet het als, dan is hij een prostitué, in mijn geval dan een escort, maar op je 15e, 16e heb je daar geen moeite mee, dan bekijk je het ook niet zo. Het is zoals ik al zei, de mensen met wie je het doet, dat zijn de mensen die het weten, dus die zullen niet zo snel een negatief woord gebruiken als prostitué, maar wanneer je 17 bent, komen er dus meer zaken aan te pas en dat is dus dat je eigenlijk, je gaat een identiteit creëren en dan ga je ook beseffen waar je eigenlijk mee bezig bent. Dat is wanneer je dan weet, nou ja, ik ben dus eigenlijk een prostitué. (man, 20)

Bij de meeste respondenten was het idee dat ze wél met prostitutie bezig waren deel van hun negatieve beleving. Tijdens de ruilseks konden twijfels opkomen: ben ik nu prostituee?

... maar als je dan weer, als je zeg maar klaar bent, dan denk je wel, ik doe dit eigenlijk omdat hij me heeft meegenomen naar Parijs, en dat hij dingen voor mij heeft gekocht. Eigenlijk best wel raar. Ik voelde me eigenlijk best wel vies ook. Ik dacht, dat is gewoon vergelijkbaar met een hoer, want die doet dat ook. ... Die krijgt er ook geld voor. Maar toen zei hij van nee, dan ben jij niet, en dat is echt haar werk. En jij doet het gewoon omdat je nog student bent. (vrouw, 18)

Ik had nog steeds een beetje een vies gevoel naar sletten en hoeren en zo. Terwijl als je er nuchter over nadenkt, dan denk ik van je komt wel heel dicht bij ze in de buurt, of je bent het misschien zelfs wel. (vrouw, 18)

Het besef 'zelf ook zo te zijn' was vaak pijnlijk en deel van het gevoel te willen stoppen met ruilseks:

Je ziet meisjes van 18 bij de Zeedijk staan en dan denk je ook van, het is niet goed wat je doet, maar die doen het ook om geld te verdienen, hun hebben hun geld ook nodig en dan ken ik mensen die daar staan en dan doet het me gewoon pijn, omdat het een soort vriendinnen van me zijn en dan doet het gewoon pijn hoe je ze ziet. Vooral nu het is gestopt, dan denk je er gewoon aan. Dat je ze gewoon zo ziet staan en dan denk je gewoon van, eigenlijk ben ik ook zo, maar dan sta ik er niet, dan zien ze me niet staan.
(vrouw, 14)

En ja, je komt thuis, en natuurlijk het eerste wat je doet is douchen, want je voelt je toch wel van, hé. En dan denk je van, oké, goed geld verdiend, wat zal ik er mee doen. En dan probeer je het te blokkeren, maar dan, je denkt er wel aan. Van, wat heb ik gedaan. Het voelde niet goed, je hebt het voor geld gedaan. Het klinkt al heel vreemd, van, je doet het voor geld, je bent gewoon een hoer. Dus het voelde niet goed. Dus daarom ben ik er ook mee gestopt.
(man, 24)

6.3 Positieve belevingen

Ook al werden voornamelijk negatieve ervaringen genoemd, toch zaten er voor de jongeren ook positieve kanten aan ruilseks. Zo werd ruilseks vaak beschreven als een relatief makkelijke manier van geld verdienen. Er waren op zich andere opties om aan geld te komen, maar een 'gewoon' bijbaantje leverde weinig op en was hard werk. Ruilseks duurde kort, het was makkelijk in te plannen naast school of andere verplichtingen en leverde in korte tijd veel op.

Interviewer: Dat zou ik nog zeggen, op je 15e kan je vakken vullen.

Respondent 1: Maar ja, dan werkte je voor een uur misschien voor drie gulden, vier gulden en dat is echt niet veel voor een 15-jarige en helemaal niet in deze tijd. (man, 22)

Respondent 2: Tenzij je thuis nog wel een bijdrage krijgt. Maar als je het zelf allemaal zelf moet doen, dan is het niets (man, 20).

Respondent 1: Dan moet je het ook nog weten te combineren met school.

Respondent 2: Tenzij je ook bekend raakt met het feit of dat je makkelijk geld kan maken op die manier, want één ding is dat je weet dat mensen het doen en het andere is dat je ook beseft dat jij het kan doen, dat je het ook doet en dat je ook ziet dat het makkelijk geld is, dan is de stap makkelijker om het toch te nemen, want je kan kiezen of je kan iets met drugs gaan doen of je kan dat gaan doen om makkelijk aan geld te komen.

Ik ga het liever bij haar halen, dan dat ik iets anders doe. Het gaat zo makkelijk dat ik het gewoon zomaar krijg. ... Voor een baan moet je wel veel doen en veel werken en zo. Dat heb ik ook vaker meegemaakt voordat ik dat ene meisje tegenkwam, dus ik denk dat ik toch niet die hulp zou aannemen. Ik zou toch gewoon bij haar zijn om geld te krijgen. (man, 17)

Vooraf bij de jongeren uit de eerste groep interviews, die vaak laagopgeleid waren en geen of slecht betaald werk hadden, werd seks genoemd als een gangbare optie voor mensen in hun omgeving die snel geld nodig hadden. Bij deze groep kwam de visie op ruilseks als een 'makkelijke' manier van geld verdienen het meeste voor.

Nee, natuurlijk weet je wel van, als je eventjes gaat seksen dat je snel geld krijgt, dat weet je. ... Je weet het uit de omgeving. Je weet gewoon van, je kan seksen voor geld. (vrouw, 16)

... maar daar word je op een gegeven ogenblik in principe door gedwongen om of iets in het criminele circuit te gaan doen of een overval te gaan plegen of dan in de prostitutie te gaan, want dat zijn de enige drie opties waar je dan toch nog wat mee kan verdienen. ... Onder onze mensen, onder die kringen waar wij ons verkeren zijn dat de enige keuzes dan die je hebt op dat moment, waardoor het op een gegeven ogenblik gewoon normaal is, of je zit in het criminele circuit of je pleegt overvallen of je hebt seks voor geld of je pleegt fraude, dat zijn de vier dingen. (man, 23)

Een ander positief aspect dat genoemd werd was het krijgen van het geld of de beloning die ze wilden. Dat kon een goed gevoel geven, zelfs als de seks zelf niet erg plezierig was geweest:

Nu kijk ik er puur zakelijk op terug. ... Kijk, wat heb ik er voor gehad? Hoeveel geld, laptop, en alles opgeteld. En hoe vaak heb ik het met hem gedaan. En dan vind ik het een goede deal. Heel zakelijk kijk ik er tegenaan. (man, 24)

Ja, ik wist, op dat moment gaf het me eigenlijk wel een kick, achteraf als ik het dan uiteindelijk had wat ik wilde, maar op dat moment zelf dat ik er mee bezig was had ik wel zoiets van, ja, het voelde wel een beetje vies aan, niet echt dat ik dacht van, oké, dit is fijn.. ... Maar als ik achteraf dan kreeg wat ik wilde, dus waar ik het eigenlijk voor deed, dan gaf het me wel een kick. Van hé, ik heb dit toch wel mooi bereikt. (vrouw, 18)

Sommige jongeren vonden de partner met wie ze ruilseks hadden seksueel aantrekkelijk:

Interviewer: Maar was je ook bewust van dat je dacht, nou, dat is een jongen met geld, oké, ik heb geen onderdak nodig, maar op zich, nieuwe kleren zou leuk zijn.

Ik denk dat het de combinatie was. Dat ik toch wel dacht van, hé, aan hem heb ik wat, plus dat ik dacht van hé, plus aan jou heb ik wat, plus ik vind je nog heel erg leuk, dat ook nog eens. Dus ging het wel goed. ... Ja, ik vond hem wel lekker. ... Jawel, ik vond het wel een leuk type, zeker. (vrouw, 18)

Ja, zeker, hij was ook zeker aantrekkelijk, anders had ik het echt niet kunnen doen. Als het echt een lelijke jongen was, dan had ik het echt niet kunnen doen, daar zou ik echt bij braken denk ik hoor, dat meen ik serieus. ... Het was geen lelijke man. Anders zou ik het denk ik ook niet kunnen, maar het was niet echt, het was een man van 38, ik zou niet op hem kunnen vallen. ... Hij zag er gewoon goed uit, hij was aardig, hij was grappig, ja, het was gewoon een knappe man, dat wel. (vrouw, 18)

En al werd dat niet vaak genoemd, het kon ook zijn dat de seks echt prettig en opwindend was:

Maar aan de andere kant, omdat in mijn vriendengroep was het gewoon normaal om met jongens naar bed te gaan, en gewoon lekker seks te hebben en zo. Dus het was ook wel een soort van experimenteren met seks, waardoor je je weer bevrijd voelt als vrouw zijnde, vrouwen kunnen ook gewoon seks hebben en er lekker tegenaan gaan, niet alleen mannen hoeven dat te doen. Dus voor mij was het wel een soort van feministisch gedoe, weet je. Van, ik heb ook de macht, ik kan ook bepalen wanneer ik met iemand naar bed ga, of dat ik drie, vier partners heb, dat mag ik zelf weten. Dat was het een beetje. (vrouw, 24)

Opvallend was dat de heteromannen onder de respondenten alledrie een heel positieve beleving hadden van ruilseks, waarbij nauwelijks negatieve aspecten genoemd werden.

Die kick die je breekt gewoon. Hoe moet ik het zeggen? Toch elke keer weer een andere, plus je krijgt er nog iets leuks voor terug in principe. Ik zie het gewoon als een kickbreker, je doet iets en het is leuk en je ziet dat hun genieten, ja, dan. Sowieso, je bent jong op die leeftijd en het is ook iets nieuws dan voor je. Alles wat nieuw is is leuk en dat doe je vaker, op het moment dat je iets door hebt, dan ga je dat vaker doen. (man, 23)

Ik zie het zo weet je, ik ga het nog een keer zeggen, niemand belooft me dat ik morgen nog leef, ik geniet nog van mijn leven zolang ik nog kan leven. Ja toch? Misschien ben ik volgende week dood, ik heb niet genoten van mijn leven, niets. Dan kan ik net zo goed die ...lekker nog genieten voordat ik ga. ... Op een dag houdt het op. Op een dag houdt het toch wel op, ik ben nog jong. Hoe ouder ik word hoe meer het ophoudt. Ik denk als ik 40 ben, ja, oké, misschien zie ik dan wel mijn schatjes nog, maar ik denk niet dat het als nu meer zal zijn. (man, 21)

7 Conclusies en aanbevelingen

In dit onderzoek zijn 30 jongeren geïnterviewd over hun ervaringen met ruilseks. Er is nagegaan welke vormen van ruilseks zijn te onderscheiden, hoe deze jongeren ruilseks beleven en welke persoonlijke achtergronden een rol spelen bij het aangaan van seksuele contacten tegen geld of een andere beloning. Het betrof hier een kwalitatief onderzoek onder een betrekkelijk kleine groep. Het ging er dus niet om vast te stellen hoeveel jongeren aan ruilseks doen. Uit het literatuuroverzicht bleek echter dat ruilseks onder de totale groep jongeren niet zo vaak voorkomt. In zowel Nederlands als internationaal onderzoek worden percentages gevonden van rond de 1 à 2%. Als het gaat om jongeren die al seksueel actief zijn, variëren de cijfers rond de 3 à 4% met een enkele uitschieter naar 11%.

7.1 Conclusies

Nuancering breezerseks

In de media is regelmatig gewag gemaakt van 'breezerseks': de teneur was dat jongeren 'het' al doen in ruil voor een drankje of andere kleinigheid, en daar ook geen probleem in zien. Dat beeld kunnen we met dit onderzoek nuanceren. Seks voor een beloning komt voor onder jongeren, maar het is niet vanzelfsprekend. Het heeft behoorlijk veel moeite gekost om voor dit onderzoek jongeren te vinden die wel eens ruilseks hadden gehad. De jongeren die wij interviewden kenden soms nog enkele andere jongeren die seks voor een beloning hadden, maar het was zeker niet gebruikelijk onder leeftijdsgenoten. De meesten wilden hun ervaringen met ruilseks ook niet bespreken met leeftijdsgenoten, omdat ze zich schaamden en geen slechte reputatie wilden krijgen. Het is dus niet zo dat er een hele generatie Nederlandse jongeren is voor wie seks voor geld of cadeautjes de normaalste zaak van de wereld is.

Globaal vier vormen van ruilseks

Op basis van de ervaringen van de geïnterviewde jongeren zijn we gekomen tot een indeling in vier vormen van ruilseks. Daarbij hebben we vooral gelet op de rol die de beloning speelt in de beleving van de jongeren:

1. Instrumentele seks

Bij deze vorm van ruilseks staat de beloning centraal in de beleving van de jongere. Seks is een middel om een concreet doel te verkrijgen. Het kan gaan om geld, maar ook om dure spullen of om voedsel of onderdak. Voor de jongeren is dit echter niet de enige of belangrijkste bron van inkomsten; zij hebben werk of wonen bij hun ouders, en zien ruilseks meer als een middel om op incidentele basis geld of zaken te krijgen waar ze anders meer moeite voor zouden moeten doen. Plezier in seks of de aantrekkelijkheid van de partner spelen geen rol of zijn van secundair belang.

2. Thrillseeking

Hierbij gaat het vooral om het spannende van de situatie. De beloning is mooi meegenomen, maar er spelen ook andere redenen mee: de partner is aantrekkelijk, of de hele situatie van afspreken met een onbekende om betaalde seks te hebben is opwindend. Naast de beloning zelf zijn er dus ook andere motivaties. De jongeren houden de regie in eigen hand. Het blijft bij één of een paar keer. Als ze er geen zin meer in hebben, gaan ze niet meer in op verzoeken of gaan niet meer actief op zoek. Wel zijn de jongeren in ons onderzoek zich ervan bewust dat ze 'geluk hebben gehad': hun ervaringen hadden ook slecht kunnen aflopen.

3. Misbruik/dwang

Bij deze situaties is er sprake van (ernstige) dwang. Iemand zet een jongere onder druk om seks te hebben en geeft daar achteraf wat voor. De jongeren hebben zelf geen zin in seks, en er is van tevoren geen afspraak gemaakt over het ruilen van seks voor een beloning. De beloning rechtvaardigt op geen enkele manier het feit dat zij tegen hun zin gedwongen zijn tot seks. En ook zonder beloning zouden zij waarschijnlijk toch ertoe gedwongen zijn. Hier fungeert de 'beloning' vooral als rechtvaardiging voor het gedrag van de dader.

4. Prostitutie

In deze situaties is seks in ruil voor een beloning (meestal geld) de belangrijkste of enige bron van inkomsten voor een jongere. De frequentie van seksuele contacten is hoog, meestal meerdere keren per maand. Bij deze categorie is het verschil tussen ruilseks en prostitutie moeilijk vast te stellen. In bijna alle gevallen gaat het in ieder geval niet om legale prostitutie in een bordeel met vergunning. Degene die zich prostitueert is minderjarig (of was dat toen hij of zij ermee begon) en werkt thuis of bij klanten.

Achtergronden van de jongeren

Er is geen sprake van een specifieke groep of subcultuur. Ruilseks komt voor onder jongeren met verschillende achtergronden qua etniciteit, geslacht, opleidingsniveau en seksuele voorkeur. Wel is duidelijk dat de vormen 'misbruik/dwang' en 'prostitutie' vooral voorkomen bij jongeren die laagopgeleid zijn en geen of nauwelijks andere bronnen van inkomsten hebben. De overige twee vormen, 'instrumentele seks' en 'thrillseeking', komen meer voor bij iets hoger opgeleide jongeren die vaak een andere bron van inkomsten hebben of nog bij hun ouders wonen. Zij komen minder snel terecht in situaties van dwang en afhankelijkheid.

Bijna alle jongeren in ons onderzoek hadden problemen met zichzelf of binnen hun gezin. Psychische en gezinsproblemen lijken dan ook de voornaamste risicofactoren te zijn. Dit komt overeen met bevindingen uit de literatuur. De meeste jongeren zeiden dat ze niet goed in hun vel zaten in de periode dat ze ruilseks hadden. Veel van hen hadden depressieve klachten of andere psychische problematiek. Vaak waren er problemen tussen hen en hun ouders of broers en zussen. Het ging om problemen in verschillende gradaties van ernst: het kon uiteenlopen van ruzies, spanningen of afwezige ouders tot situaties van ernstig lichamelijk geweld of seksueel misbruik. Het feit dat er bij de jongeren van ons onderzoek steeds sprake was van persoonlijke problematiek suggereert dat ruilseks niet zonder meer voorkomt onder Nederlandse jongeren van om het even welke achtergrond. Nog afgezien van de vraag of de ruilseks zelf een probleem vormt, is duidelijk dat het doen aan ruilseks vaak voorkomt in combinatie met problemen.

Beleving van ruilseks

De jongeren hebben gemengde gevoelens over hun ervaringen met ruilseks, waarbij de negatieve gevoelens domineren. De meesten hebben achteraf spijt en gevoelens van schaamte. Ze hadden een verkeerde inschatting gemaakt: het leek handig, makkelijk of spannend maar het viel erg tegen.

Een belangrijke reden voor hun negatieve gevoelens is dat het in de meeste gevallen niet gaat om prettige seks. Gemotiveerd door de beloning hebben de jongeren bijvoorbeeld seks met partners die ze eigenlijk helemaal niet aantrekkelijk vinden, of verrichten ze seksuele handelingen die ze anders liever niet zouden doen. Seks hebben voor een beloning is dus in de meeste gevallen wezenlijk anders dan seks hebben omdat

je zin hebt in seks en omdat je de sekspartner aantrekkelijk vindt. De onprettige seksuele ervaringen zijn voor de jongeren geen kleinigheid waar ze makkelijk overheen stappen; meestal denken ze er later met spijt of schaamte aan terug.

Bij de gevoelens van schaamte speelde ook mee dat de jongeren zich ervan bewust waren dat wat ze deden dicht in de buurt kwam van prostitutie. Prostituee/hoer is een begrip met sterke negatieve associaties en voor de meeste jongeren voelde het heel vervelend om 'zelf ook zo te zijn'. Opvallend was dat juist de jongeren die min of meer leefden van seks voor geld (de vorm die wij hier als 'prostitutie' benoemen) sterk benadrukten dat zij geen prostitué(e)s waren. Naast het stigma van de term prostituee kwam dat doordat zij bij prostitutie specifieke associaties hadden: voor iedereen zichtbaar achter het raam zitten, alle klanten moeten aannemen om het even wie. De meeste jongeren die leefden van ruilseks hadden een paar vaste klanten bij wie ze thuis afspraken en met wie ze een bepaalde band hadden opgebouwd. Dat beschouwden zij als iets anders dan prostitutie.

Ervaringen van jongeren en opvattingen van professionals

Een van de doelen van de conferentie die in 2006 werd gehouden onder professionals was om de uitkomsten van de conferentie te vergelijken met de uitkomsten van het onderhavige onderzoek: wijken de verklaringen van de jongeren af van die van de hulpverleners? Dit is van belang, omdat de hulpverleners op basis van hun eigen ervaringen en verklaringsmodellen het hulpaanbod bepalen. Uit zowel dit onderzoek als uit de conferentie komt naar voren dat een problematische gezinssituatie een rol speelt. Voor sommige jongeren gold ook dat het geld of de beloning een zekere noodzaak had; in de conferentie werd aangegeven dat een gering maatschappelijk perspectief prostitutie aantrekkelijk maakt. Of de eerste seksuele ervaring gewelddadig was, zoals aangegeven door de hulpverleners, is uit dit onderzoek niet duidelijk geworden. Wel hadden de meeste jongeren al op relatief jonge leeftijd hun eerste seksuele ervaringen, meerderen al op hun 12e. Ook een negatief zelfbeeld is aannemelijk, hoewel dit ook een *gevolg* kan zijn van de ruilsekservaringen: maar weinig jongeren hadden de ruilseks als positief beleefd, ze voelden zich vies en schaamden zich na afloop. Druk van de peergroep, zoals door de hulpverleners geconstateerd, vinden wij alleen bij jongeren uit de categorie 'prostitutie': in hun omgeving was het algemeen bekend dat seks een snelle manier is om aan geld te komen. Dit wilde overigens niet zeggen dat alle jongeren uit die peergroep aan ruilseks deden, en ook niet dat de jongeren die het wel deden er geen last van hadden. De overige jongeren bespraken hun ervaringen met ruilseks nauwelijks met vrienden, en weinigen gaven te kennen dat hun vrienden of vriendinnen ook aan ruilseks deden. De ervaring van de hulpverleners dat sommige meisjes zelfs in situaties van geweld en misbruik denken dat zij een liefdesrelatie hebben vinden wij in dit onderzoek niet terug; het typerende van alle vormen van ruilseks is juist dat de jongeren een zekere kritische afstand bewaren ten opzichte van de partner, en dat ze hun ruilsekscontacten níet als een doorsnee relatie 'zoals het hoort' beschouwen.

Tenslotte werd door de hulpverleners de invloed van de media genoemd. In dit onderzoek is daar niet naar gevraagd. Uit een onderzoek naar seksualisering onder bijna 1300 jongeren werd een verband gevonden tussen pornogebruik en een hogere mate van ervaring met controversiële seks (waaronder breezerseks) en het sterker accepteren van attitudes ten aanzien van controversiële seks (De Graaf, Nikken, Felten, Janssens & Van Berlo, 2008), maar dit verband werd met andere vormen van mediagebruik niet gevonden, en bovendien was het verband niet causaal. Het kan dus ook zo zijn dat jongeren die meer ervaring hebben met en een positievere attitude hebben ten aanzien van controversiële seks vaker naar porno kijken.

7.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van het onderzoek doen wij de volgende aanbevelingen:

- Ruilseks is niet altijd het grootste probleem in het leven van een jongere. Vaak spelen er andere problemen die voor de jongere belangrijker zijn. Als een hulpverlener, leerkracht of ouder erachter komt dat een jongere seks voor een beloning heeft, wil dat dus niet zeggen dat alle aandacht moet uitgaan naar dit ene specifieke probleem. Wel is het belangrijk om na te gaan of er bij de ruilseks sprake is van dwang, of dat een jongere financieel afhankelijk is geworden van ruilseks: in die gevallen is aanpak van de ruilseks zelf wel urgent.
- Hulpverleners moeten zich ervan bewust zijn dat jongeren niet gauw zelf ter sprake zullen brengen dat zij seks hebben in ruil voor geld of een andere beloning. Jongeren kunnen ruilseks als minder belangrijk dan hun andere problemen beschouwen, of nooit gedacht hebben aan de mogelijkheid om hulp te vragen voor hun ervaringen met ruilseks. De meeste jongeren die in dit onderzoek als prostitué(e) zijn gecategoriseerd, herkennen dit niet eens als zodanig. Bij de jongeren met de zwaarste problemen kan ook wantrouwen jegens hulpverleners meespelen. Als hulpverleners vermoedens hebben zullen zij zelf initiatief moeten nemen om erachter te komen of een jongere aan ruilseks doet.
- In de seksuele voorlichting moet aandacht worden besteed aan dit thema, gezien het gegeven dat jongeren de ruilseks over het algemeen als negatief ervaren. Er moet duidelijk gemaakt worden dat seks geen 'gemakkelijke' manier is om aan geld, spullen of onderdak te komen, ook al wordt dat misschien onder bepaalde groepen jongeren gezegd. Op korte termijn kan de beloning aantrekkelijk zijn, maar op langere termijn overwegen de negatieve aspecten. In de bestaande voorlichtingsprogramma's dient dit punt dus geagendeerd te worden. In de informatievoorziening aan jongeren via internet, zoals www.sense.info kan dit thema al relatief snel aan de orde gesteld worden. In het algemeen pleiten we, net als de hulpverleners tijdens de conferentie, voor het bespreekbaar maken van seksualiteit in de brede zin van het woord. De voorlichting moet niet beperkt blijven tot preventie van soa en ongewenste zwangerschappen. Praten over relaties en seksualiteit, zowel de positieve als de negatieve kanten, is belangrijk en zou – aangepast aan de leeftijd - al op de basisschool moeten beginnen.

Referenties

- Bailey, S.L., Camlin, C.S., & Ennett, S.T. (1998). Substance use and risky sexual behavior among homeless and runaway youth. *Journal of Adolescent Health, 23*, 378 – 388.
- Baumeister, R.F., & Blackhart, G. C. (2007). Three perspectives on gender differences in adolescent sexual development. In C.M.E. Engels, M. Kerr, & H. Stattin, *Friends, Lovers and Groups: Key relationships in adolescence* (pp. 93-104). Chichester: John Wiley & Sons.
- Bobashev, G.V., Zule, W.A., Osilla, K.C., Kline, T.L., & Wechsberg, W.M. (2009). Transactional sex among men and women in the South at high risk for HIV and other STIs. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine, 86*, 532-547.
- Bun, C. & Schütz, F. (2008). *Hoe gezond is en leeft de jeugd in regio Midden-Nederland. Resultaten Schoolkracht Voortgezet Onderwijs*. Zeist: GGD Midden-Nederland.
- Dunkle, K.L., Jewkes, R.K., Brown, H.C., Gray, G.E., McIntryre, J.A., & Harlow, S.D. (2004). Transactional sex among women in Soweto, South Africa: prevalence, risk factors and association with HIV infection. *Social Science & Medicine, 59*, 1581-1592.
- Dunkle, K.L., Jewkes, R., Nduna, M., Jama, N., Levin, J., Sikweyiya, J., & Koss, M.P. (2007). Transactional sex with casual and main partners among young South African men in the rural Eastern Cape: Prevalence, predictors, and associations with gender-based violence. *Social Science & Medicine, 65*, 1235-1248.
- Edwards, J.M., Iritani, B.J., & Hallfors, D.D. (2006). Prevalence and correlates of exchanging sex for drugs or money among adolescents in the United States. *Sexually Transmitted Infections, 82*, 354 – 358.
- GGD Amsterdam (2006a). *Seksueel gedrag in een subcultuur van tieners in Amsterdam Zuidoost*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- GGD Amsterdam (2006b). *Rapportage van de conferentie 'Het kleine tafelgesprek': Een quick scan naar tienerprostitutie in de praktijken van professionals, hulpverleners en werkers gehouden op 11 september 2006*. Amsterdam: GGD Amsterdam. (auteur: Z. van Dijk)
- GGD Amsterdam (2007). *'Tieners zelf aan het woord': Een inkijk in het veldwerk van een kwalitatief wetenschappelijk onderzoek naar prostitutie bij minderjarige tieners*. (auteur: E. Robles)
- GGD Eemland (2008). *Schoolkracht Regio Profiel Eemland*. Amersfoort: GGD Eemland.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J. & Vanwesenbeeck, I. (2005). *Seks onder je 25^e. Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep/Amsterdam: Soa Aids Nederland.
- Graaf, H. de, Höing, M., Zaagsma, M. & Vanwesenbeeck I. (2007). *Tienerseks. Vormen van instrumentele seks onder tieners*. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks- en documentatiecentrum/Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Graaf, H. de, Nikken, P., Felten, H., Janssens, K. & Van Berlo, W. (2008). *Seksualisering: Reden tot zorg? Een verkennend onderzoek onder jongeren*. Utrecht: Rutgers Nisso Groep, Nederlands Jeugdinstituut, Movisie.
- Greene, J.G., Ennett, S.T., & Ringwalt, C.L. (1999). Prevalence and correlates of survival sex among runaway and homeless youth. *American Journal of Public Health, 89*, 1406 - 1409.
- Halcón, L.L. & Lifson, A.R. (2004). Prevalence and predictors of sexual risks among homeless youth. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 71 - 80.

- Jennissen, R.P.W. (2009). *Criminaliteit, leeftijd en etniciteit: over de afwijkende leeftijdsspecifieke criminaliteitscijfers van in Nederland verblijvende Antillianen en Marokkanen*. Meppel: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 277.
- Kempadoo, K. & Doezema, J. (eds) (1998) *Global Sex Workers: Rights, Resistance, and Redefinition*. New York: Routledge.
- Kaufman, C.E. , & Stavrou, S.E. (2004). 'Bus fare please': The economics of sex and gifts among young people in urban South Africa. *Culture, Health & Sexuality*, 6, 377 – 391.
- Korf, D.J., Van Vliet, E., Knotter, J., & Wouters, M. (2005) *Tippelen na de zone: Straatprostitutie en verborgen prostitutie in Amsterdam*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Korf, D.J., Benschop, A. & Knotter, J. (2009). *Verborgen werelden: minderjarige jongens, misbruik en prostitutie*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Leclerc-Madlala, S. (2003). Transactional sex and the pursuit of modernity. *Social Dynamics*, 29, 213-233.
- Maganja, R.K., Maman, S., Groves, A., & Mbwambo, J. K. (2007). Skinning the goat and pulling the load: Transactional sex among youth in Dar es Salaam, Tanzania. *AIDS Care*, 19, 974-981.
- Meston, C.M., & Buss, D.M. (2007). Why humans have sex. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 477-507.
- Nyanzi, S. & Nyanzi-Wakholi, B. (2004) 'It's more than cash!' Debunking myths about 'sugar-daddy' relationships in Africa. *Sexual Health Exchange* 3 & 4, 8-9. Online: http://www.kit.nl/exchange/html/2004-3_4_its_more_than_cash.asp.
- Pedersen, W., & Hegna, K. (2003). Children and adolescents who sell sex: A community study. *Social Science & Medicine*, 56, 135 – 147.
- Svedin, C.G., & Priebe, G. (2007). Selling sex in a population-based study of high school seniors in Sweden: Demographic and psychosocial correlates. *Archives of Sexual Behavior*, 36, 21 – 32.
- Tyler, K.A. (2009). Risk factors for trading sex among homeless young adults. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 290-297.
- Tyler, K.A., & Johnson, K.A. (2006). Trading sex: voluntary or coerced? The experiences of homeless youth. *The Journal of Sex Research*, 43, 208 – 216.
- Wamoyi, J., Wight, D., Plummer, M., Mshana, G.H., & Ross, D. (2010) Transactional sex among young people in rural northern Tanzania: An ethnography of young women's motivations and negotiation. *Reproductive Health* 7:2. Online: <http://www.reproductive-health-journal.com/content/7/1/2>.
- Wojcicki, J.M. (2002). 'She drank his money': Survival sex and the problem of violence in taverns in Gauteng Province, South Africa. *Medical Anthropology Quarterly*, 16:3, 267-293.